

การเมืองภายในของญี่ปุ่นต่อเรื่องการค้า

การเมืองภายในของญี่ปุ่นมีความเป็นกระทรวงใคร กระทรวงมันสูง คือขาดเอกภาพ ต่างกระทรวงต่างมีจุดยืนของตัวเอง ซึ่งมักทำนายได้ กล่าวคือ กระทรวงเกษตรก็จะปกป้องภาคเกษตร กระทรวง METI ก็จะเน้นผลประโยชน์ของภาคอุตสาหกรรมเป็นสำคัญ (โดยอาจจะเป็นการปกป้อง หรือ ส่งเสริมให้เกิดการแข่งขันมากขึ้นก็ได้) แต่ละกระทรวงก็จะส่งผู้แทนของตัวเองเข้าการประชุมเจรจาที่เกี่ยวข้อง เพื่อแสดงจุดยืนของกระทรวงตน กระทรวงอื่นๆ ก็จะไม่แทรกแซง ถือว่าไม่ใช่เขตแดนนโยบาย (Policy Territory) ของตน และถ้าไม่แทรกแซงกระทรวงอื่น กระทรวงอื่นก็จะไม่แทรกแซงตน กล่าวได้ว่า การเมืองญี่ปุ่นมักมีลักษณะเป็นการเมืองแบบไม่เคลื่อนที่ (Immobile Politics)

ในการนี้ ผู้นำการเมืองหรือนักการเมืองอาวุโส จะสามารถเข้ามาแสดงบทบาทเป็นผู้ไกลเกลี่ยเพื่อผลประโยชน์แห่งชาติโดยรวม ผู้นำการเมืองเหล่านี้ อาจเป็นนายกรัฐมนตรี เลขาธิการพรรค หรือนักการเมืองหัวหน้ากลุ่มนโยบายต่างๆ เป็นต้น ในกรณีการเจรจากับสหรัฐ มักมีนักการเมืองอาวุโสคนใดคนหนึ่งที่จะเป็นตัวกลางระหว่างคู่เจรจา และอาจจะประสานระหว่างกระทรวงต่างๆ ของญี่ปุ่นเองด้วย โดยทั่วไป นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นต้องการมีของขวัญให้แก่ประธานาธิบดีสหรัฐในการการประชุมสุดยอดผู้นำทั้งสอง⁸ ซึ่งก็คือข้อตกลงการเปิดเสรีทางการค้า (ที่เอื้อประโยชน์แก่สหรัฐ) นั่นเอง

⁸ ผู้นำญี่ปุ่นและสหรัฐจะมีโอกาสประชุมสุดยอดกันบ่อยครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการประชุมทวิภาคี หรือในการประชุม G8 และ APEC

ทั้งนี้ การเปิดเสรีทางการค้าของญี่ปุ่น มักจะต้องทำควบคู่ไปกับ
มาตรการลดผลกระทบจากการเปิดตลาดไม่ว่าจะเป็นในรูปของเงินช่วยเหลือ
เงินชดเชย เพื่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด (Soft Landing) ซึ่งมักเป็นเงิน
จำนวนมหาศาล กล่าวได้ว่า การเปิดเสรีทางการค้า เป็นประเด็นทางการเมือง
มากกว่าประเด็นประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจอย่างแท้จริง⁹

ความเป็นหุ้นส่วนเศรษฐกิจญี่ปุ่น-ไทย

ความเป็นหุ้นส่วนเศรษฐกิจ หรือ Partnership เป็นคำที่สหรัฐใช้
กับญี่ปุ่นหลังสงครามเย็น Global Partnership และขณะนี้ ญี่ปุ่นก็หยิบยก
เอาคำว่า Partnership มาใช้กับประเทศในอาเซียน คำๆ นี้ จึงน่าจะ
เป็นคำหวานหรือสำนวนทางการทูตมากกว่า เป็นที่น่าสังเกตว่า คำว่า
“หุ้นส่วนเศรษฐกิจ” มักจะเริ่มเสนอขึ้นโดยประเทศที่มีศักยภาพสูงกว่า
ดังนั้น จึงน่าจะเป็นหุ้นส่วนที่ไม่เท่าเทียมระหว่าง Senior Partner (ญี่ปุ่น)
กับ Junior Partner (ไทย) มากกว่า

จากภาพรวมการเปิดเสรีทางการค้าของญี่ปุ่นดังที่ได้อภิปรายข้างต้น
ทำให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่า การเจรจาหุ้นส่วนเศรษฐกิจญี่ปุ่น-ไทยจะ
ประสบอุปสรรคหลายประการด้วยกัน อย่างไรก็ตาม ในขณะเดียวกัน โอกาส
ที่เป็นปัจจัยบวกก็ยังมี

⁹ การเปิดตลาดล้มและเนื้อ ทำให้พรรคเสรีประชาธิปไตยแพ้การเลือกตั้งสภาสูงใน
ปี 2532

อุปสรรค

อุปสรรคประการแรก คือ ญี่ปุ่นไม่มีทีท่าที่จะยินยอมเปิดตลาดสินค้าเกษตรและแรงงานตามที่ไทยคาดหวัง ทั้งนี้เพราะญี่ปุ่นจะยินยอมโอนอ่อนในสินค้าเกษตร ก็ต่อเมื่อต้องเจรจาพหุภาคีกับสหรัฐ หรือไม่ก็ในการเจรจาพหุภาคีในระดับองค์การการค้าโลกเท่านั้น ญี่ปุ่นจะไม่ทิ้งไพ่ด้านการเกษตรง่ายๆ เมื่อประเมินสถานการณ์แล้ว กล่าวได้ว่า ไทยไม่มีอำนาจพอที่จะกดดันให้ญี่ปุ่นยอมเปิดตลาดภาคที่อ่อนไหว ไม่ว่าจะเป็นภาคเกษตรหรือภาคแรงงาน หากไทยสามารถร่วมกับประเทศอาเซียนอื่นๆ ในการกดดันญี่ปุ่นในประเด็นที่มีอาเซียนผลประโยชน์ร่วมกัน ยังจะดูมีน้ำหนักมากกว่า แม้ว่าจะยังเทียบไม่ติดกับอิทธิพลของสหรัฐและ WTO ก็ตาม

เป็นที่น่าสังเกตว่า หลังการปฏิรูปการเมืองในญี่ปุ่นตั้งแต่ปี 1994 ปรากฏว่า พรรค LDP ขณะนี้ ต้องอาศัยคะแนนเสียงจากภาคเกษตรมากขึ้น เพราะเป็นคะแนนเสียงจัดตั้งที่ไว้ใจได้ (จากการทำลายของพรรคประชาธิปไตย ทำให้มีการแย่งคะแนนเสียงจากเขตเมืองมากยิ่งขึ้น)

ประการที่สอง ไม่นักการเมืองชั้นนำคนใดของญี่ปุ่นจะออกมาแสดงบทบาทเป็นตัวกลาง เพื่อหาข้อยุติในการเจรจา ต่างจากกรณีของสหรัฐที่นักการเมืองระดับนำในพรรครัฐบาลจะออกมาแสดงบทบาทดังกล่าว อันที่จริง มีนักการเมืองญี่ปุ่นชั้นนำที่สนใจประเด็นความสัมพันธ์ญี่ปุ่น-อาเซียนและอาจมีแนวโน้มที่จะเข้ามาเป็นตัวกลางไกล่เกลี่ยอยู่เหมือนกัน คือ นายยาสุโอะ ฟุคุดะ อดีตเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ซึ่งเป็นบุตรชายของอดีตนายกรัฐมนตรีทาเคโอะ ฟุคุดะ ผู้ประกาศ “หลักการฟุคุดะ” (Fukuda Doctrine) ในช่วงทศวรรษที่ 1970 เพื่อกระชับความสัมพันธ์กับอาเซียน

อย่าง “ใจถึงใจ” (Heart-to-Heart Policy) นายยาสุโอะ ฟุคุตะต้องการสานต่อแนวนโยบายของบิดา แต่เขาก็หมดอำนาจไปเสียก่อน จากกรณีที่ไม่ได้จ่ายเบี้ยเงินบำนาญเข้ากองทุนของรัฐ ทำให้ต้องแสดงความรับผิดชอบลาออกจากตำแหน่งเลขาธิการคณะรัฐมนตรีไป สถานภาพของเขายังอยู่ในช่วงขาลง ไม่สามารถแสดงบทบาทนำได้

ตัวนายกรัฐมนตรีโคะอิซุมิเองก็ดูเหมือนว่าจะไม่ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นหุ้นส่วนเศรษฐกิจญี่ปุ่น-อาเซียนเท่าใดนัก แต่ไปมุ่งเน้นประเด็นความมั่นคงมากกว่า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการส่งทหารไปอิรัก การเป็นพันธมิตรกับสหรัฐ ปัญหาวิกฤตินิวเคลียร์ในคาบสมุทรเกาหลี ตลอดจนความประสงค์ของญี่ปุ่นที่จะเข้าเป็นสมาชิกถาวรในคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ

ประการที่สาม เท่าที่ผ่านมา ยังไม่ปรากฏแรงกดดันภายในประเทศอย่างจริงจังที่จะให้เปิดเสรีทางการค้ากับอาเซียน ภาคธุรกิจอุตสาหกรรมเองก็ไม่กระตือรือร้นในการลobbีเรื่องการเปิดเสรีทางการค้าและบริการภายในประเทศมากเท่าใด โดยเฉพาะเรื่องเกษตรซึ่งเป็นเสมือนเรื่องต้องห้ามในญี่ปุ่น เพราะโอกาสจะเสียแรงเปล่ามีสูง รัฐบาลมุ่งปกป้องภาคเกษตรอยู่แล้ว อันที่จริง ภาคธุรกิจต้องประสบปัญหาต้นทุนสูงในประเทศญี่ปุ่น จากการที่สินค้าและบริการจำนวนมากขาดการแข่งขันทำให้มีราคาสูง แต่ก็ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงอะไรได้มากนัก ส่วนหนึ่งก็เพราะภาคธุรกิจเองก็ได้ประโยชน์จากการปกป้องในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง จึงไม่กล้ากดดัน เกรงว่าจะกระทบผลประโยชน์ของตน และส่วนหนึ่งก็เพราะรัฐบาลมักจะห่วงพวกที่เสียประโยชน์จากการยกเลิกการปกป้องนั้นๆ

มากกว่า ภาคธุรกิจจึงหันไปลงทุนในต่างประเทศ มากกว่าที่จะเรียกร้องให้มีการปฏิรูปภายในประเทศ

โอกาส

อย่างไรก็ตาม มีสัญญาณในเชิงบวกอยู่บ้างเหมือนกันว่า หุ่นส่วนเศรษฐกิจญี่ปุ่น-ไทยจะก้าวหน้าไปได้ ประการแรกคือ การที่ญี่ปุ่นกลัวว่าจะล้าหลังจีนในความสัมพันธ์กับอาเซียน เพราะจีนได้แสดงบทบาทในเชิงรุกอย่างรวดเร็วที่จะทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีกับอาเซียน เริ่มจากการเปิดเสรีสินค้าผักและผลไม้ตั้งแต่ต้นปี 2004 (กรณีกับไทย เริ่มตั้งแต่ตุลาคม 2003) บทบาทของจีนจะกระตุ้นให้ญี่ปุ่นต้องรีบดำเนินการเพื่อให้บรรลุข้อตกลงเขตการค้าเสรีกับประเทศอาเซียนรวมถึงไทยโดยเร็ว

ประการที่สอง ภาคธุรกิจอุตสาหกรรมญี่ปุ่นกลัวจะเสียเปรียบสหรัฐด้านเงื่อนไขการลงทุนในประเทศไทย โดยเฉพาะประเด็นความเป็นเจ้าของกิจการทั้ง 100 เปอร์เซ็นต์ หรือประเด็นสาขาธุรกิจที่ต่างดาวทำได้/ทำไม่ได้ สหรัฐกำลังเจรจาข้อตกลงเขตการค้าเสรีกับไทยเช่นเดียวกัน ดังนั้น ความคืบหน้าในการเจรจาไทย-สหรัฐจะเป็นแรงผลักดันสำหรับญี่ปุ่นได้

ประการที่สาม จันทามติในญี่ปุ่นเกี่ยวกับผลประโยชน์แห่งชาติ มีความแตกแยกมากขึ้น โดยเฉพาะในภาวะที่เศรษฐกิจญี่ปุ่นตกต่ำยาวนานกว่าทศวรรษ รูปแบบและยุทธศาสตร์การค้าและอุตสาหกรรมเดิมถูกท้าทายมากขึ้น ภาคธุรกิจขนาดใหญ่ต้องการให้มีการปฏิรูปภายในประเทศ ญี่ปุ่นมากขึ้น เพื่อประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ

กล่าวโดยสรุปลักษณะการเปิดเสรีทางการค้าของญี่ปุ่นเท่าที่ผ่านมา
ก่อให้เกิดความกังวลในการเจรจาข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่น
ซึ่งประเด็นเรื่องสินค้าเกษตรมีความสำคัญยิ่ง อย่างไรก็ตาม มีปัจจัยเชิง
บวกบางประการที่สร้างความหวังให้กับความเป็นหุ้นส่วนเศรษฐกิจญี่ปุ่น-ไทย
ได้อยู่บ้างเหมือนกัน แม้อุปสรรคจะมีอยู่มากทีเดียว

หุ้นส่วนเศรษฐกิจไทยญี่ปุ่น : กล้าลึก
หรือโอกาสในการกลับใจ*
โดย นายจักรชัย โคมทองดี
กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน
(FTA Watch)

การเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนกับประเทศญี่ปุ่น หรือที่ใช้
ชื่ออย่างเป็นทางการว่า ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทยญี่ปุ่น (JTEPA) ใน
กรณีของสินค้าเกษตรนั้น มีความแตกต่างจากการทำเอฟทีเอกับจีนและ
ออสเตรเลียที่ผ่านมา เนื่องจากแทบจะหาสินค้าเกษตรจากญี่ปุ่นที่จะเข้ามา
ถล่มตลาดเมืองไทย และสร้างความเสียหายให้กับเกษตรกรไม่ได้เลย ด้วย
เหตุที่ต้นทุนการผลิตในญี่ปุ่นมีราคาสูงมาก หลายคนจึงมองเกมการต่อ
รองครั้งนี้ว่า ประเทศไทยคงจะมีแต่ได้กับได้ คำถามมีเพียงว่าเราจะส่ง
สินค้าออกได้มากขึ้นเพียงไรเท่านั้นเอง ผู้คนที่ติดตามข่าวคราวการทำเอฟ
ทีเอในช่วงที่ผ่านมาพากันมองข้ามเนื่องจากไม่เห็นพิษภัยจากการเปิดเสรี

* การนำเสนอไม่ใช่รายงานผลการศึกษาริวิจัย แต่เป็นการนำเสนอมุมมองต่อประเด็นอัน
เป็นผลจากการแลกเปลี่ยนหารือกับเครือข่ายเกษตรกรรายย่อย และภาคประชาชนผู้
ติดตามการทำข้อตกลงการค้าเสรีของไทย

สินค้าเกษตรกับญี่ปุ่น ผมกลับเห็นว่ากรณีของญี่ปุ่นกลับเป็นตัวอย่างที่ดีเยี่ยมในการสร้างความเข้าใจให้กับสังคมและผู้ทำการเจรจาว่า แท้ที่จริงแล้วทำไมเกษตรกรรายย่อยจำนวนมากมายังไม่เห็นด้วยกับการทำการค้าเสรี ไม่ว่าภายใต้กรอบพหุภาคีขององค์การการค้าโลก หรือทวิภาคีที่รัฐบาลกำลังให้ความสำคัญอยู่ขณะนี้ จนต้องพากันออกมาเดินขบวนจนนับครั้งไม่ถ้วน แน่นอนว่าด้านหนึ่งคงไม่มีเกษตรกรคนใดต้องการเห็นตลาดภายในประเทศของตนถูกแย่งชิงไปโดยสินค้าราคาถูกกว่าจากต่างประเทศ แต่อีกด้านหนึ่งที่คนจำนวนมากยังไม่เข้าใจก็คือ ทำไมเกษตรกรผู้ปลูกสินค้าที่มีโอกาสในการส่งออกได้มากขึ้นซึ่งเป็นส่วนที่มากกว่า ก็คัดค้านเอฟทีเอด้วยเหมือน

คำตอบต่อคำถามนี้สามารถรู้ได้ไม่ยาก หากเราพิจารณาความเข้าใจโดยทั่วไปของนักนโยบาย (ที่ไม่ได้ผูกขาดโดยคนไทยเท่านั้น) กระบวนทัศน์ทางการค้าสินค้าเกษตรระหว่างประเทศของไทยเริ่มต้นจากความเข้าใจที่ัวโดยเฉลี่ยแล้วเรามีความสามารถในการผลิตสูงกว่าคนอื่นเขาเป็นผลให้สินค้าเกษตรของไทยมีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง หน้าที่ของผู้เจรจาการค้าไทยจึงมุ่งที่จะเปิดตลาดสินค้าเกษตรในต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการลดภาษี การลดการอุดหนุน และยกเลิกมาตรการกีดกันต่างๆ ทั้งหมดนี้ก็เพื่อเป้าหมายมีจะให้ประเทศไทยส่งออกได้เพิ่มขึ้น นำเสียดายที่นับวันเป้าหมายสูงสุดทางการค้าระหว่างประเทศจะหยุดลงเพียงเท่านี้แล้วปล่อยให้เป้าหมายที่แท้จริงเป็นเพียงผลพลอยได้จากสิ่งที่เรียกว่า “Trickle Down Effect” หรือ “การกระจายผลประโยชน์จากบนลงล่างผ่านทางกลไกตลาด” การลัดวงจรทางเศรษฐกิจโดยสรุปเอาเองว่า ส่งออกสินค้าได้มากขึ้นแล้ว ชีวิตเกษตรกรจะดีขึ้น โดยขาดการพิสูจน์อย่างเป็นระบบเป็นการก้าวพลาดทางนโยบายที่สำคัญยิ่ง

การส่งออกข้าวเป็นกรณีตัวอย่างที่น่าสนใจตลอดช่วงสิบปีที่ผ่านมา ปริมาณการส่งออกข้าวโดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และปีที่ผ่านมาเราก็กส่งออกในปริมาณสูงสุดอย่างไม่เคยมีมาก่อน ทำให้ไทยเป็นผู้ส่งออกข้าวอันดับหนึ่งของโลก แต่สิบปีที่ผ่านมารายได้ที่แท้จริงของชาวนาไทยไม่ได้เพิ่มขึ้นเลย ชาวนาได้รับส่วนแบ่งเพียงไม่ถึงหนึ่งในสี่ของมูลค่าการส่งออก และหากปีไหนราคาในการส่งออกเพิ่มขึ้น ส่วนแบ่งของชาวนากลับหดน้อยลงไป ผู้ที่กำลังผลิตอาหารเลี้ยงชาวโลก และสร้างชาติให้เป็นครัวของโลก ตามแนวความฝันของผู้นำประเทศ กลับพบว่า ลูกที่บ้านยังขาดสารอาหาร และหนี้สินของครัวเรือนก็เพิ่มขึ้นทุกวัน สำหรับเขาเหล่านี้ การค้าเสรีไม่เคยหมายถึงชีวิตที่ดีกว่า

เพราะฉะนั้น ในเรื่องของสินค้าเกษตร ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับเอฟทีเอ ไม่เพียงเพราะเขาห่วงว่าสินค้าจากต่างประเทศจะเข้ามาทำร้ายผู้ผลิต แต่รวมถึงว่าการส่งออกที่อ้างว่าจะเพิ่มขึ้นก็จะไม่สามารถอำนวยผลประโยชน์อย่างยั่งยืนให้กับคนส่วนใหญ่ และคนส่วนใหญ่ที่กล่าวที่กล่าวถึงนี้มิได้จำกัดเฉพาะชนชาติไทย หากหมายรวมถึงชนหลากหลายเผ่าพันธุ์ที่รวมอาชีพและชะตาเดียวกัน คำพูดของลูกชาวนาคนหนึ่งยังคงก้องกังวาลอยู่ในสำนึกของผมอยู่เสมอ “การค้าเสรีมีแต่จะทำให้คนจนทำร้ายกันเอง”

จากข้อความข้างต้นที่กล่าวมานี้ ขออนุญาตเสนอมุมมอง (จากผู้ซึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นหนึ่งในพวกคลั่งชาติแบบบุพกาล) ต่อท่าทีของไทยอย่างตรงไปตรงมาดังนี้

หุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ หรือความร่วมมือทางเศรษฐกิจใดๆ ไม่จำเป็นต้องยืนอยู่บนพื้นฐานการเปิดเสรีเสมอไป เราควรจะเป็นเพื่อนกันได้ ขณะเดียวกันกับที่เราต่างปกป้องประชาชนของตนเอง ญี่ปุ่นมีความชอบ

ธรรมทุกประการในการปกป้องเกษตรกรของตนตราบได้ที่มาตรการต่างๆ ที่ใช้ไม่ส่งผลกระทบต่อภาคการเกษตรในประเทศอื่นๆ เราควรหันมาสร้างความร่วมมืออย่างจริงจังกับมิตรประเทศในความพยายามที่จะจัดการอุดหนุนการส่งออก และการอุดหนุนการผลิตในประเทศร่ำรวยที่ส่งผลทำร้ายเกษตรกรทั่วทุกทวีป เนื่องจากสินค้าที่ผลิตล้นเกินจากการอุดหนุนถูกทิ้งลงมาในตลาดโลก ดังนั้นตราบได้ที่ยังไม่มีการกำหนดกรอบเวลาที่ชัดเจนในการยุติการอุดหนุนเหล่านี้ ประเทศไทยจึงควรที่จะทบทวนการใช้ทั้งมาตรการทางภาษี และมาตรการจำกัดการนำเข้าให้มีอยู่ต่อไป

อย่างไรก็ตาม มาตรการปกป้องตลาดของแต่ละประเทศไม่ควรเป็นมาตรการที่สร้างต้นทุนอันไม่จำเป็นกับผู้ผลิตในอีกประเทศหนึ่ง เช่น มาตรการที่ไม่ใช่ภาษี (Non Tariff Measures) ที่ไม่มีมาตรฐานชัดเจนมาตรการสุขอนามัยพืชและสัตว์ (Sanitary and Phytosanitary Measures) ที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ การใช้มาตรการสุขอนามัยนี้ ควรดำเนินไปเพื่อปกป้องผู้บริโภคไม่ใช่ผู้ผลิต กล่าวคือ ขณะที่ญี่ปุ่นสามารถปกป้องผู้ผลิตของตนก็ไม่ต้องไม่สร้างภาระให้กับเกษตรกรไทยที่มีสินค้าขายอยู่ในตลาดญี่ปุ่น นอกจากนี้ สินค้าเกษตรจากไทยสมควรได้รับการปฏิบัติไม่ด้อยไปกว่าสินค้าเกษตรจากประเทศอื่นๆ

เราน่าที่จะชักชวนญี่ปุ่นให้หันมาสร้างการค้า (Trade Creation) ที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น การค้าผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดสารเคมี การผลิตที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือการค้าที่เป็นธรรม (Fair Trade) ซึ่งคำนึงถึงผลประโยชน์ที่สมดุลกันระหว่างผู้ผลิต ผู้ค้า และผู้บริโภค การสร้างความร่วมมือกับญี่ปุ่นในลักษณะนี้ จะเป็นโอกาสที่ดีที่เราจะปฏิรูปภาคการเกษตรไปสู่ความก้าวหน้าโดยเปลี่ยนจากการเน้นด้านปริมาณ มา

เป็นคุณภาพ (ทั้งคุณภาพสินค้า และคุณภาพชีวิตของผู้ผลิต) รวมไปถึงความคิดริเริ่มใหม่ๆ เช่น ความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยและญี่ปุ่นในการทำ ความเข้าใจและส่งเสริมระบบเงินตราชุมชน (Community Currency Systems) ที่มีใช้กันแพร่หลายในญี่ปุ่นและเริ่มเกิดขึ้นแล้วในพื้นที่ชนบทของ ไทย โดยการศึกษาองค์ความรู้จากญี่ปุ่น และต่อเชื่อมชุมชนเหล่านี้ เพื่อ สร้างเป็นเครือข่ายการแลกเปลี่ยนผลผลิตต่อไปในอนาคต

นอกจากนั้น การจะพิจารณาประเด็นเกษตรโดยแยกออกจากภาค เศรษฐกิจอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นการลงทุนคงจะเป็นไปไม่ได้ เพราะขณะที่ญี่ปุ่นยืนยันที่จะปกป้องภาคเกษตรของตน กลับกดดันไทยให้ เสรีด้านการลงทุน โดยอ้างสิทธิพิเศษที่ประเทศไทยให้กับนักลงทุนอเมริกัน ภายใต้สนธิสัญญาไมตรี (Treaty of Amity) ซึ่งจะเป็นโอกาสที่ดีที่ประเทศ ไทยจะทบทวนและจัดวางนโยบายด้านการลงทุนใหม่ให้ชัดเจน เราไม่ควร พิจารณาเรื่องนี้ภายใต้ข้อจำกัดที่ว่า จะให้สิทธิพิเศษกับนักลงทุนญี่ปุ่นเยี่ยง อเมริกันหรือไม่ แต่ควรมองทั้งระบบว่าสิทธิพิเศษของสหรัฐฯที่เกิดขึ้นใน ยุคสงครามเย็น มีความเหมาะสมในปัจจุบันมากน้อยเพียงไร การตัดสินใจ ในประเด็นนี้ควรมาจากการศึกษาวิจัยถึงผลได้ผลเสียที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน หากเกรงว่าผู้ลงทุนสหรัฐฯจะถอนตัวไป รัฐบาลสามารถยืนยันการให้สิทธิ ประโยชน์ต่างๆผ่านทางคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนหรือบีโอไอได้อยู่แล้ว การลงทุนที่มีคุณภาพและก่อให้เกิดประโยชน์กับประเทศชาติ จะให้ ประโยชน์เขามากยิ่งขึ้นไปอีกก็ยิ่งได้ การทำสัญญากับรัฐผ่านทางช่องทาง ต่างๆก็น่าจะมีความเป็นไปได้ เช่น รัฐยืนยันถึงสิทธิประโยชน์ที่นักลงทุนที่ดี จะได้รับเป็นระยะเวลาที่ปัดตามแต่จะกำหนด หากมีการผิดสัญญาก็มา สามารถฟ้องร้องได้ตามกรอบพันธกรณีที่ไทยมีอยู่แล้วภายใต้องค์การ

สหประชาชาติ ซึ่งผู้ลงทุนญี่ปุ่นก็สมควรได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกัน เช่นนี้แล้วเขาก็ไม่สามารถอ้างสนธิสัญญาไมตรีฯ ในการกดดันให้ไทยเปิดเสรีการลงทุนได้อีกต่อไป ขณะที่ประเทศไทยเองกลับเพิ่มความยืดหยุ่นทางนโยบายในการดึงดูดการลงทุนที่มีคุณภาพได้

การเจรจากับญี่ปุ่นไม่ได้จำกัดลงอยู่แค่เรื่องการเกษตรและการลงทุนเท่านั้น แต่สองประเด็นที่ดูเหมือนว่าจะสำคัญที่สุดนี้สามารถชี้ให้เห็นว่าความร่วมมือทางเศรษฐกิจไม่จำเป็นเลยที่จะต้องถูกจำกัดอยู่ภายใต้วังวนของการเปิดเสรีทางการค้า ผมเข้าใจว่า คนไทยจำนวนไม่น้อยอยากที่จะเห็น “หุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ” ที่กล่าวอ้างถึงนี้จะนำไปสู่ผลที่เป็นรูปธรรมจริงๆ ไม่ใช่เปลี่ยนเพียงชื่อหนีจาก “เอฟทีเอ” เพื่อลดกระแสการกดดันเท่านั้น ที่สำคัญที่สุดต้องไม่ลืมว่าผู้ถือหุ้นในที่นี้มีใช้รัฐบาลและนายทุนใกล้ชิด หากแต่ต้องเป็นประชาชนคนส่วนใหญ่ของทั้งสองประเทศ

การบริการสุขภาพกับการเจรจาการค้าเสรีไทย-ญี่ปุ่น
โดย นพ. สุวิทย์ วิบุลย์พลประเสริฐ
ที่ปรึกษากระทรวงด้านเศรษฐศาสตร์สาธารณสุข
กระทรวงสาธารณสุข

ขอบคุณครับ ผมจะพูดเฉพาะเรื่องสุขภาพซึ่งก็คือ บริการสุขภาพสำหรับคนต่างชาติหรือที่เรียกว่า Mode 2 ขณะนี้คนต่างชาติที่เข้ามาใช้บริการในประเทศกำลังขยายตัวเร็วมากโดยเฉพาะหลังวิกฤตเศรษฐกิจซึ่งโรงพยาบาลเอกชนเกือบทุกแห่ง หันมามุ่งตลาดต่างประเทศ มีการคาดการณ์กันว่าในปีนี้จะมียุโรปจากต่างชาติเข้ามาใช้บริการในประเทศจำนวนหนึ่งล้านคน ที่จริง ตลาดในการให้บริการภาครัฐก็มี อย่างเช่น ราชวงศ์ประเทศภูฐานจะมาที่โรงพยาบาลราชวิถี แต่ว่าส่วนใหญ่เป็นภาคเอกชนและกำลังเติบโตอย่างมาก ตัวเลขช่วงปี 2003 ขึ้นปี 2001 เติบโตถึงปีละประมาณ 33% โดยที่หนึ่งในสามของผู้ใช้บริการมาจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งก็คือญี่ปุ่น ถือว่าเป็นตลาดที่โตเร็วที่สุดถึง 34% เพราะฉะนั้น จากภาพนี้เราจึงพยายามเจรจากับญี่ปุ่นเพื่อให้ญี่ปุ่นลดอุปสรรคต่างๆ เพื่อให้คนญี่ปุ่นเข้ามาใช้บริการในไทย โรงพยาบาลเอกชนหลายแห่งมีแผนกญี่ปุ่น มีการประมาณการในภาคเอกชนว่า 60% ของผู้ที่มาใช้บริการในประเทศก็

คือคนที่เข้ามาทำงาน มาลงทุน เพราะฉะนั้น ยิ่งเรามีการค้ากับญี่ปุ่นมากเท่าไร คนญี่ปุ่นก็ยิ่งมาประเทศไทยมากเท่านั้น และก็มาใช้บริการโรงพยาบาลเอกชนมากขึ้น จุดแข็งของบริการในไทยก็คือการบริการที่ดี เรามี Hospitality spirit หรือ Culture ไม่เป็นรองใคร และมีประมาณ 30% ที่เข้ามาเพื่อรับบริการด้านสุขภาพโดยตรง เช่น จากมัลดีฟส์ ที่หันมาใช้บริการในไทยแทนที่สิงคโปร์ หรือจากบังกลาเทศ เพราะโรงพยาบาลเอกชนไทยพยายามบุกตลาดประเทศเหล่านี้ และค่าบริการที่ย่อมเยากว่า และอีก 10% เป็นนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในไทย นโยบายของรัฐบาลก็ค่อนข้างชัดเจนในการเป็น Medical Hub ของเอเชีย ในการเป็น Healthiness Center of Asia เรื่องสเปา นโยบายที่จะดึงดูดชาวต่างชาติ โดยเฉพาะผู้สูงอายุเข้ามาใช้บริการในประเทศ

สิ่งที่ไทยร้องขอคือ ขอให้คนญี่ปุ่นที่เข้ามาใช้บริการในไทย สามารถเบิกค่าใช้จ่ายของการประกันสุขภาพตามระบบประกันสุขภาพของรัฐบาลได้ ซึ่งมีกองทุนหลายพันกองทุนที่อยู่ภายใต้ระบบ Reimbursement เดียวกัน ขณะนี้สามารถให้ Reimburse ได้ประมาณ 70% ไทยกำลังพยายามเจรจาให้ญี่ปุ่นจ่าย Reimburse ครบ 100% ให้ญี่ปุ่นส่งผู้สูงอายุเข้ามา หรือส่งผู้ดูแลผู้สูงอายุจากไทยเข้าไปให้บริการได้ กระทรวงสาธารณสุขอยู่ในฐานะที่ลำบากมาก ด้านหนึ่ง นโยบายของรัฐบาลต้องการขยายตลาด กระทรวงสาธารณสุขก็มีหน้าที่ต้องเข้าไปดูแล จัดมาตรฐานต่างๆ เพื่อให้ชาวต่างชาติเข้ามาใช้บริการได้ อีกด้านหนึ่ง รัฐบาลก็มีนโยบาย 30 บาทรักษาทุกคน ซึ่งขยายความต้องการบริการสาธารณสุขของคนไทยไม่ต่ำกว่าร้อยละ 20 ผลที่ตามมาคือจะมีการแย่งชิงทรัพยากร โดยเฉพาะบุคลากรทางการแพทย์ที่มีอยู่อย่างจำกัด เราคาดว่ามีความต้องการแพทย์และพยาบาลเพิ่มขึ้นจากนโยบาย 30 บาท ประมาณ 4,000 - 6,000 คน และทางด้านสาขาการ

ส่งออกบริการสุขภาพต้องการประมาณ 3,000 - 5,000 คน สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือ ธุรกิจโรงพยาบาลเอกชนกำลังขยายตัวเพื่อรองรับคนต่างชาติได้ดึงเอาคนจากภาครัฐ โดยเฉพาะแพทย์จากชนบทเข้ามา สถานการณ์นี้เกิดขึ้นใน 2 ช่วง คือ ช่วงก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ในปี 1997 โรงพยาบาลประจำอำเภอ 21 แห่ง ไม่มีแพทย์ประจำแม้แต่คนเดียว ขณะที่ในปี 1986 รัฐบาลประกาศว่าต้องมีแพทย์อย่างน้อย 2 คนประจำโรงพยาบาลประจำอำเภอ ในช่วงนั้น แพทย์ลาออกจากราชการกว่าร้อยละ 35 ของจำนวนแพทย์จบใหม่ เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ แพทย์ไหลกลับเข้ามาใหม่ในช่วงปี 2000 ผลสำเร็จของภาคเอกชนก็คือการบุกตลาดต่างประเทศ ก่อนที่รัฐบาลจะเข้ามา ปีที่แล้ว มีแพทย์ลาออกไปเกือบร้อยละ 60 ของแพทย์จบใหม่ ปัญหานี้เกิดขึ้นจากความพยายามของรัฐบาลในการดำเนินนโยบายที่เป็น Dual Track เช่นนี้ เราพยายามจะให้เกิดภาพ Win-Win ในการเจรจาการค้าระหว่างประเทศ นั้นเป็นสิ่งที่ดี ญี่ปุ่น Win ไทย Win แต่ใครในประเทศ Win คนส่วนหนึ่งในญี่ปุ่นและไทยเท่านั้นที่ Win และคนส่วนใหญ่ Lose หรือไม่ เพราะฉะนั้น การกล่าวถึง Win-Win นั้นต้องดูเข้าไปในประเทศด้วย ซึ่งประเด็นนี้เป็นสิ่งสำคัญ หากจะบอกว่าในด้านการบริการสุขภาพ คนส่วนใหญ่ Lose แต่ว่าคนกลุ่มหนึ่งที่มีธุรกิจในการบริการสุขภาพภาคเอกชน Win ก็ได้ แต่ในขณะเดียวกัน เราก็มีภาพ Trickle Down Effect เหมือนกัน GDP ของประเทศไทยประมาณ 2 ใน 3 ขึ้นอยู่กับการส่งออก เพราะฉะนั้น การที่เศรษฐกิจจะโตขึ้นอยู่การส่งออกเป็นหลัก งบประมาณที่ได้เพิ่มขึ้นก็ทำให้ภาคสุขภาพได้เพิ่มขึ้นในสัดส่วนที่สูงด้วย จากเดิมที่เคยมีงบประมาณเพียงร้อยละ 4 ของงบประมาณ ทั้งประเทศ ปัจจุบัน อยู่ที่ร้อยละ 8 เพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่า ในช่วงปี 1987 เป็นต้นมา จนถึง 1997 กว่า ถ้าหากไม่มีเงินจาก Sector อื่น เข้ามาที่ภาค Health เป็นไปไม่ได้ที่เราจะมีเงินสำหรับโครงการประกัน

สุขภาพถ้วนหน้า สิ่งนี้เป็น Trickle Down Effect หรือไม่ ประเด็นที่อยาก
จะนำเสนอก็คือทำอะไรให้เกิด Win-Win ทั้งในประเทศและระหว่าง
ประเทศ จากประสบการณ์ผมเคยไปอยู่ญี่ปุ่น 3 เดือน ภายใต้ทุนของ
มูลนิธิ Honda ได้ทราบจากเพื่อนชาวญี่ปุ่นถึงความจริง 3 ประการคือ หนึ่ง
ญี่ปุ่นต้องพยายามสนับสนุนการค้าเสรี เพราะไม่มีทรัพยากร หากปิด
ประเทศจะต้องได้รับความเดือดร้อนอย่างหนักสอง คนญี่ปุ่นเป็นคนขี้เหนียว
ดูได้จาก ODA เงินช่วยเหลือต่างประเทศ UN ตกลงว่าประเทศพัฒนา
แล้วต้องช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนา 0.7% ของ GDP ญี่ปุ่นกับสหรัฐเป็น
2 ประเทศที่ให้น้อยที่สุดเพียง 1.1% และสาม ในการเจรจา จะให้สัมฤทธิ์ผล
ต้องมีแรงกดดันหรือทำให้ญี่ปุ่นขบขันเสียก่อน ขอบขอบคุณครับ

JAPAN-THAILAND ECONOMIC PARTNERSHIP(JTEP)

ญี่ปุ่นกับความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกับประเทศไทย

“Acting Together, Advancing Together”

บรรณารักษ์ ศิริพร วัชรวิมลกุล

ญี่ปุ่นกับความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกับประเทศไทย

เอกสารหลังการอภิปรายโต้เถียง เรื่อง

ญี่ปุ่นกับความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกับประเทศไทย

จัดโดย

โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น

ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

กระทรวงการต่างประเทศ โดยสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว

และคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เมื่อ

วันที่ 20 มกราคม 2547

ณ

ห้องประชุมชั้น 5 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คำนำ

ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มีนโยบายหลักที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ สนับสนุนการศึกษาวิจัยและเผยแพร่ผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับประเทศพันธมิตรที่สำคัญของไทย อันได้แก่ สหภาพยุโรป ญี่ปุ่น สาธารณรัฐประชาชนจีน และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น โดยผ่านนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ (ฝ่าย 1) เป็นฝ่ายที่รับผิดชอบสนับสนุนและจัดการการวิจัยในเรื่องนี้

นับแต่ปี ค.ศ.2002 เป็นต้นมา สกว. ได้สนับสนุนให้เกิดโครงการวิจัยเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวขึ้นมาหลายโครงการภายใต้ชื่อโครงการ “สันติมิตร : ไทยกับพันธมิตรสำคัญ” โดยที่โครงการ “สันติมิตร : ไทย-ญี่ปุ่น” เป็นโครงการหนึ่งในกรอบโครงการ อันเป็นกิจกรรมที่ สกว. ได้รับเกียรติร่วมงานกับกระทรวงการต่างประเทศ โดยมีทั้งหน่วยงานส่วนกลางและสถานเอกอัครราชทูต และสำนักงานผู้แทนของกระทรวงต่างๆ ซึ่งรวมตัวกันเป็นคณะผู้บริหารประเทศไทยในประเทศญี่ปุ่นได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

นอกจากนั้น เพื่อให้การดำเนินงานของโครงการเป็นไปโดยเรียบร้อย ผศ.ดร.ศิริพร วัชชวัลคุ จากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์-ดุสิตบัณฑิตสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จากประเทศญี่ปุ่น ที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านญี่ปุ่นรุ่นใหม่ของประเทศไทย ได้รับเป็นนักวิจัยและผู้ประสานกิจกรรมดังกล่าว

โครงการ “สันติมิตร : ไทย-ญี่ปุ่น” มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่นในทุกด้าน ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม-วัฒนธรรม โดยเฉพาะประเด็นที่จะมีผลกระทบต่อ

ประเทศไทย เช่น การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง หรือการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศที่สำคัญ เป็นต้น

กิจกรรมของโครงการ “สันติไมตรี : ไทย - ญี่ปุ่น” มี 2 ประเภทคือ งานวิจัยและงานเผยแพร่ โดยที่งานวิจัยมีเป้าหมายเพื่อศึกษาเชิงลึกเรื่องญี่ปุ่นในด้านต่างๆรวมทั้งให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายแก่ผู้นำข้อมูลไปใช้ด้วย ในขณะที่งานเผยแพร่มุ่งวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้แก่สาธารณชนในเรื่องญี่ปุ่นในรูปแบบต่างๆ ทั้งจดหมายข่าวและการสัมมนา/อภิปรายสาธารณะต่างๆ

ในเดือนมกราคม 2004 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่การเจรจาข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่นได้เริ่มต้นขึ้นอย่างเป็นทางการ โครงการ “สันติไมตรี : ไทย - ญี่ปุ่น” ได้จัดอภิปรายโต้ะกลมเรื่อง “ญี่ปุ่นกับความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกับประเทศไทย” ขึ้น เพื่อเป็นการระดมความคิดเห็นของฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ รวมทั้งเป็นการให้ความรู้แก่สาธารณะด้วย และเอกสารหลังการอภิปรายเล่มนี้คือผลผลิตขั้นสุดท้ายของงานอภิปรายดังกล่าว ซึ่งทาง สกว. เห็นว่าเป็นงานที่มีประโยชน์ต่อวงวิชาการ ผู้กำหนดนโยบายและสังคมไทยโดยภาพรวมด้วย สกว. จึงให้การสนับสนุนการจัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่ความรู้สู่วงกว้างต่อไป

สกว. ขอขอบพระคุณหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมทั้งสาธารณชน อีกทั้งคณะ สถาบันต่างๆ ที่ได้กรุณาให้ความร่วมมือ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีงามระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นโดยผ่านทางโครงการ “สันติไมตรี : ไทย - ญี่ปุ่น” นี้ และส่งเสริมการสร้างความรู้ความเข้าใจ ในสังคมโลกปัจจุบันอันจะเป็นประโยชน์แก่ทั้งสองประเทศและประชาคมโลกโดยรวม

(ศ.ดร. ปิยะวดี บุญ - หลง)

ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

คำนำ

เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลงในต้นทศวรรษที่ 1990 ประเทศต่างๆ ได้เผชิญกับการต่อสู้ในมิติใหม่ที่ไม่ใช่เรื่องอุดมการณ์และระบบการเมือง นั่นคือการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ซึ่งการแข่งขันในเรื่องนี้แม้ว่าจะไม่มีการขัดแย้งกันอย่างรุนแรง แต่ทุกประเทศก็พยายามอย่างเต็มที่ในการรักษาผลประโยชน์แห่งชาติของตน โดยไม่ได้คำนึงถึงฝักฝ่ายแต่อย่างใด และในการแข่งขันดังกล่าวนี้ การเปิดเสรีทางการค้าก็เป็นเครื่องมือหนึ่งที่รัฐต่างๆ นำมาใช้เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายทางเศรษฐกิจของตน

ในช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 ความพยายามในการเจรจาและทำข้อตกลงการค้าเสรีเกิดขึ้นโดยเวทีหลายฝ่ายหลายครั้งอย่างไรก็ตาม การเจรจาในเวทีหลายฝ่ายเป็นเรื่องยากและต้องใช้เวลาค่อนข้างมาก หลายประเทศจึงหันมาหาการเจรจาแบบสองฝ่ายแทน ซึ่งในบรรดาประเทศเหล่านี้ก็รวมทั้งญี่ปุ่นและไทยด้วย โดยที่ทั้งสองประเทศได้มีความพยายามในการเจรจาและทำข้อตกลงการค้าเสรีกันนับตั้งแต่ปลายปี 2002 เป็นต้นมา

ด้วยเหตุนี้ ในเดือนมกราคม 2004 โครงการสันติโมตรียไทย-ญี่ปุ่น (Japan Watch Project) ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จึงได้ร่วมกับคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และกระทรวงการต่างประเทศ โดยสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว จัดการอภิปรายโต๊ะกลมเรื่อง ญี่ปุ่นกับความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกับประเทศไทย เพื่อเป็นการระดมความคิดของฝ่ายต่างๆ ที่

เกี่ยวข้องกับข้าราชการ ภาคเอกชน และนักวิชาการ รวมทั้งเป็นการให้ความรู้แก่สาธารณชนในเรื่องนี้ด้วย ซึ่งเอกสารหลังการอภิปรายนี้ก็เป็นผลผลิตจากการอภิปรายดังกล่าว

โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่นขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว กระทรวงการต่างประเทศที่ให้การสนับสนุนด้านการเงิน สถานที่ และวิทยากร ตามลำดับ รวมทั้งขอขอบคุณผู้อภิปรายทุกท่านที่ได้ให้ความรู้และทัศนะในเรื่องนี้อย่างตรงไปตรงมาและจริงใจ ซึ่งโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่นมีความเชื่ออย่างยิ่งว่าสิ่งนี้จะนำมาซึ่งความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีของทั้งสองประเทศ

ศิริพร วัชชวัลคุ

บรรณาธิการ

ผู้ประสานงานโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น

มกราคม 2005

สารบัญ

	หน้า
คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวต้อนรับ รศ.ดร.ปราณี ทินกร	1-2
ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย กล่าวเปิดการสัมมนา ศ.ดร.ปิยวัติ บุญ-หลง	3-5
ผู้ประสานงานโครงการสันติโมตรียไทย-ญี่ปุ่น แนะนำโครงการ ผศ.ดร.ศิริพร วัชชวัลคุ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	6-8
เกริ่นนำ : มิติใหม่ของความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น ความหมายของการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ ฯพณฯ กษัตริย์ ภิรมย์ เอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว	11-21
การอภิปรายโต๊ะกลม (1) เรื่อง ความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น นายประพัฒน์ ไผ่อิรคุณ ประธานสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย	25-32
นพ.สุรพงษ์ อัมพวันวงษ์ ผู้แทนสภาหอการค้าไทย	30-32
นายพูนเกียรติ ทังสมบัติ นายกสมาคมผู้ผลิตอาหารสำเร็จรูป	33-36
ดร.ธวัชชัย ยงกิตติกุล เลขาธิการสมาคมธนาคารไทย	37-40

เกริ่นนำ : บทบาทและผลประโยชน์ของไทยในความสัมพันธ์
อาเซียน-ญี่ปุ่น

นายทรงศักดิ์ สายเชื้อ 43-47

ผู้อำนวยการกองอาเซียน 2 กระทรวงการต่างประเทศ

การอภิปรายโต๊ะกลม (2) เรื่อง ผลประโยชน์และผลกระทบ
ของการทำข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่น

นายนคร ศิลปอาชา 51-55

อธิบดีกรมการจัดหางาน

รศ.ไว จามรมาน 56-62

คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นางจุฬารัตน์ สุธีธร 63-71

ผู้อำนวยการสำนักนโยบายเศรษฐกิจมหภาคและ
ระหว่างประเทศ กระทรวงการคลัง

ผศ.ดร.ปัทมาวดี ชูชุกิ 72-79

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นางอัญชญา วิทยาธรรมรัช 80-84

ผู้เชี่ยวชาญพิเศษด้านมาตรการการค้า

กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

นายทรงชัย ไส้เศวตวารี 85-89

รองอธิบดีกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

ผศ.พงษ์ฟ้า ทรัพย์บุญเรือง 90-92

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นายมานิตย์ บุญนิม 93-96

ผู้อำนวยการกองวางแผน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ 97-106

มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย

การอภิปรายโต้ะกลม เรื่อง ญี่ปุ่นกับความเป็น หุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกับประเทศไทย

หลักการและเหตุผล

ในระยะ 5-10 ปีที่ผ่านมา สังคมญี่ปุ่นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ในหลายด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการเมือง อันจะเห็นได้จากกระบวนการเมืองที่พรรค LDP ครองอำนาจเพียงพรรคเดียวได้สิ้นสุดลง และสภาพแวดล้อมทางการเมืองระหว่างประเทศ ทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาคได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ญี่ปุ่นจึงจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยนั้น ขณะนี้รัฐบาลไทยและรัฐบาลญี่ปุ่นในปัจจุบันพยายามผลักดันนโยบายความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระหว่างกัน (Economic Partnership) อันมีประเด็นเรื่องของการทำเขตการค้าเสรีสองฝ่าย (Bilateral Free Trade Area) เป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่ง ซึ่งความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในญี่ปุ่นอาจมีผลต่อการผลักดันหรือการดำเนินนโยบายนี้

นอกจากนี้ ในส่วนของการทำเขตการค้าเสรีนั้น แม้ว่าจะได้มีการเจรจามาหลายครั้งแล้วในระดับเจ้าหน้าที่หรือคณะทำงาน รวมทั้งได้มีการเจรจาระดับผู้นำรัฐบาลในเดือนธันวาคมที่ผ่านมาแล้วก็ตาม แต่กระบวนการหรือขั้นตอนในเรื่องดังกล่าวยังพัฒนาไปไม่มากนัก รวมทั้งยังมีประเด็นที่ฝ่ายไทยต้องเตรียมพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงภายหลังการทำเขตการค้าเสรีกับญี่ปุ่นอีกหลายประการ

ดังนั้น จากเหตุผลทั้งสองประการข้างต้น โครงการสันติไมตรีไทย
กับพันธมิตรสำคัญกรณีญี่ปุ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ร่วมกับ
กระทรวงการต่างประเทศ โดยสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงโตเกียว และ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงเห็นสมควรที่จะจัดให้มีการพูดคุยหารือกัน
ระหว่างฝ่ายวิชาการ ฝ่ายราชการ และฝ่ายเอกชนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้
เพื่อระดมความคิดเห็นและเสนอแนะนโยบายของประเทศในเรื่อง
ดังกล่าว

วัตถุประสงค์

เพื่อให้มีเวทีในการอภิปราย/หารือ ในเรื่องการเปลี่ยนแปลงทาง
การเมืองและนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น และผลกระทบต่อประเทศไทย
โดยเฉพาะนโยบายในเรื่องการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระหว่างญี่ปุ่นกับ
ประเทศไทย

วัน-เวลา

20 มกราคม 2004

สถานที่

ห้องประชุมชั้น 5 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ท่าพระจันทร์ กรุงเทพฯ

กำหนดการ (Tentative)

- 8:30 - 9:00 ลงทะเบียน
- 9:00 - 9:15 พิธีเปิด
คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ กล่าวต้อนรับ
ผู้อำนวยการ สกว. กล่าวเปิด
- 9:15 - 9:30 ผู้ประสานงานโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่นแนะนำโครงการ
- 9:30 - 10:00 เกริ่นนำ : มิติใหม่ของความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น : ความหมาย
ของความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ โดย เอกอัครราชทูตไทย
ณ กรุงโตเกียว
- 10:00 - 10:15 พักรับประทานอาหารว่าง
- 10:15 - 12:00 อภิปรายโต๊ะกลม “ทัศนะของภาคเอกชนต่อความเป็นหุ้นส่วน
ทางเศรษฐกิจ ไทย-ญี่ปุ่น : ผลประโยชน์ที่คาดหวังและ
ผลกระทบที่พึงระวัง”
ผู้อภิปรายหลัก
- นายประพัฒน์ โพธิ์วรคุณ
ประธานสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
 - นายแพทย์สุรพงษ์ อำพันวงศ์
ผู้แทนจากสภาหอการค้าไทย

- นายพูนเกียรติ หังสมบัติ
นายกสมาคมผู้ผลิตอาหารสำเร็จรูป
- นายรัชชัย ขงกิตติกุล
เลขาธิการสมาคมธนาคารไทย

ดำเนินการอภิปรายโดย

- ; นายทรงศักดิ์ สายเชื้อ
กระทรวงการต่างประเทศและที่ปรึกษา สกว.
- รศ.ดร. นิพนธ์ พัวพงศกร
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พิธีกร (ภาคเช้า-บ่าย)

- ดร. เอี่ยมพร ตสาริกา
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

12:00 - 13:00 พักรับประทานอาหารเที่ยงตามอัธยาศัย

13:00 - 13:50 นำการอภิปราย : บทบาทและผลประโยชน์ของไทย
ในความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่น
โดยอธิบดีกรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ

13:50 - 17:00 อภิปรายโต๊ะกลม “ทัศนะของข้าราชการและนักวิชาการ
ด้านต่างๆ ต่อความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น :
ผลประโยชน์ที่คาดหวังและผลกระทบที่พึงระวัง”
ผู้อภิปรายหลัก

- นายนคร ศิลปอาชา
อธิบดีกรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน

- นางอัญชนา วิทยาธรรมรักษ์
ผู้เชี่ยวชาญพิเศษด้านมาตรการการค้า
กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ
กระทรวงพาณิชย์
- นายทรงชัย ไสเศศววารี
รองอธิบดีกรมส่งเสริมการส่งออก
กระทรวงพาณิชย์
- นางจุฬารัตน์ สุธีธร
ผู้อำนวยการสำนักนโยบายเศรษฐกิจมหภาค
และระหว่างประเทศ กระทรวงการคลัง
- นายมานิตย์ บุญนิม
ผู้อำนวยการกองวางแผน
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- รศ. ไฉ จามรมาน
คณะพาณิชย์ศาสตร์และการบัญชี
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ผศ.ดร. ปัทมาวดี ชูชุกิ
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ผศ.พงษ์ฟ้า ทรัพย์บุญเรือง
คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ดร. สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์
มูลนิธิสถาบันเพื่อพัฒนาประเทศไทย

ดำเนินการอภิปรายโดย

- นายพิชัยพันธุ์ ชาณภูมิดุล
กระทรวงการต่างประเทศ
- ผศ.ดร. ศิริพร วัชชวัลคุ
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
(รับประทานอาหารว่างระหว่างการอภิปราย)

17:00 - 17:15 พิธีปิด

รศ.ดร.ปราณี กีนกร คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ : กล่าวต้อนรับ

กราบเรียนท่านเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน ในนามของ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ดิฉันมีความยินดีต้อนรับ และขอขอบคุณทุกท่านที่ได้มาร่วมงานอภิปรายโต้เถียง เรื่อง ญี่ปุ่นกับความ เป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกับประเทศไทย ในวันนี้

ในฐานะที่เป็นสถาบันการศึกษา คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ มีนโยบายในการให้การสนับสนุนกิจกรรมทางวิชาการต่างๆ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการหารือ ถกเถียง ในแวดวงวิชาการและในแวดวง ผู้เกี่ยวข้องทั้งจากส่วนราชการและเอกชน เพื่อที่จะได้นำเสนอแนวคิด การวิเคราะห์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อสาธารณชน

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทยนั้น มีมาอย่าง ยาวนานนับตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน และในช่วงที่ ประเทศไทยประสบปัญหาเศรษฐกิจเมื่อปี 1997 แม้ในขณะนั้นประเทศ ญี่ปุ่นยังคงมีปัญหาวิกฤตการณ์ภายในของตนเอง แต่ประเทศญี่ปุ่นก็ยังให้ ความช่วยเหลือแก่ประเทศไทยในหลายๆ ด้าน ทั้งในส่วนของภาครัฐและ เอกชน ช่วงเวลานี้จึงเป็นช่วงเวลาที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาความ สัมพันธ์ระหว่างกันให้แน่นแฟ้นและเท่าเทียมกันยิ่งขึ้น

ในส่วนองรัฐบาลองทั้งสองประเทศได้ประกาศสนับสนุนและผลักดันนโยบายความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ (Comprehensive Economic Partnership) โดยมีเรื่องการค้าเสรี (Free Trade Agreement - FTA) เป็นประเด็นสำคัญ

ตลอดระยะเวลาสองปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่ปี 2002 เจ้าหน้าที่ของทั้งสองประเทศได้มีการเจรจากันอย่างสม่ำเสมอซึ่งมีความก้าวหน้าในหลายๆ ด้านพอสมควร อย่างไรก็ตามเรื่องนี้เป็นประเด็นที่มีผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อทุกฝ่ายในสังคม ซึ่งควรอย่างยิ่งที่จะมีการศึกษาติดตามและนำเสนอข้อมูลสู่สาธารณชนเป็นระยะ เพื่อให้มีการเตรียมพร้อมในการปรับตัวต่อสถานการณ์ที่กำลังเปลี่ยนแปลง

ด้วยเหตุนี้ ทางคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้มีโอกาสให้ความร่วมมือกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว ในการอภิปรายโต้เถียงกันวันนี้ เพื่อเป็นการระดมความคิดและข้อเสนอแนะต่างๆ

สำหรับกำหนดการในช่วงเช้าจะเป็นการอภิปรายจากทัศนะของภาคเอกชน และในช่วงบ่ายจะเป็นการอภิปรายจากทัศนะของข้าราชการและนักวิชาการด้านต่างๆ

ดิฉันเชื่อมั่นว่า การอภิปรายในวันนี้จะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้ และจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เข้าร่วมอภิปรายทุกท่าน ขอขอบคุณค่ะ

ศ.ดร.ปิยวุฒิ บุญ-หลง

ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย :
กล่าวเปิดการสัมมนา

กราบเรียนท่านเอกอัครราชทูตกษัตริย์ ท่านคณบดีคณะ
เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านประธานสภาอุตสาหกรรม
แห่งประเทศไทย และท่านผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้กรุณามาร่วมงานอภิปรายใน
วันนี้ทุกท่าน ในนามของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย กระผมมีความ
ยินดีและเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้มาร่วมงานในวันนี้

สกว. มีนโยบายเช่นเดียวกับคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ คือ ต้องการสนับสนุนกิจกรรมทางวิชาการ เพื่อให้มีการ
แลกเปลี่ยนพูดคุย ถกเถียง ในประเด็นที่เป็นที่สนใจของสาธารณชนทั้งใน
ปัจจุบันและในประเด็นที่คาดว่าจะมีผลกระทบในอนาคต ทั้งในรูปแบบของ
การวิจัยและการอภิปราย การสัมมนา รวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร
ผ่านสื่อมวลชนด้วย

ในส่วนของการดำเนินโครงการสันติไตรไทย-ญี่ปุ่น เป็นโครงการ
รูปแบบใหม่ซึ่งเพิ่งริเริ่มเมื่อประมาณ 2 ปีที่ผ่านมา โดยมีลักษณะของงาน
วิจัยที่ทำความเข้าใจกับหน่วยงานปฏิบัติในแนวหน้า (Front Line) คือ กระทรวง
ต่างประเทศและสถานเอกอัครราชทูตไทยในต่างประเทศทั้งหลาย

งานนี้จึงเป็นงานที่ต้องอาศัยความเข้าใจระหว่างกันและกันค่อนข้างสูง คือฝ่ายปฏิบัติการก็มีโจทย์เฉพาะหน้ารายวัน ซึ่งจำเป็นต้องหาคำตอบ ข้อมูล และในขณะเดียวกัน ฝ่ายวิจัยก็มีรูปแบบการทำงานวิจัยที่ต้องการ ความรัดกุม ความแม่นยำและใช้เวลา

ประเด็นที่ได้เกิดจากความเข้าใจร่วมกันในการทำงานตลอดระยะเวลาสองปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะได้ริเริ่มจากสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียวที่ท่านเอกอัครราชทูตได้กรุณาอนุญาต คือได้จำแนก (Identify) โจทย์วิจัยว่าคงมีหลายรูปแบบ

รูปแบบหนึ่ง คือ รูปแบบที่สามารถจะตรวจสอบ (Monitor) แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของประเทศนั้นๆ ได้อย่างกว้างๆ โดยให้ประเด็นและข้อคิด ที่ทางสถานทูตอาจจะนำไปประกอบกับข้อมูลจากแหล่งอื่นๆ ในการใช้ประกอบการตัดสินใจหรือวางบทบาท (Position) ของประเทศ

ในขณะที่ยังอีกด้านหนึ่ง สกว.ได้มีความพยายามในการศึกษาวิจัยเชิงลึกซึ่งอาจจะต้องใช้ระยะเวลาในการศึกษาประมาณ $1\frac{1}{2}$ - 2 ปี เพื่อหาข้อมูลที่รัดกุมและเป็นประโยชน์ในการวางรากฐานสู่อนาคต

นอกจากนี้เรายังหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหลังจากนี้อีกประมาณ 2 - 3 ปี เราจะมีการสะสมข้อมูลในด้านต่างๆ ที่มากเพียงพอของประเทศที่เราได้ทำการศึกษาโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย ซึ่งจะทำให้เราสามารถรวบรวมและตอบคำถามได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น เมื่อเกิดสถานการณ์ที่ต้องการคำตอบ ซึ่งเราวมเรียกงานเหล่านี้ว่า “Country Watch”

ในกรณีของญี่ปุ่นที่กำลังเปลี่ยนบทบาท ทั้งกิจการภายในและบทบาทที่มีต่อสังคมโลกในอนาคตอันใกล้โครงการ “Japan Watch” จึงเป็นโครงการที่ทำการศึกษา เฝ้าระวัง ติดตาม และคอยป้อนข้อมูลจากการศึกษาออกมาเป็นระยะ รวมไปถึงการเป็นฐานสำหรับการวิจัยเชิงลึกที่ใช้ข้อมูลจากการเฝ้าระวังเป็นโจทย์ ในการแสวงหาเครือข่าย (Network) เพื่อเข้าถึงข้อมูล และในการวิจัยเพื่อหาคำตอบในเรื่องต่อไป และนอกจากประเทศญี่ปุ่นที่เราได้สนับสนุนการศึกษาวิจัยแล้ว เรากำลังเริ่มที่จะทำการศึกษาประเทศจีน สหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา และแคนาดา

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสกว.มิได้มีหน้าที่ในการวิจัยโดยตรง หากแต่เป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุนแก่คณะ สถาบันหรือมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่มีนักวิจัยอยู่แล้ว ในวันนี้กระผมจึงมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้มาร่วมงานกับคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งมีผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับงานด้านนี้อยู่มาก

กระผมเชื่อว่า เราคงจะได้มีโอกาสทำกิจกรรมลักษณะนี้ร่วมกันอีกในอนาคต ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความสำคัญกับการอภิปรายโต้เถียงครั้งนี้ และขออนุญาตเปิดประชุม ขอบพระคุณครับ

พศ.ดร.ศิริพร วัชชวัลคุ

วุฒิสภาสถาบันโครงการสันติไตรไทย - ญี่ปุ่น : แนะนำโครงการ

เรียน ฯพณฯ เอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย คณะบดีคณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อาจารย์และผู้มีเกียรติทุกท่าน ดิฉันขออนุญาตแนะนำโครงการสันติไตรไทย-ญี่ปุ่นพอสังเขป กล่าวคือ

โครงการสันติไตรไทย - ญี่ปุ่น เป็นส่วนหนึ่งของโครงการสันติไตรไทยกับพันธมิตรสำคัญ ซึ่งริเริ่มโดยฝ่ายนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติของ สกว. (ฝ่าย 1) มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อศึกษาวิจัยในเชิงลึก รวมไปถึงการติดตามการเปลี่ยนแปลงของประเทศคู่สัมพันธ์ที่สำคัญของไทย ในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และโดยเฉพาะนโยบายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศได้เกิดขึ้นอย่างมาก ต่อเนื่องและรวดเร็ว ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการวิจัยเพื่อสนับสนุนหรือเป็นข้อมูลให้แก่ผู้ดำเนินนโยบายภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เปลี่ยนไปทั้งในแง่ของเนื้อหาและตัวแสดงที่เพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้โครงการนี้ยังมีวัตถุประสงค์ซ้อนด้วย คือ เพื่อที่จะสร้างเครือข่ายของนักวิจัยในภูมิภาค

โครงการสันติไมตรีไทย - ญี่ปุ่น ได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปลายปี 2003 หรือดำเนินการมาประมาณ 8 เดือนแล้วโดยได้รับการสนับสนุนอย่างดียิ่งจากกระทรวงต่างประเทศโดยเฉพาะสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว

สำหรับการดำเนินงานในโครงการนี้จะมียงาน 2 ส่วนสำคัญ คือ งานวิจัยและงานเผยแพร่ข้อมูลจากงานวิจัย ในส่วนของงานวิจัยที่ขณะนี้ ได้ดำเนินการไปแล้ว คือ โครงการติดตามการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น และอีกสองโครงการที่กำลังอยู่ในระหว่างการพัฒนา คือ โครงการศึกษาความปลอดภัยทางด้านอาหารของ ญี่ปุ่นและผลกระทบต่อสินค้าไทย และโครงการศึกษานโยบายการเกษตร ญี่ปุ่นกับโอกาสของสินค้าไทยในการเข้าตลาดญี่ปุ่น

ในส่วนของงานเผยแพร่ข้อมูลจากงานวิจัยจะแบ่งออกเป็นสอง รูปแบบ คือ งานอภิปราย/สัมมนาเช่นที่กำลังดำเนินการอยู่เช่นในวันนี้ ซึ่งถือเป็นครั้งแรกและคาดหวังว่ามีการจัดอย่างต่อเนื่องทุกๆ 4 เดือน และ เอกสารประชาสัมพันธ์ ซึ่งยังไม่ได้กำหนดรูปแบบที่แน่นอนว่าจะดำเนินการออกมาในรูปแบบใด แต่คาดหวังว่าจะสามารถเผยแพร่ได้ทุกๆ 3 เดือน เพื่อเผยแพร่ ข้อมูลที่สำคัญของญี่ปุ่น

สำหรับการอภิปรายในวันนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการติดตามความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น โดยเน้นประเด็นเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เนื่องจากเป็นประเด็นที่อยู่ระหว่างการเจรจาของรัฐบาล และเราเชื่อว่าจะส่งผลกระทบในวงกว้างต่อทุกฝ่ายในประเทศ

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากโครงการเฝ้าระวัง (Monitor) เป็นโครงการที่เฝ้าติดตามทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจและความมั่นคง ดังนั้นในส่วนของเอกสารที่ท่านผู้เข้าร่วมอภิปรายในวันนี้ได้รับ จึงมีเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเหล่านั้นด้วย

งานอภิปรายในวันนี้สำเร็จลงด้วยดี ด้วยความร่วมมือจากกระทรวงต่างประเทศ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และการสนับสนุนของ สกว. ทางโครงการและผู้ทำงานทุกคนขอขอบคุณผู้สนับสนุนทั้ง 3 ฝ่าย และขอขอบคุณทุกท่านที่มาร่วมงานอภิปรายในวันนี้ ดิฉันคาดหวังว่าการถกเถียงในวันนี้จะนำไปสู่ข้อเสนอแนะที่ดีให้กับสังคมไทยของเรา ขอขอบคุณค่ะ

เกริ่นนำ
การอภิปรายภาคเช้า

ฯพณฯ กษิต ภิรมย์ เอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว : มิติใหม่ของความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น ความหมายของการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ

ก่อนอื่นต้องขอขอบคุณคณะเศรษฐศาสตร์ และท่านคณบดีที่อนุญาตให้ใช้สถานที่ การอภิปรายในวันนี้เป็นงานวิชาการ จึงอยากให้ถกเถียงกันอย่างตรงไปตรงมาที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพราะประเด็นที่ได้ทำการศึกษาหรือถกเถียงย่อมจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมและรัฐบาล ตลอดจนผู้ปฏิบัติการ โดยเฉพาะกระทรวงต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์และหน่วยงานต่างๆ

สำหรับโครงการ Japan Watch นี้ ถือได้ว่าเป็นครั้งแรกที่ฝ่ายข้าราชการและนักวิชาการได้มีการร่วมมือกันอย่างจริงจังจะมีการปรึกษาหารือติดต่อประสานงาน ศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนของญี่ปุ่นอย่างจริงจัง นอกจากนี้ โครงการนี้ยังเป็นโครงการระยะยาว ซึ่งได้เริ่มกันมาระยะหนึ่งคือ 8 เดือนแล้ว และคงต้องดำเนินการต่อไปอีกระยะหนึ่ง แม้ว่าในสมัยก่อน อาจจะมีการประสานงานกันอยู่บ้าง แต่เป็นลักษณะของการเชิญนักวิชาการด้านต่างๆ มาให้ข้อมูลที่กระทรวงต่างประเทศเป็นครั้งคราวมากกว่าที่จะร่วมมือกันอย่างจริงจัง

เมื่อสักครู่ ผมได้เรียนต่อผู้อำนวยการของ สกว. ว่า ควรอย่างยิ่งที่จะนำความคิดหน้าของโครงการขึ้นกราบเรียนท่านนายกฯ เพื่อให้ท่านทราบว่า เราได้ทำงานกันอย่างจริงจังและแสดงให้เห็นว่า ส่วนราชการและนักวิชาการสามารถที่จะทำงานร่วมกันได้

วันนี้ ผมมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่คุณประพัฒน์ และตัวแทนจากภาคเอกชนได้ให้ความสนใจมาร่วมทำการอภิปราย ที่ผ่านมาประเด็นเรื่องเขตการค้าเสรี (FTA) ยังไม่ได้รับการพูดคุยกันเท่าที่ควร ดังนั้นในวันนี้ถือว่าเป็นโอกาสอันดีที่นักวิชาการ ข้าราชการ และภาคเอกชนได้มาอภิปรายร่วมกัน เพื่อจะได้เป็นข้อมูลให้กับทางรัฐบาลในการเจรจากับญี่ปุ่น โดยเฉพาะในเรื่องของเขตการค้าเสรีที่จะเริ่มทำการเจรจาในเดือนกุมภาพันธ์นี้

ในส่วนของการเจรจานั้น แม้ว่าจะมีการลงนามเป็นที่เรียบร้อย แต่ทุกอย่างมีคำว่าแก้ไข (Amendment) ข้อตกลงที่เกิดขึ้นไม่ได้เด็ดขาดในตัวของมันเอง คือ มีความยืดหยุ่นในตัวของมันเองด้วย ในโอกาสนี้ผมจึงอยากขออารัมภบทเกี่ยวกับประเด็นนี้สักเล็กน้อย

ทางสถานทูตต้องขอขอบคุณทางฝ่ายวิชาการ ทีมงานที่ไปทำงานและไปเยือนที่โตเกียว รวมทั้งที่ได้เจอที่กรุงเทพฯ เท่าที่ผ่านมา เราได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือได้ว่าเป็นการพูดคุยกันอย่างตรงไปตรงมา ข้อมูลก็สามารถเข้าถึงกัน (Access) ได้ทั้งหมด

ขอขอบคุณเพื่อนๆที่กรมเอเชีย-แปซิฟิก และบางส่วนที่กรมอาเซียน ตลอดจนกระทรวงต่างประเทศที่ได้ให้ความร่วมมือ เอื้อเฟื้อข้อมูลที่ทันสมัยและเข้ามาร่วมงานเป็นระยะ

ในช่วงปีที่ผ่านมา ผมพยายามที่จะไม่เข้าร่วมประชุมในระดับ Working Group และ Task Force เพราะผมเห็นว่า ผมควรเว้นช่องว่างเพื่อให้ตนเองมีความยืดหยุ่นมากเพียงพอที่จะเสนอความเห็นต่างๆ เหล่านี้ด้วย

สำหรับในวันนี้ ประเด็นที่ผมจะพูดถึง คือ เรื่องมิติใหม่ของความสัมพันธ์ไทย - ญี่ปุ่น : ความหมายของการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ ผมขอให้ความเห็นว่าความสัมพันธ์เป็นกระบวนการ (Process) ที่ไม่มีที่สิ้นสุดในตัวของมัน แต่มันจะมีจุดหัวเลี้ยวหัวต่อ (Turning Point) ซึ่งเราอาจจะใช้คำว่า “มิติ” ก็ได้

ในทัศนะของผม มิติแรกของความสัมพันธ์ไทย - ญี่ปุ่น เริ่มตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นเรื่องที่ญี่ปุ่นส่งสินค้าอุตสาหกรรมมาขายที่ประเทศไทย จนส่งผลให้ตลาดรถยนต์อเมริกาและยุโรปหายไปเกือบหมด จนถึงทุกวันนี้ กล่าวได้ว่าญี่ปุ่นเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต

สินค้านำเข้าจากญี่ปุ่น (Japanese Exported Goods) เข้ามาในช่วง 1960-1961 ซึ่งมาซ้อนทับกับช่วงที่สองของมิติที่ญี่ปุ่นเข้ามาลงทุนในประเทศไทย และมาซ้อนทับแผนพัฒนา 5 ปีของเราเรื่อง Import Substitution และเราเริ่มไม่พอใจที่ญี่ปุ่นไม่ยอมถ่ายโอนเทคโนโลยี (Transfer of Technology) ให้แก่เรา เริ่มมีการประท้วงญี่ปุ่นมากขึ้นในกรณีเหล่านี้

ตัวผมเองในขณะนั้นก็เป็นส่วนหนึ่งของทีมจากกระทรวงต่างประเทศในการทำ White Paper ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยราชการ (Cross Ministries) ซึ่งการเจรจากับญี่ปุ่นเพื่อให้เศรษฐกิจมีความเท่าเทียมกันมากขึ้น จบลงด้วยผลของการยกเลิก ODA ที่เป็นข้อผูกพันว่า ODA ที่

ได้มาแล้วต้องซื้อของและว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาจากญี่ปุ่น ให้ญี่ปุ่นเข้ามาลงทุนใน Export Led Industry โดยใช้ไทยเป็น Assembly Unit จนถึงทศวรรษที่ 1980 - 1990

มาถึงปัจจุบันนี้ ถือได้ว่าเป็นมิติช่วงที่สาม เราเป็นโรงงาน แหล่งกระจายสินค้า (Production, Distribution Base Center) ตลอด 10 ปีที่ผ่านมา เราพยายามบอกกับญี่ปุ่นให้มีการวิจัยและพัฒนา (R&D) ซึ่งก็เริ่มประสบความสำเร็จ เพราะทุกวันนี้โตโยต้าก็มาผลิต ประกอบและจัดตั้งศูนย์ออกแบบในเมืองไทย บริษัทรถยนต์อื่นๆ ก็เริ่มดำเนินการตามและวิศวกรของไทยก็ได้ไปทำงานที่ต่างประเทศ เหล่านี้เป็นมิติใหม่ของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่สำคัญ

อีกประเด็นหนึ่งที่กำลังจะเข้ามา คือ เรื่อง Software ซึ่งหมายถึงขีดความสามารถของนักวิทยาศาสตร์ในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) แม้อาจจะช้ากว่าอินเดียประมาณ 10 - 15 ปี แต่ก็ไม่ได้ถือว่าสายเกินไป อย่างไรก็ตามปัญหาเรื่องระบบราชการภายในของเราเองก็เป็นตัวจุดรั้งเราไว้ ไม่เช่นนั้น เราจะเป็นฐานในการออกแบบและงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศได้มากกว่านี้ เพราะขีดความสามารถเรามีอยู่แล้ว

นอกจากเรื่องของรถยนต์แล้วประเด็นในมิติช่วงที่สามที่สำคัญที่สุดคือ ความเป็นหุ้นส่วน (Partnership) หรือเปลี่ยนจากฐานะของผู้ให้และผู้รับ (Donor - Recipient) จากผู้ซื้อสินค้าราคาถูกมาสู่การผลิตเพื่อทดแทนตลาดในประเทศ (Import Substitute) และมาสู่การเป็น Export Led ตอนนี้อยู่ที่เราจะเป็นฐานการผลิต เราจะมีการวิจัยร่วมกันทางด้านรถยนต์

เมื่อไม่นานมานี้ ที่ท่านนายกฯ ได้เดินทางเยือนโตเกียว เราก็ได้มีการทำ MOU ระหว่าง NECTEC กับ Tokyo University of Technology หรือ MIT ของญี่ปุ่น ในการทำวิจัยและพัฒนาร่วมกัน (Joint R&D) ทางด้านพลังงานแสงอาทิตย์ (Solar Energy)

นอกจากนี้การที่นายกฯ ทักฉินประกาศจะไม่รับ ODA ก็เป็นมิติใหม่เช่นกัน ญี่ปุ่นก็จะไม่ให้เงินให้เปล่า (Grant Aid) อีกต่อไป ส่วนเงินกู้ (Yen Loan) ผ่าน JBIC นั้น ไทยเสนอให้ทางญี่ปุ่นให้กับภาคเอกชนญี่ปุ่นในลักษณะสินเชื่อเพื่อการพาณิชย์ (Commercial Loan) แล้วมาทำธุรกิจในประเทศไทยอีกส่วนหนึ่งที่เป็นความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา (Development Assistant) ของเงินกู้ (Soft Loan) ก็ขอให้ทางญี่ปุ่นนำไปให้กับลาว กัมพูชา และประเทศเพื่อนบ้าน แล้วไทยเราจะไปร่วมให้การช่วยเหลือ (Join Financing) ด้วย

ในการประชุมสุดยอดผู้นำ (Summit) ที่โตเกียว นายกฯ ทักฉินได้ประกาศว่าไทยจะเป็นประเทศผู้บริจาค (Donor Country) โดยให้เงินประมาณ 20,000 ล้านบาทสำหรับประเทศลาว เวียดนาม กัมพูชาและพม่า พร้อมทั้งได้เชิญชวนญี่ปุ่นให้มาเป็นประเทศให้ความช่วยเหลือร่วมกัน โดยเฉพาะในด้านสาธารณสุขและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ซึ่งในการประชุมครั้งเดียวกันนี้ ทางญี่ปุ่นก็ได้ประกาศว่าจะมีเงินอยู่ 2 กอง กองละ 1.5 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ สำหรับช่วยเหลือประเทศอาเซียนทั้งหมดกองหนึ่งและสำหรับการพัฒนาประเทศลุ่มแม่น้ำโขง (CLMV) ซึ่งจะมาเชื่อมโยงกับไทยอีกกองหนึ่ง ซึ่งเรื่องนี้ถือได้ว่าเป็นมิติของการให้ความช่วยเหลือร่วมกันโดยมุ่งพัฒนาภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นสำคัญ

ประเด็นต่อมา คือ เรื่องของความมั่นคง ซึ่งถือได้ว่าเป็นประเด็นใหม่ในช่วง 30 - 40 ปีที่ผ่านมา ในทางการทหาร ทั้งสองประเทศได้มีการแลกเปลี่ยนการเยือน แลกเปลี่ยนข่าวกรอง การฝึกร่วมกัน การให้ทุนไปศึกษาที่ญี่ปุ่น ฯลฯ ในช่วงปี 2003 ทหารไทยที่เดินทางไปปฏิบัติการในอัฟกานิสถานก็เดินทางด้วยเรือของญี่ปุ่น และเมื่อต้นปีที่ผ่านมา ทหารไทยที่เดินทางไปปฏิบัติการที่อิรักก็ได้รับความช่วยเหลือจากญี่ปุ่นโดยเดินทางด้วยเรือและเครื่องบินของญี่ปุ่น เหล่านี้ถือได้ว่าเป็นมิติใหม่ด้านการทหาร

เมื่อไม่นานมานี้ ก็มีข่าวจากประเทศญี่ปุ่นว่า ญี่ปุ่นกำลังมีการพิจารณาเพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญในบางมาตราเพื่ออนุญาตให้สามารถขายยุทโธปกรณ์ได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่เราให้ความสนใจ เนื่องจากในปัจจุบันญี่ปุ่นมีเรือดำน้ำประจำการอยู่ 17 ลำ และสำรองอีก 1 ลำ เรือดำน้ำเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นเรือที่มีเทคโนโลยีระดับสุดยอดของโลก (One of The Best) ในด้านของความเงียบ คงสามารถสู้กับเทคโนโลยีของเยอรมันหรือสวีเดนได้ นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังได้มีการวิจัยและพัฒนาเครื่องบิน เรดาร์ เลเซอร์ ดาวเทียม ซึ่งมีความคืบหน้าเป็นอันมาก สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่อาจก่อให้เกิดความร่วมมือในอนาคตภายใต้ความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสถานการณ์ด้านความมั่นคงและอาชญากรรมข้ามชาติได้

อีกประเด็นที่เป็นหัวใจในการดำเนินงานร่วมกัน คือ แรงงาน หรือที่เราเรียกว่า Movement of Natural People ที่มากกว่า การค้าในสินค้าและบริการ (Trade in Goods and Trade in Services) แต่เดิมสิ่งที่ไทยฟิลิปปินส์และอินโดนีเซียให้ความสนใจ คือ เรื่องของแรงงานในฟาร์ม กิจการประมง หมอนวดแผนโบราณ สปา (Spa) แรงงานเกี่ยวกับเรื่องของสุขภาพ แรงงานในภาคบริการ เช่น กิจการโรงแรม ร้านอาหาร ตลอดจนผู้ช่วย

ปรุมพยาบาล การใช้พยาบาลของไทยและญี่ปุ่นในตลาดนี้ก็ถือได้ว่าเป็นมิติใหม่ที่ได้มีการเจรจาแล้วซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ญี่ปุ่นไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เพราะเกี่ยวข้องกับ CEP และเขตการค้าเสรี (FTA) นอกจากนั้นในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) การเคลื่อนย้าย (Movement) ของบุคลากร (Men) ทุน (Capital) สินค้า (Goods) และเงินทุน (Finance) ย่อมเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกประการหนึ่งในช่วง 50 - 60 ปีที่ผ่านมา คือ เดิม คณะทูตที่เดินทางไปโตเกียว จะเน้นเรื่องของการ "การขอ" มากกว่าจะเป็นการชี้แจงว่าจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อผู้บริโภคมามากมาย ปัจจุบัน วิธีการได้เปลี่ยนไป เราต้องการเป็นหุ้นส่วน (Partnership) ที่จะช่วยกันคิดและลงมือทำ

ท่าทีของรัฐบาลไทยก็เป็นผู้ริเริ่มมากขึ้น (Initiator) โดยเป็นผู้เสนอการเจรจาทำความตกลงเขตการค้าเสรีระหว่างกัน นอกจากนี้เรายังได้หารือเพื่อหยั่งท่าทีของญี่ปุ่นต่อเรื่อง ACD , Asian Bond , Human Trafficking ซึ่งในที่สุด ญี่ปุ่นก็ได้มีปฏิกิริยาตอบสนองต่อประเด็นเหล่านี้

รัฐบาลไทยมีความพยายามที่จะใกล้ชิดกับอินเดียและจีนมากขึ้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายและศักยภาพของเรา สิ่งเหล่านี้จะเป็นการกระตุ้นให้ญี่ปุ่นคบค้ากับไทยอย่างใกล้ชิดมากขึ้น มิใช่เพียงแต่ให้ ODA ลัก 1 - 2 โครงการแล้วก็จะจบไป เหล่านี้ถือได้ว่าเป็นประเด็นใหม่ของความสัมพันธ์ไทย - ญี่ปุ่น

สำหรับประเด็นต่อมา คือ คำถามว่า ทำไมมิติเหล่านี้จึงเกิดขึ้นมาได้ อะไรคือปัจจัย ในทัศนะของผม นั้น ผมเห็นว่ามีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากภายในประเทศญี่ปุ่นเองและจากประเทศไทย

ในส่วนของผู้ญี่ปุ่น นายกรัฐมนตรีโคอิซุมิ ได้เข้ามาด้วยนโยบายและ Personality ส่งผลให้เกิด Initiative Policy ออกมาได้ นอกจากนี้การประกาศในการประชุมสุดยอดผู้นำเอเปคที่กรุงเทพฯ เมื่อปีที่ผ่านมาว่า ญี่ปุ่นจะเป็นประเทศปิดต่อไปไม่ได้ ซึ่งหมายถึง ต้องเปิดประเทศ เปิดตลาดสินค้าเกษตร เป็นสิ่งที่สำคัญมาก

การต่อสู้ทางการเมืองก็มีลักษณะของการเมืองแบบสองพรรค (Two Party Politics) มากขึ้น โดยมี New Komieto อยู่ตรงกลางที่พร้อมจะสลับไปซ้าย-ขวา ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้ DPJ สามารถเกิดขึ้นมาได้ ด้วยบุคลิกภาพ ด้วยลักษณะของนโยบาย ความเป็นระบบการเมืองแบบสองพรรคจะมากขึ้นและการเมืองโดยกลุ่มน่าจะลดน้อยลง และถ้าสร้างความนิยมจากประชาชนได้ หมายความว่าพวกกลุ่มผลประโยชน์ (Interest Group) กลุ่มก่อสร้าง (Construction) ธุรกิจประกันชีวิต (Health Insurance) ที่มีแรงตอบกลับมานักการเมืองก็จะลดลงไปด้วย

ในขณะเดียวกัน แนวโน้มของการกระจายอำนาจทางการเมือง (Political Decentralization) ทำให้รายได้ส่วนหนึ่งอาจถูกเก็บไว้ที่ Prefecture ไม่ต้องนำส่งรัฐบาลกลาง ทำให้ท้องถิ่นสามารถมีนโยบายเป็นอิสระได้บ้าง โดยเฉพาะนโยบายในการติดต่อกับต่างประเทศ (External Policy) โดยเฉพาะจังหวัดแถบทะเลญี่ปุ่นที่เริ่มมีความสัมพันธ์กับบางจังหวัดของรัสเซีย เกาหลีใต้ จีน และแม้กระทั่งไทย ล่าสุดในสังคมญี่ปุ่นเองก็มีการรับรู้ในเรื่องของชีวิต ความรู้ และความสนใจในเรื่องราวต่างประเทศมากขึ้น ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจ

ในส่วนของประเทศไทยเอง ก็มีการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง เพราะการเมืองเป็นเรื่องของนโยบาย (Policy) มากขึ้น ซึ่งกลายเป็นประเด็นหลัก สังคมไทยจะไปทิศทางใดก็ขึ้นกับกระบวนการทาง

ประชาธิปไตย (Democratic Process) ซึ่งทำให้การตัดสินใจและความคิดริเริ่มเกิดขึ้นได้ง่ายมากขึ้น ถือได้ว่าเป็นส่วนที่ดีของสังคมไทย

ในด้านนโยบายต่างประเทศของ Asia Bond ที่จะใช้เงินสกุลบาท (Baht Currency) ซึ่งในอนาคตเงินบาทจะกลายเป็นเงินสกุลหลักของภูมิภาค (Official Regional Currency) เหล่านี้คือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ความเป็นไปเหล่านี้ทำให้เรามีนโยบายต่างประเทศที่ไฝหาความเป็นหุ้นส่วน (Partnership) กับประเทศคู่ค้าต่างๆ มากกว่าการมีปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบพึ่งพิง (Dependent Mentality)

ประเด็นต่อมา คือ Issues ทางมิติใหม่ของความสัมพันธ์ไทย - ญี่ปุ่น หัวใจของประเด็นนี้ในทัศนะของผม คือ เราจำเป็นต้องทำลายกำแพงของญี่ปุ่น คือ เปิดประตูญี่ปุ่นให้ได้ทุกด้าน ส่วนทางญี่ปุ่นก็ต้องเปิดประเทศ (Open Up) ให้มากขึ้น โดยหัวใจของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างกันนั้น จะต้อง Comprehensive และ Open Up ทั้งหมด ทางฝ่ายไทยก็ต้องมีความกล้าหาญในการเจรจาและไม่มีข้ออ้างว่าไม่ได้ในบางประเด็น เพราะเราเป็นหุ้นส่วน (Partnership) กันแล้ว และสิ่งเหล่านี้จะเป็นการสะท้อนถึงความเป็นผู้นำ (Leadership) ของญี่ปุ่นเองที่ต้องการเทียบกับสหรัฐฯ สหภาพยุโรปและโดยเฉพาะกับจีน ความเป็นผู้นำ (Leadership) จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากญี่ปุ่นไม่เปิดประเทศ (Open Up)

สำหรับเรื่องความเป็นหุ้นส่วนมี 3 ประเด็นที่น่าสนใจ คือ

1. ความเป็นหุ้นส่วนบนความเชื่อเดียวกัน (Partnership in the Equal Believe) ซึ่งมีพื้นฐานอยู่แล้ว เพราะเราเป็นประเทศที่ใช้ระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาโดยมีพระมหากษัตริย์หรือองค์จักรพรรดิเป็นประมุข (Constitutional Monarchy, Parliamentary Democracy) เหมือน

กัน ซึ่งในประเด็นนี้ ไทยและญี่ปุ่นมีความคล้ายคลึงกันมากที่สุดเมื่อเทียบกับประเทศในเอเชีย - แปซิฟิกอื่นๆ ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดแข็งที่รัฐบาลไทยจำเป็นต้องยกขึ้นมาเป็นประเด็น (Play Up)

2. ความเป็นหุ้นส่วนบนความเคารพซึ่งกันและกัน (Partnership in Complimentality) ในประเด็นของเทคโนโลยีขั้นสูง เช่น เทคโนโลยีด้านอวกาศ (Space Technology) อวกาศ (Space) ดิจิตอล (Digital) อุตสาหกรรมรถยนต์ที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อม (Auto Industry Environmental) ส่วนเทคโนโลยีขั้นต่ำกว่า (Medium Term Lower) ญี่ปุ่นจะโอนมาให้ไทยและจีน

ประเด็นที่ญี่ปุ่นยกมากล่าวอ้างว่า จะต้องรักษาภาคเกษตร (Agriculture, Farming) ไม่ใช่ประเด็นที่น่าสนใจอีกต่อไป เพราะสิ่งเหล่านี้ได้ถูกครอบงำจากเทคโนโลยีหมดแล้ว ในเวลานี้ก็จะมีเพียงป่าที่ปลูกขึ้นมาใหม่ ซึ่งไม่มีความจำเป็นต้องรักษาไว้ เราจะต้องไม่ถูกชี้นำให้หลงทาง

3. ความเป็นหุ้นส่วน (Partnership) บนพื้นฐานของความแข็งแกร่งอย่างเท่าเทียม (On the Basis of Equal Strength) ยังขาดอยู่ ทั้งนี้ เพราะญี่ปุ่นเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ขณะที่ไทยเราเป็นเพียงกึ่งๆ เพราะฉะนั้นในการเปิด CEP จึงอาจยังไม่มีความสะดวกเท่าใดนัก

ต่อคำถามที่ว่า ไทยกับญี่ปุ่นนั้นเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกันได้จริงหรือไม่ และประเทศใดเป็นผู้กำหนดหัวข้อในการเจรจา

ผมมีความเห็นว่า รัฐบาลของนายกฯทักษิณนั้นมีความคุ้นเคยกับการเจรจาแบบทวิภาคี ในขณะที่สาธารณชนมักให้ความสนใจและเห็นว่าควรทำความเข้าใจแบบพหุภาคีควบคู่ไปด้วย อย่างไรก็ตาม การเจรจาทั้งสองรูปแบบคงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ กล่าวคือ ญี่ปุ่น

ไม่สามารถหลีกเลี่ยงการปฏิรูปภาคเกษตรไปได้ ไม่ว่าจะเป็นการเจรจาในกรอบทวิภาคีหรือพหุภาคีก็ตาม

ในความจริงคือแต่ละประเทศมีทางเลือกในการเจรจาทั้งสองรูปแบบ ประเด็นอยู่ที่ว่า แต่ละประเทศมีนโยบายอย่างไร สำหรับประเทศไทยมีความชัดเจนในประเด็นนี้ คือ ต้องการที่จะจัดตั้งเขตการค้าเสรีไทย - ญี่ปุ่น ก่อน แต่ผมขอเสริมว่าการเจรจาต้องครอบคลุมในทุกประเด็น

ประเด็นต่อมา คือ ปัญหาของไทยไม่ได้อยู่ที่ภาคอุตสาหกรรม เนื่องจากสัดส่วนการลงทุนของญี่ปุ่นในภาคอุตสาหกรรมไทยนั้น มีถึง 80% หัวใจของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับญี่ปุ่นจึงอยู่ที่ภาคเกษตร ไม่ว่าจะเป็นสินค้าโภคภัณฑ์ต่างๆ น้ำตาล ยางพารา สินค้าอาหาร อุตสาหกรรมการเกษตรแปรรูปต่างๆ ซึ่งหากการเจรจาลุล่วงไปโดยที่ประเทศไทยไม่สามารถต่อรองให้ประเทศญี่ปุ่นเปิดตลาดได้คงเป็นเรื่องที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง

สำหรับสิ่งที่เราต้องเตรียมการ คือ

1. การให้ข้อมูลผู้บริหาร ให้รับทราบข้อมูล ข้อเท็จจริง
2. การเตรียมทีมงานสำหรับการเจรจาทั้งจากภาคเอกชน ราชการ และจากอุตสาหกรรมแต่ละชนิด (Sector) และควรทำงานเป็นทีม อย่างต่อเนื่อง
3. ควรมีจุดยืนที่แน่นอนในแต่ละภาคการผลิต

นอกจากนี้ข้าราชการระดับสูงควรจะเปิดกว้างในการรับฟังความคิดเห็น และผมมั่นใจว่าท่านนายกฯ ทักษิณก็มีความยินดีรับฟังความคิดเห็นเช่นกัน หากว่ามีเหตุผลเพียงพอ

ขอบคุณครับ

การอภิปรายโต้เถียง 1
ความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ
ระหว่างไทย - ญี่ปุ่น

นายประพัฒน์ โพธิ์วรคุณ ประธานสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

ผมจะขออภิปรายถึงปัญหาของการลงทุนและแนวโน้มของการลงทุนในอดีตที่ผ่านมาญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีการลงทุนสูงที่สุด (Top Investor) ในประเทศไทยเป็นระยะเวลานานแล้ว โดยเราสามารถแบ่งการลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศไทยออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มโครงการขนาดย่อมที่มีการลงทุนต่ำกว่า 50 ล้านบาท ซึ่งมีปริมาณ 35% ของยอดการลงทุนทั้งหมด
2. กลุ่มโครงการขนาดเล็กที่มีการลงทุนตั้งแต่ 100 - 499 ล้านบาท ซึ่งมีปริมาณ 17.3% ของยอดการลงทุนทั้งหมด
3. กลุ่มโครงการขนาดกลางที่มีการลงทุนตั้งแต่ 500 - 1000 ล้านบาท ซึ่งมีปริมาณ 39.7 ของยอดการลงทุนทั้งหมด
4. กลุ่มโครงการขนาดใหญ่ที่มีการลงทุนมากกว่า 1,000 ล้านบาท ซึ่งมีปริมาณเพียง 8% ของยอดการลงทุนทั้งหมด

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ประเทศญี่ปุ่นมีการลงทุนในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) มากขึ้น

ในอดีตนั้น ญี่ปุ่นจะอาศัยการนำชิ้นส่วนมาประกอบและใช้ฐานการผลิตในประเทศไทย แต่ในปัจจุบันบริษัทเหล่านั้นเริ่มมีความเข้มแข็งพอสมควร ผลที่ตามก็คือ การเป็นพันธมิตรของเขากับบริษัทในประเทศไทย

ประเด็นที่สำคัญอีกประเด็นหนึ่ง ก็คือ ในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ของไทยก็ต้องปรับตัวให้ได้อย่างเร็วที่สุด มิฉะนั้นจะเป็นข้ออ้างทำให้ไม่สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นโรงงานญี่ปุ่นในเมืองไทยได้ ซึ่งเมื่อก่อนจะเป็นกิจการร่วมค้า (Joint Venture) แต่ปัจจุบันเป็นของญี่ปุ่นไปหมดแล้ว

สำหรับช่วงเดือนเมษายน 2545 ถึง เมษายน 2546 นั้น จะเห็นว่าตัวเลขการลงทุนของญี่ปุ่นในต่างประเทศเพิ่มสูงขึ้นถึง 10.7% แต่เงินเหล่านั้นเป็นการไปลงทุนในยุโรปและอเมริกา ขณะที่ในเอเชียตัวเลขกลับลดลงมา

สำหรับประเทศในเอเชียที่ญี่ปุ่นได้ไปลงทุนมากขึ้นทั้งในภาคการผลิตและภาคบริการ คือ ประเทศจีน รองลงมาในภาคการผลิต คือ สิงคโปร์ และเกาหลี สำหรับประเทศไทยนั้น ตัวเลขการลงทุนจากญี่ปุ่นในภาคการผลิตนั้นลดลง แต่ยังคงอยู่ในลำดับที่ 4 ของประเทศที่รับการลงทุนจากญี่ปุ่นในเอเชีย ส่วนในภาคการบริการนั้น ประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 2

สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ญี่ปุ่นมาลงทุนในภาคนี้มากในประเทศไทย คือ แนวโน้มของประเทศญี่ปุ่นที่ต้องการพัฒนาภาคบริการ (Service) ซึ่งตรงกับลักษณะเด่นของคนไทยที่มีจิตใจของการให้บริการ (Service Mind) ทำให้สามารถรองรับความต้องการในการลงทุนของทางญี่ปุ่นได้พอดี

อย่างไรก็ตาม ในการเจรจาการจัดตั้งเขตการค้าเสรีไทย - ญี่ปุ่นนั้น ประเทศไทยต้องเตรียมพร้อมพอสมควร เนื่องจากประเทศญี่ปุ่นมีท่าทีที่แข็งกร้าว ซึ่งเป็นผลจากการที่ในอดีตที่ผ่านมา เรามักจะแสดงบทบาทของผู้ตาม อย่างไรก็ตาม การปรับท่าทีของเรา ที่เปลี่ยนจากบทบาทของผู้ตามมาเป็นบทบาทที่เสมอภาคกัน จะทำให้ทางญี่ปุ่นมีท่าทีที่จะให้เกียรติเรามากขึ้น ท่าทีของท่านนายกรัฐมนตรีหรือของประเทศไทยก็ได้มีการพิสูจน์แล้วว่าเรามีความแข็งแกร่งพอสมควร ทำให้ผมเชื่อมั่นว่าในการเจรจาต่อไปเราจะอยู่ในตำแหน่งที่เสมอภาคมากขึ้น

อีกประการหนึ่งที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศไทยในการเจรจากับญี่ปุ่น นั่นคือ สถานการณ์ในการค้าระหว่างประเทศ กล่าวคือ เราได้มีความพยายามเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับทางญี่ปุ่นมาเป็นเวลานาน แต่ก็ไม่ได้ได้รับความสนใจเท่าที่ควร จนกระทั่งประเทศไทยวางกลยุทธ์ที่จะเปิดเขตการค้าเสรีกับประเทศจีนและอินเดียก่อน และมีแนวโน้มที่จะเปิดเขตการค้าเสรีกับประเทศสหรัฐอเมริกาในอนาคต ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลต่อท่าทีของญี่ปุ่น ให้หันกลับมาให้ความสนใจเจรจาเปิดเขตการค้าเสรีกับประเทศไทย เนื่องจากความกลัวที่จะเสียตำแหน่งของตนเองในเอเชีย โดยเฉพาะในประเทศไทยที่ญี่ปุ่นมีการลงทุนอยู่มากมาย อย่างไรก็ตาม ในการเจรจากับญี่ปุ่นนั้น เราจะต้องมีความพร้อม

ประเด็นที่ญี่ปุ่นมีความกังวลอย่างยิ่งก็คือเรื่องมาตรฐานสินค้าญี่ปุ่น ความเป็นห่วงอย่างยิ่งว่าเมื่อประเทศไทยได้เปิดเขตการค้าเสรีกับจีน จะส่งผลให้สินค้าด้อยคุณภาพจากจีนสามารถเข้ามาขายในประเทศไทยได้เป็นจำนวนมาก การมีมาตรฐานบังคับอุตสาหกรรมเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาได้

แม้ว่าทุกวันนี้ประเทศไทยจะมีการกำหนดมาตรฐานของสินค้าต่างๆ ไว้เกือบหมดแล้ว แต่มาตรฐานเหล่านั้นก็ไม่ใช่มาตรฐานบังคับแต่อย่างใด ดังนั้น หากว่าประเทศไทยยังไม่มี การออกมาตรฐานบังคับเพื่อใช้ในการเปิดเขตการค้าเสรีกับจีนหรือญี่ปุ่น อาจส่งผลให้สินค้าไม่ได้มาตรฐานหลังไหลเข้ามาในประเทศไทย ซึ่งประเด็นนี้น่าจะเป็นประเด็นที่เป็นปัญหากับญี่ปุ่น สำหรับการลงทุนในประเทศไทยในอนาคต ความเป็นห่วงของญี่ปุ่นในข้อนี้ จึงเป็นสิ่งที่ประเทศไทยต้องเตรียมพร้อม

ประเด็นต่อมา คือ การปฏิบัติอย่างเท่าเทียม (Equal Treatment) ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าในขณะนี้ไม่ค่อยมีความเท่าเทียมกันมากนัก คือ แต่เดิม คนญี่ปุ่นขอวีซ่าเข้าประเทศไทยยาก แต่ประเทศไทยก็ได้แก้ปัญหานี้ด้วยการยกเว้นการขอวีซ่าให้คนญี่ปุ่นที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยไม่เกิน 3 เดือน แต่ในทางกลับกัน คนไทยที่ต้องการจะเดินทางเข้าญี่ปุ่นกลับประสบปัญหาในการขอวีซ่า แม้ว่าจะเป็นการเดินทางไปทำธุรกิจก็ตาม ซึ่งเป็นเรื่องที่เราต้องทำการเจรจาเพราะถือว่าผิดหลักของการเป็นหุ้นส่วน (Partnership)

ในอีกประเด็นหนึ่ง คือ ประเทศไทยมักจะกล่าวหาประเทศญี่ปุ่นว่า ไม่ยอมถ่ายทอดเทคโนโลยี (Transfer of Technology) แก่เราอย่างจริงจัง ซึ่งเราก็ควรที่ต้องย้อนกลับมาถามตัวเองด้วยเช่นกันว่าประเทศไทยเรามีศักยภาพที่จะรองรับหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของการผลิตซึ่งก็ไม่มีภาระผูกมัดอย่างใดว่าให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยี นอกจากนั้น ประเทศไทยก็มีเคยกำหนดอย่างชัดเจนแต่ประการใดว่าประเทศที่เข้ามาลงทุนในประเทศไทยจะต้องใช้แต่เครื่องจักรใหม่เท่านั้น เพิ่งจะมีเพียง 2 - 3 ปีหลังเท่านั้นที่ประเทศไทยมีนโยบายวิจัยและพัฒนา (R&D) ประเด็นที่น่าจะเป็นปัญหา

ในอนาคตก็คือหากประเทศไทยยังคงเปิดรับทุกอย่างโดยไม่มีข้อกำหนดใดๆ เราก็อาจจะถูกเวียดนามแซงหน้าไปได้

สำหรับการถ่ายทอดเทคโนโลยี (Transfer of Technology) นั้น เราจะต้องสร้างบุคลากรที่จะมารองรับ เรียนรู้ รักษาและพัฒนา การวิจัยและพัฒนา (R&D) เป็นงานที่ต้องอาศัยบุคลากรที่มีความสามารถ ภาคเอกชนแต่ฝ่ายเดียวคงไม่สามารถพัฒนาได้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการร่วมมือกันระหว่างภาคเอกชนกับสถาบันการศึกษาในการพัฒนา สำหรับในเรื่องของ Software นั้น เมื่อประเทศไทยมีความพร้อมแล้ว รัฐบาลก็จะต้องเข้ามาให้ความช่วยเหลือและผลักดันให้ประเทศญี่ปุ่นสนใจเข้ามาลงทุนในด้านนี้เพิ่มเติมด้วย

อ. สุพงษ์ อัมพวันวงษ์ พิภพสภาหอการค้าไทย

ในปี 2545 ธุรกิจการค้าด้านสุขภาพสามารถทำรายได้ให้กับประเทศไทยมากกว่า 1.5 ล้านล้านบาท โดยมีชาวต่างชาติเข้ามารักษาในโรงพยาบาลเอกชนของไทยมากกว่า 5 แสนคน ท่านนายกฯทักษิณได้ตั้งเป้าว่าจะทำยอดให้ได้เป็น 2 เท่า คือให้มีรายได้เข้าประเทศเป็น 3 ล้านล้านบาท และมียอดชาวต่างชาติเข้ามาใช้บริการเป็น 1 ล้านคน ด้วยเหตุนี้จึงมีการเปิดบริการสายธุรกิจการค้าด้านสุขภาพ (Healthcare) ใน Healthcare Line ของหอการค้าไทย ซึ่งประกอบไปด้วย 7 หมวด นั่นคือ

1. บริการโรงพยาบาล (Hospital Service)
2. อุตสาหกรรมยา (Pharmaceutical Industry)
3. สปาเพื่อสุขภาพ (Thai Health Spa)
4. บริการนวดเพื่อสุขภาพแผนไทย (Thai Traditional Health Massage)
5. บริการการรักษาด้วยแพทย์ทางเลือกแผนไทย (Thai Traditional Alternative Medicine)
6. สมุนไพร (Herb) ซึ่งแบ่งออกเป็นหมวดย่อย 5 หมวด คือ สมุนไพรที่เป็นยา อาหารเพื่อสุขภาพ เครื่องสำอาง บัญ และ Antibiotic
7. แล็บ (Lab)

ในด้านการบริการโรงพยาบาลนั้น สำหรับคนญี่ปุ่นที่เจ็บป่วย หากทำการรักษาในประเทศไทย สามารถเบิกค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลได้ 70% ซึ่งเท่ากับที่รักษาในญี่ปุ่น ทำให้คนญี่ปุ่นไม่จำเป็นต้องบินกลับไปเพื่อทำการรักษาที่ญี่ปุ่น

ในระหว่างการเดินทางเยือนประเทศญี่ปุ่นเมื่อวันที่ 10 - 12 ธันวาคม 2546 นายภักดิ์ฉินได้เจรจาขอให้ญี่ปุ่นส่งแพทย์เข้ามาในประเทศไทย หากพิจารณาในด้านหนึ่งย่อมเป็นสิ่งดี แต่ข้อคำนึงที่ควรระวัง คือ เมื่อแพทย์เข้ามาแล้ว จะสามารถดูแลรักษาคนไข้ได้ที่ไหน สถานทูตหรือโรงพยาบาล และถ้าหากแพทย์ญี่ปุ่นเหล่านั้นจะขอเปิดคลินิกนอกเวลาสำหรับรักษาคนไข้ญี่ปุ่นได้หรือไม่หรือสามารถสร้างโรงพยาบาลได้หรือไม่ นอกจากนี้ หากมีการนำแพทย์เข้ามา ก็ควรที่จะนำพยาบาลเข้ามาด้วยเพื่อลดปัญหาในการสื่อสาร

ประเทศไทยมีความได้เปรียบในด้านการบริการโรงพยาบาลมาก โรงพยาบาลเอกชนของไทยที่รับรักษาคนไข้ญี่ปุ่นและได้รับการยอมรับก็มีอยู่มาก แต่เรื่องอื่นๆ ก็ยังมีกำแพงอยู่อีกมากเช่นกัน เช่น การขอวีซ่าหรือการสอบต่างๆ ที่มีมาตรฐานแตกต่างกัน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการเจรจาให้มีการผ่อนปรนกฎระเบียบต่างๆ

นอกจากนี้ ในด้านสมุนไพร หากมีการประชาสัมพันธ์มากขึ้น ก็จะสามารถทำรายได้ให้กับประเทศไทยได้อย่างมากมาย อย่างไรก็ตามเรามีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาตั้งแต่ขั้นแรกของกระบวนการผลิต คือ ตั้งแต่ขั้นตอนของการปลูก มิเช่นนั้น เราคงไม่สามารถผลิตวัตถุดิบป้อนตลาดระดับอุตสาหกรรมได้ทัน

นอกจากนี้ในการแลกเปลี่ยน ต้องเป็นไปอย่างเท่าเทียม คือไม่ใช่ที่เราส่งสมุนไพรมึงตันเพื่อแลกยาเพียงสองเม็ด ปัญหาเหล่านี้ก็ยังไม่ได้ทำการเจรจากันนัก สิ่งที่เราจำเป็นต้องดำเนินการ คือ การยืนยันการว่าการแลกเปลี่ยนจะเป็นสถานการณ์ของการชนะทั้งคู่ (Win-Win Situation) คือ เท่าเทียมทั้งในแง่ของคุณภาพ (Quality) ปริมาณ (Volume) และมูลค่า (Revenue) การเจรจาจึงต้องลงในรายละเอียดให้ชัดเจน

อย่างไรก็ตามในด้านการรักษาพยาบาลในประเทศนั้น ก็ยังมีการแบ่งออกเป็นหลายระดับ เช่น 30 บาทรักษาทุกโรค ระบบประกันสังคมสวัสดิการข้าราชการหรือเอกชน ฯลฯ ซึ่งมาตรฐานเหล่านี้ก็มีความแตกต่างกันอยู่แล้ว คนต่างชาติที่เข้ามาใช้บริการโรงพยาบาลในประเทศไทยจึงมีสิทธิเลือกระดับของการรักษาเช่นกัน

ในส่วนของแนวคิดที่ว่า คนไทยจะต้องได้รับการบริการด้านนี้ และต้องมีมาตรฐานขั้นต่ำด้วย และมีผู้เกรงว่าความต้องการจากต่างประเทศจะเป็นการแย่งชิงทรัพยากรจากส่วนอื่นๆ ในประเทศนั้น ในทัศนะของผม นั้น ผมเห็นว่า เราจำเป็นต้องยอมรับความจริงที่ว่า การพัฒนาประเทศนั้น จะชะลอการพัฒนาความเจริญในด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ นั่นคือเราต้องให้การสนับสนุนภาคที่ไม่สามารถผลิตสินค้าและบริการสนองความต้องการของตลาดได้อย่างพอเพียง เพื่อให้ทุกๆ ด้านเจริญไปพร้อมๆ กัน

นายพูนเกียรติ กังสมบัติ นายกสมาคมผู้ผลิตอาหารสำเร็จรูป

จากสถิติขององค์การอนามัยโลกในปี 1999 ประเทศไทยมีมูลค่าการส่งออกอาหารเป็นอันดับที่ 15 ของโลก โดยมีประเทศญี่ปุ่นเป็นตลาดนำเข้าที่มีมูลค่าสูงเป็นลำดับที่ 2 นอกจากนี้แนวโน้มการค้าระหว่างประเทศไทยและอาเซียนก็กำลังขยายตัวมากขึ้น และเริ่มมีขนาดใหญ่กว่าการค้าระหว่างประเทศไทยกับสหภาพยุโรป

สำหรับอาหารที่ส่งออกไปญี่ปุ่น คือ ทุ่นำกระป๋อง สับปะรดกระป๋อง ผักและผลไม้กระป๋อง เช่น หน่อไม้ ข้าวโพดอ่อน เป็นต้น จากการเดินทางไปสำรวจตลาดในประเทศญี่ปุ่นนั้น ส่งผลให้เราได้ทราบความจริงบางประการกล่าวคือเดิมเรามักคิดกันว่าสังคมญี่ปุ่นจะเป็นสังคมอาหารสำเร็จรูป (Ready To Eat) อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงแล้ว สังคมญี่ปุ่นยังมีค่านิยมการปรุงอาหารรับประทาน (Enjoy Cooking) เองอยู่ ดังนั้นตัวสินค้าที่มีแนวโน้มสำหรับขายในตลาดญี่ปุ่นจึงน่าจะเป็นสินค้าในกลุ่มเครื่องปรุงสำเร็จรูป (Ready To Cook) เช่น พริกแกง ซึ่งจะเป็นการเพิ่มมูลค่าเพิ่ม (Value Added) แก่ตัวสินค้าของเราด้วย

สำหรับปัญหาและอุปสรรคกับทางญี่ปุ่นนั้น ถือได้ว่าการดำเนินงานและการประสานงานเป็นไปอย่างราบรื่น โดยเฉพาะระหว่างเจ้าหน้าที่สาธารณสุขญี่ปุ่นกับกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข

ของไทย ที่มีการใช้ระบบพรีเซดิฟิเคชัน คือ โรงงานที่สมัครเข้าสู่ระบบสามารถทำการตรวจสอบสินค้าตั้งแต่ต้นทางได้ เมื่อถึงปลายทางก็ไม่จำเป็นต้องตรวจสอบอีกครั้ง เมื่อเทียบกับทางสหภาพยุโรปแล้ว ถือได้ว่าเรามีปัญหากับทางญี่ปุ่นน้อยมาก

ในอดีต เมื่อมีปัญหาเรื่องสารเคมี เช่น โพลีฟอตเฟต ในขณะนั้นญี่ปุ่นได้พัฒนาเครื่องมือวิเคราะห์สารเคมี ที่เรียกว่า ไฮเพอร์สเปกโตรลิควิดโคมาโตกราฟี และมอบให้แก่กรมวิทยาศาสตร์โดยไม่คิดมูลค่า ทำให้เราสามารถใช้อุปกรณ์ดังกล่าวในการวิเคราะห์สารคอแลมฟีนีคอลและไนโตรโพลานได และในขณะนี้ทางสหภาพยุโรปและสหรัฐาก็ได้ใช้เครื่อง LCMHMH ซึ่งพัฒนาต่อมาอีกขั้นหนึ่ง

จากการที่ผมได้มีโอกาสไปดูงานที่ประเทศไอร์แลนด์ซึ่งเป็นประเทศผู้คิดค้นเทคโนโลยีดังกล่าวขึ้นมา พบว่าเครื่องมือเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนจากภาคเอกชนผู้ทำการผลิต สารเคมีที่ใช้ในการวิเคราะห์ไนโตรโพลานก็มีราคาถึง 1 ล้านบาทต่อกรัม นั้นอาจหมายถึงการอ้างการปกป้องผู้บริโภคเพื่อการพัฒนาเทคโนโลยีและการค้าของภาคเอกชนของตนเอง ในโลกแห่งความเป็นจริง ประเด็นเรื่องของการกีดกันทางค้าในรูปภาษี (TB) การกีดกันทางค้าในรูปที่มีใบภาษี (NTB) หลักการแหล่งกำเนิดสินค้า (Rule of Origin) เป็นเรื่องของผลประโยชน์ทั้งนั้น

สำหรับหลักการแหล่งกำเนิดสินค้า (Rule of Origin) กฎเกณฑ์เรื่อง Wholly Obtain หรือกฎเกณฑ์ว่าด้วยเปอร์เซ็นต์ในการแปรรูปวัตถุดิบ เป็นต้น ในประเด็นเหล่านี้ ภาคเอกชนมีการพัฒนาที่รวดเร็วกว่าภาครัฐมาก อุตสาหกรรมในประเทศมีการนำเข้าวัตถุดิบจากทั่วโลก แต่ก็เป็นเรื่องที่เข้าใจได้ เพราะประเทศที่พัฒนาแล้วส่วนใหญ่ต่างปกป้องภาคอุตสาหกรรม และภาคเกษตรกรรมอยู่แล้ว หลักเกณฑ์ SPS ของสหภาพยุโรป ทำให้

ประเทศกำลังพัฒนาต้องสูญเสียทางเศรษฐกิจไปหลายพันล้านดอลลาร์สหรัฐ แต่ก็ไม่สามารถปกป้องผู้บริโภคในสหภาพได้แต่อย่างใด

ประเด็นที่ควรคำนึง คือ จุดยืนของประเทศไทย เดิมนั้น ระบบเศรษฐกิจของเอเชียมีประเทศญี่ปุ่นเป็นแรงขับเคลื่อน แต่ในปัจจุบัน พลังขับเคลื่อนเริ่มย้ายไปสู่จีนและอินเดีย ทำให้ญี่ปุ่นต้องกลับมาพิจารณาบทบาทของตนเองอีกครั้ง

ในทัศนะของผมฉัน เห็นว่าไม่ว่าการเจรจาการค้าพหุภาคี (WTO) หรือการเจรจาการค้าทวิภาคี (FTA) ประเทศไทยจำเป็นต้องมีความรอบคอบอย่างยิ่ง เนื่องจากอำนาจต่อรองของเราน้อย เช่น ในโคเด็กซ์ ซึ่งเป็นมาตรการด้านสุขอนามัยที่โดยหลักการแล้วจะต้องใช้หลักการฉันทามติ แต่ในท้ายที่สุดสหรัฐฯและสหภาพยุโรปก็ใช้วิธีการลงคะแนนในการตัดสินใจ ปัญหา ซึ่งถือได้ว่าเป็นครั้งแรกของโคเด็กซ์

สำหรับญี่ปุ่นแล้ว ญี่ปุ่นมีความกังวลในเรื่องข้าว เพราะมีการจำกัดการนำเข้า แต่ในด้านสินค้าประมงนั้น ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่นำเข้ากุ้งจากไทยเป็นอันดับสอง (รองจากสหรัฐฯ) นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังมีความกังวลในเรื่องของจีเอ็มโอมาก เนื่องจากพื้นที่ทำการเกษตรในประเทศมีน้อยมาก หากไม่มีการต่อต้านจากสหภาพยุโรป ญี่ปุ่นและจีนจะพัฒนาในด้านนี้อย่างมาก และจะกลายเป็นภัยคุกคามต่อภาคเกษตรของไทยที่มีประสิทธิภาพในการผลิตต่ำมากอย่างแน่นอน

นอกจากนี้ปัญหากับญี่ปุ่นที่ทางสมาคมได้ประสบ คือ การผูกขาดแผ่นโลหะที่ใช้ในการผลิตกระป๋อง (TMBP) ซึ่งญี่ปุ่นใช้ช่องว่างที่รัฐบาลไทยพยายามใช้มาตรการทางภาษีในการปกป้องตลาดผู้ผลิตอุตสาหกรรมเหล็กในประเทศ ให้อุตสาหกรรมไทยใช้แผ่นเหล็กนี้จากญี่ปุ่นเท่านั้น

นอกจากนี้จากประสบการณ์โดยส่วนตัวของผมนั้น ผมเห็นว่าการลงทุนกับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ของญี่ปุ่นนั้น จะมีโอกาสในการร่วมมือไปในระยะยาว ตรงกันข้ามกับการลงทุนหรือค้าขายกับบริษัทใหญ่ ที่ญี่ปุ่นมักถือผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ผู้ประกอบการไทยจำเป็นต้องให้ความระมัดระวัง

ในทัศนะของผมนั้น ผมเห็นว่า กฎระเบียบที่หยาบหยาบของไทย เช่น พรบ.อาหาร หรือขั้นตอนการจดทะเบียนสูตรอาหารที่ต้องใช้เวลาในการดำเนินการอย่างยาวนาน ฯลฯ จะเป็นตัวขัดขวางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่

สำหรับเหตุผลที่ว่า เพราะเหตุใดญี่ปุ่นถึงมีความต้องการที่จะจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับประเทศกำลังพัฒนานั้น เหตุผลก็คือว่าญี่ปุ่นสามารถหาประโยชน์ได้มากกว่า เช่น การจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับเม็กซิโกก็เป็นการสร้างช่องทางในการเข้าสู่ตลาดสหรัฐฯ ในส่วนของประเทศเกาหลีก็เป็นประเทศที่รับเทคโนโลยีของญี่ปุ่นไปดำเนินการผลิตต่อ การเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่นจึงควรที่จะเริ่มจากการไว้วางใจซึ่งกันและกันก่อน ซึ่งภาครัฐควรที่จะเป็นตัวกลางในการประสานการทำความเข้าใจและไว้วางใจระหว่างกัน และภาครัฐควรให้ความดูแลวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ด้วย

กล่าวโดยสรุปคือ ญี่ปุ่นจำเป็นต้องทบทวนบทบาทในการเป็นผู้นำของตนเอง เพราะจีนและอินเดียเริ่มพัฒนามากขึ้น เนื่องจากญี่ปุ่นปรับตัวได้ช้า ส่วนปัญหาของภาคเอกชนไทยนั้น ประเด็นที่อยู่ที่ความไร้เอกภาพเนื่องจากระดับของภาคเอกชนไม่เท่ากัน การไม่ประสานงาน และการไม่รายงานปัญหา ทำให้ผู้บริหารไม่สามารถช่วยเหลือหรือแก้ไขได้

ดร.ธวัชชัย ยงกิตติกุล เลขาธิการสมาคมธนาคารไทย

ผมเห็นว่าการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีของไทยกับประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และญี่ปุ่น มีข้อนำสังเกตว่ากระบวนการในการเจรจาของสามประเทศนี้มีความแตกต่างกันพอสมควร สำหรับการจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับญี่ปุ่นในวันนี้ยังมีความชัดเจนมากนัก เพราะมีขอบเขตที่ค่อนข้างกว้าง

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจน คือ ความอ่อนของท่าทีในการปิดตลาดสินค้าเกษตรของญี่ปุ่น เพราะสหกรณ์การเกษตรของญี่ปุ่นก็ได้ให้ความสนใจที่จะร่วมมือกันพัฒนาภาคเกษตรของไทย กล่าวโดยสรุปแล้ว แม้ว่าจะยังไม่มี ความชัดเจนในภาพรวมว่าจะมีการเปิดเสรีภาคใดบ้าง อย่างไรก็ตาม ภาคใดที่ไม่มีการเปิด แต่แนวโน้มโดยรวมก็เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี

ในทัศนะของผมนั้นผมมีความรู้สึกที่ดีกับประเทศญี่ปุ่นมาโดยตลอด โดยเฉพาะในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ 1997 ที่ประเทศญี่ปุ่นได้ให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ประเทศไทย แม้จะมีบางฝ่ายกล่าวว่า ญี่ปุ่นจำต้องช่วย เนื่องจากผลประโยชน์ของญี่ปุ่นในประเทศไทย แต่สหรัฐฯและยุโรปก็มีผลประโยชน์ในประเทศไทยเช่นกัน แต่สหรัฐฯกลับแสดงท่าทีว่า ปัญหาดังกล่าวเป็นเรื่องเอเชียเท่านั้น อาจกล่าวได้ว่า ลึกๆ แล้วญี่ปุ่นก็มีความ

สัมพันธ์ที่ดีกับเรามาโดยตลอด ดังนั้นในการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับญี่ปุ่นในครั้งนี้ อาจจะได้เร็วย่างที่เรากังวลก็เป็นได้

อย่างไรก็ตาม สำหรับการเจรจาการค้าเสรีกับประเทศสหรัฐฯ ตามที่ผมสังเกตนั้น สหรัฐฯได้กำหนดเลยว่าจะต้องเจรจา Negative List ซึ่งก็คงเป็นเรื่องลำบากสำหรับผู้เจรจาฝ่ายไทยว่าเราจะห้ามอะไรเขาได้บ้าง เพราะสำหรับสหรัฐฯนั้น ภาษีของเขาต่ำมากอยู่แล้ว คือ เพียงประมาณ 2% เท่านั้น แต่อุปสรรคจะอยู่ในรูปของอุปสรรคที่มีใช่ภาษี (NTB) และเงินสนับสนุนภาคการผลิต (Subsidy)

สหรัฐฯยังมีการกำหนดลำดับความสำคัญ (Priority) ในการเจรจา โดยกำหนดลำดับความสำคัญสูงสุด (Top Priority) ของสหรัฐฯในการเจรจา คือ IPR Telecom และเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) นอกจากนี้สหรัฐฯยังมีการกำหนดอย่างชัดเจนว่าสินค้าใดบ้างที่จะเปิดตลาดหรือปกป้องต่อไป

สำหรับออสเตรเลียก็มีการดำเนินการที่รวดเร็วเนื่องจากออสเตรเลียจะมีรายละเอียดข้อเสนอ (Offer List) และรายละเอียดข้อเรียกร้อง (Request List) ทำให้การเจรจาเป็นไปอย่างรวดเร็ว เหล่านี้เป็นข้อสังเกตในความแตกต่างของการเจรจากับ 3 ประเทศ

ประเด็นต่อมา มุมมองสำหรับเขตการค้าเสรีของนักวิชาการและภาคเอกชนที่มีความแตกต่างกัน แม้กระทั่งภาคเอกชนในต่างประเทศก็มีมุมมองที่แตกต่างจากภาคเอกชนในประเทศไทย ในทัศนะของภาคเอกชนต่างประเทศนั้น สินค้าใดที่เขาเล็งเห็นว่ามีศักยภาพในการแข่งขันได้ เขาจะผลักดันให้มีการเปิดเสรี แต่สินค้าใดที่ไม่มีศักยภาพ เขาก็จะพยายามกีดกันเช่นกัน

ในทัศนะของผมนั้น การเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีทวีปาคีนันมีประโยชน์น้อยกว่าการเจรจาการค้าพหุภาคีภายใต้กรอบขององค์การการค้าโลก (WTO) อย่างไรก็ตาม ในระยะหลังนั้น ประเทศที่มีอำนาจในการต่อรองสูงมักจะหลีกเลี่ยงการเจรจาการค้าพหุภาคีภายใต้กรอบขององค์การการค้าโลก (WTO) เช่น สหรัฐฯ ทำผิดข้อตกลงกับประเทศเล็ก เช่น ประเทศไทย หรือกรณีประเทศในละตินอเมริกายื่นฟ้องสหรัฐฯ ต่อองค์การการค้าโลก (WTO) ก็สามารถเอาชนะได้ ทำให้สหรัฐฯ มองว่าองค์การนี้ทำให้ความเป็นมหาอำนาจของสหรัฐฯ หดไป

ประเด็นสำคัญที่เป็นอุปสรรคของการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีทวีปาคี คือ สิทธิของประเทศที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่ง (Most Favored Nation Treatment) เช่น หากประเทศไทยเปิดเสรีทางการเงินกับประเทศชิลี เนื่องจากชิลียังไม่มีศักยภาพที่เพียงพอในการแข่งขันกับประเทศไทย การเปิดเสรีทางการเงินกับชิลีจึงไม่เป็นปัญหากับฝ่ายไทยแต่เมื่อประเทศไทยต้องการจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับสหรัฐฯ แม้จะตระหนักว่าเราไม่มีศักยภาพในการแข่งขันกับสหรัฐฯ แต่เราก็จำเป็นต้องเปิดเสรีตามหลักการข้อนี้

ในทัศนะของผมนั้น การค้าเสรีเป็นความต้องการของผู้บริโภคซึ่งแสดงออกด้วยพฤติกรรม หากสินค้าชนิดใดถูกและคุณภาพใช้ได้ ผู้บริโภคก็ซื้อสินค้านั้น โดยไม่จำเป็นต้องสนใจแหล่งผลิตว่ามาจากที่ใด ประเด็นนี้ทำให้ผมคิดถึงหลักการแหล่งกำเนิดสินค้า (Rule of Origin) ซึ่งผมคิดว่ามันไม่ถูกต้องในการมีข้อกำหนดดังกล่าวนี้ เนื่องจากหากเราสามารถซื้อชิ้นส่วนจากแหล่งที่ถูก เมื่อนำมาประกอบก็สามารถคุมต้นทุนให้ต่ำกว่าได้นั้นคือ เราก็จะสามารถขายสินค้าได้ทั่วโลก

เกริ่นนำ
การอภิปรายภาคท้าย

นายทรงศักดิ์ สายเชื้อ

ผู้อำนวยการกองอาเซียน 2 กระทรวงการต่างประเทศ :
บทบาทและผลประโยชน์ของไทยในความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่น

บทบาทและผลประโยชน์ของไทยในความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่นสามารถสรุปเป็น 3 ประเด็น คือ ภาพรวมความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่นสาระสำคัญและแนวโน้มของความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่นในอนาคต และบทบาทและผลประโยชน์ของไทยในความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่น

ภาพรวมความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่นในประเด็นแรกคือ ในทศวรรษ 1970 ความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่นได้เริ่มต้นขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ โดยมีการปรึกษาหารือว่าจะมีความสัมพันธ์กันในกรอบอาเซียน-ญี่ปุ่นได้หรือไม่ อย่างไรก็ตามในช่วงเวลาเดียวกัน คือ ในปี 1972-1974 ได้เกิดกระแสต่อต้านญี่ปุ่นแพร่สะพัดไปทั่วภูมิภาคเอเชีย โดยมองว่าญี่ปุ่นเป็นสัตว์เศรษฐกิจมีการเดินขบวนต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น ขณะเดียวกันในอีกด้านหนึ่งของความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่น ก็กำลังเริ่มขึ้นโดยได้มีการประชุม ASEAN-Japan Summit ครั้งที่ 1 ซึ่งก็ถือว่าการจัดตั้งความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่นอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก ปี 1977 เป็นปีที่นายกรัฐมนตรี Fukuda ของญี่ปุ่นได้ประกาศ Fukuda Doctrine ซึ่งมีสาระสำคัญ 2 ประการ คือ ญี่ปุ่น

ต้องการพัฒนา Equal Partnership กับอาเซียน และจะพัฒนาความสัมพันธ์ที่เรียกว่า Heart to Heart Relationship of Trust คือสร้างความไว้วางใจกัน ท่านจะเห็นว่าญี่ปุ่นได้พูดถึง Equal Partnership ตั้งแต่ปี 1977 แต่ความจริง Equal Partnership ในปัจจุบันก็ยังไม่เกิดขึ้นในความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่น ก็คงมีลักษณะเป็น Donor Recipient Relationship อยู่

ต่อมาในทศวรรษที่ 1980 ได้มีการเสนอความเป็นหุ้นส่วนไปสู่สันติภาพและความรุ่งเรือง (Partnership Toward Peace and Prosperity) และพัฒนาต่อมาในปี 1995 ได้ยกระดับความสัมพันธ์ซึ่งเดิมการจัดตั้ง ASEAN Trans Forum เป็นระดับอธิบดี ขึ้นมาเป็นระดับ Director General (DG) และได้รวมความร่วมมือและประเด็นหารือทางการเมือง ความมั่นคงขึ้นมาในปี 1995 เป็นครั้งแรก พัฒนาการต่อมาคือในปี 1997 ซึ่งเป็นปีที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจขึ้นในภูมิภาคเอเชียซึ่งเริ่มต้นจากประเทศไทย ญี่ปุ่นได้ประกาศ Hashimoto Doctrine ที่มุ่งเน้นความเป็นหุ้นส่วนทั้งในด้านกว้างและด้านลึกและเสนอประเด็นความร่วมมือให้มี Focus ใน 3 ประเด็น คือ วัฒนธรรม สังคม และปัญหาข้ามชาติ ซึ่งแนวทางดังกล่าวเกือบจะไม่ได้มีการนำมาปฏิบัติเลย เพราะปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจเป็นปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้นใหญ่กว่าในขณะนั้น และญี่ปุ่นได้หันมาให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ประเทศต่างๆ เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ ในปี 1999 ในการประชุม ASEAN-Japan Summit ครั้งที่ 6 ก็ได้กำหนดกรอบที่สำคัญหลายประการซึ่งเป็นแนวความคิดที่นำมาใช้กันอยู่ในปัจจุบันนอกจากนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ญี่ปุ่นยังไม่ได้อยู่ในกรอบเฉพาะทวิภาคี ไทย-ญี่ปุ่นและกรอบอาเซียน-ญี่ปุ่นเพียงอย่างเดียว แต่ว่าในปัจจุบันความ

ร่วมมือไทย-ญี่ปุ่นได้มีความหลากหลายในเวทีอื่นๆ ขึ้นอีกเป็นอย่างมาก เช่น ARF (ASEAN Regional Forum) กรอบของ Asian-Europe Meeting กรอบของ APEC และกรอบของ OSCE (Organization for Security Co-operation in Europe) ด้วย

ในส่วนของสาระสำคัญและแนวโน้มของความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียน-ญี่ปุ่น ความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียน-ญี่ปุ่นในปัจจุบันอยู่ภายใต้กรอบใหญ่ๆ คือ กรอบที่ 1 เป็นข้อเสนอของนายกรัฐมนตรี Koizumi ของญี่ปุ่นที่ได้เสนอไว้ในเดือนมกราคม 2002 เป็นข้อริเริ่ม 5 ประการซึ่งหลายท่านก็คุ้นเคยกันดี เรื่องการศึกษาและ HRD และเรื่องที่สอง คือ ให้ปีที่แล้วเป็นปีแห่งการแลกเปลี่ยนระหว่างอาเซียน-ญี่ปุ่น เรื่องที่สาม คือ CEP ซึ่งเป็นหัวข้อที่เราพูดถึงในวันนี้ เรื่องที่สี่เป็น Indicator for Development in Asia อันนี้เป็นยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่นในการลด ODA ลง แต่ว่าต้องการจะใช้ประสบการณ์ของการให้ ODA ไปเป็นเครื่องมือให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศอื่นๆ แทน และเรื่องสุดท้าย คือ ความร่วมมือในประเด็นข้ามชาติใน Non-Traditional Security หรือ Transnational Issue ต่างๆ กรอบที่ 2 ซึ่งเป็นหลักของความร่วมมือระหว่างอาเซียน-ญี่ปุ่นในปัจจุบัน คือ เป็นกรอบที่เกิดจากการประชุมสุดยอดสมัยพิเศษระหว่างอาเซียน-ญี่ปุ่นเมื่อวันที่ 11-12 ธันวาคม 2003 ซึ่งก็มีประเด็นที่สำคัญ 3 ประเด็น โดยประเด็นแรก คือ การออก Tokyo Declaration for Dynamic and Enduring ASEAN Japan Partnership in the New Millennium คือ เป็นการพูดถึงประเด็นความร่วมมือต่างๆ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและด้านอื่นๆ ประเด็นที่สองจาก Declaration ดังกล่าว ก็มาจัดทำ Action Plan เป็นแผนในทางปฏิบัติซึ่งก็ขึ้นอยู่กับว่าจะนำมาปฏิบัติอย่างไร และประเด็นที่สาม

คือ ญี่ปุ่นแสดงเจตจำนงที่จะภาคยานุวัติสนธิสัญญาไมตรีใน Southeast Asia แต่ที่ญี่ปุ่นไม่ได้ภาคยานุวัติแต่ได้แสดงเจตจำนงที่ภาคยานุวัติสนธิสัญญาในอนาคต

ข้อสังเกตในเรื่องของแนวโน้มความร่วมมือระหว่างอาเซียน-ญี่ปุ่น มีข้อสังเกตอยู่ 3 ประการ ประการแรก คือ ความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่น ในระยะสองปีที่ผ่านมา มีลักษณะของการเคลื่อนไหวที่รวดเร็วขึ้น ทั้งนี้ มีส่วนกระตุ้นสำคัญมาจากความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียน-จีนและอาเซียน-อินเดีย เป็นหลัก ข้อสังเกตประการที่สอง คือ ความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียน-ญี่ปุ่นจะมีลักษณะ Donor Recipient น้อยลง มีลักษณะ Partnership มากขึ้น และข้อสังเกตประการที่สาม คือ บทบาทและผลประโยชน์ของไทยในความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่น ซึ่งก็มีอยู่หลายเรื่อง เช่น การผลักดันให้เกิด East Asian Community เป็นต้น

ในประเด็นสุดท้าย ผมคิดว่าทิศทางของความสัมพันธ์ในอนาคต น่าจะมี 3 ประเด็นใหญ่ๆ ที่จะฝากไว้สำหรับท่านทั้งหลายจะหารือกันต่อไป ประเด็นที่หนึ่ง คือ ทิศทางในส่วนที่เกี่ยวกับญี่ปุ่น นั่นคือ เรื่องที่ญี่ปุ่นจะต้องเปลี่ยนวิธีคิด ต้องเปิดตลาด ประเด็นที่สอง เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับอาเซียนเอง ในส่วนของอาเซียนมีเรื่องใหญ่ๆ อย่างน้อย 2 เรื่อง คือ ประการแรก อาเซียนจะต้องเร่ง (Speed Up) กระบวนการรวมตัวทางเศรษฐกิจ (ASEAN Economic Integration) ให้เร็วกว่าที่เป็นอยู่ ประการที่สอง อาเซียนต้องมีการปฏิรูปครั้งใหญ่ ปัจจุบันดำเนินการอยู่บนพื้นฐานของเงินคนอื่น เป็นส่วนใหญ่ 80-90% ของเงินของอาเซียนมาจากเงินของประเทศคู่เจรจา อาเซียนคงต้องมี Self Financing เพื่อจะได้สามารถมีทิศทางการพัฒนาอยู่บนพื้นฐานการพึ่งพาตนเองในอนาคต ประเด็นที่สาม คือ กรอบของ

ความสัมพันธ์อาเซียนเก่า-ญี่ปุ่น คงมีลักษณะ Partnership มากขึ้น เน้นเรื่อง Capacity Building เน้นเรื่องความร่วมมือที่มี Contribution จากทั้งสองฝ่าย ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนใหม่-ญี่ปุ่น อาจจะยังมีลักษณะ Donor Recipient ไปได้ในระยะหนึ่ง เป็นแนวโน้มที่จะเป็นต่อไปในอนาคต ในส่วนที่สองก็คือว่า อาเซียน-ญี่ปุ่น จะสามารถเติมพลังให้กับตัวเองที่จะมาเป็น Core ของการพัฒนาไปสู่ East Asian Economic Community หรือ East Asian Free Trade Area ในอนาคตได้หรือไม่

ขอบคุณมากครับ

การอภิปรายโต้เถียง 2
ผลประโยชน์และผลกระทบ
ของการทำข้อตกลงการค้าเสรี
ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น

นายนคร ศิลปอาชา อธิบดีกรมการจัดหางาน

ประเด็นที่ผมจะทำการอภิปรายในวันนี้จะเน้นในส่วนของความ
ร่วมมือ ระหว่างไทย - ญี่ปุ่นที่เกี่ยวข้องกับแรงงานและการค้าภาคบริการ
(Trade in Services) ที่เน้นหนักในทางปฏิบัติจริงอยู่ทุกวันนี้

สำหรับการเจรจาการจัดตั้งเขตการค้าเสรีนั้น ภารกิจของกรมการ
จัดหางาน กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม มีหน้าที่ในการรับผิดชอบ
ประเด็นเรื่องการค้าภาคบริการ (Trade in Services) และ Movement
of Natural Person

สำหรับข้อเรียกร้องของญี่ปุ่น คือ ต้องการให้นักธุรกิจที่เข้ามา
ทำงานในประเทศไทยได้รับความสะดวกมากขึ้น คือ มีกติกากฎระเบียบที่
ผ่อนปรน (Deregulation) ในการออกใบอนุญาตการทำงาน (Work Permit)
เพื่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายอย่างเสรี (Free of Movement) ให้มากที่สุด ดัง
นั้นผมจึงได้นำเสนอท่านรัฐมนตรี เพื่อแก้ไขกฎกระทรวงในประเด็นการ
ผ่อนปรนกฎระเบียบ (Deregulation) ต่อไป

อย่างไรก็ตาม การผ่อนปรนดังกล่าวนี้ ไม่ได้เอื้อประโยชน์แก่ประเทศญี่ปุ่นประเทศเดียว แต่ยังเป็นการผ่อนปรนต่อทุกประเทศ ซึ่งถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูประบบราชการตามนโยบายของรัฐบาลอีกด้วย ซึ่งในเวลานี้ กฎกระทรวงอยู่ในขั้นตอนการพิจารณาของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำหรับปัญหาที่เจ้าหน้าที่ได้ไปเจรจากับฝ่ายญี่ปุ่นพบนั้น จะเห็นว่าแม้ทางประเทศญี่ปุ่นจะมีความต้องการแรงงานระดับ ช่างเค (ภาษาญี่ปุ่น) หรือ 3D มาก เพราะไม่มีชาวญี่ปุ่นต้องการทำอีกแล้ว แต่ญี่ปุ่นก็ไม่ได้เปิดประเทศให้แรงงานเข้าประเทศแต่อย่างใด เนื่องจากญี่ปุ่นกำลังประสบปัญหาการว่างงาน ซึ่งเป็นอัตราที่สูงที่สุดนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลญี่ปุ่นใช้นโยบาย “ปิดประตู เปิดหน้าต่าง” ในการแก้ปัญหา กล่าวคือ ใช้ระบบการฝึกงาน โดยเปิดประเทศรับบุคลากรฝึกงาน (Trainee) จากประเทศกำลังพัฒนา เช่น จีน เวียดนาม ฯลฯ โดยอยู่ได้ไม่เกิน 3 ปี ซึ่งแต่ละประเทศก็ต้องการที่จะส่งบุคลากรเข้าไปแม้ว่าจะไม่ได้รับค่าจ้างแต่อย่างใด สำหรับนโยบายนี้มีองค์กรที่ทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบรับบุคลากรฝึกงาน คือ JITCO

สำหรับโครงการ IMM นั้น ญี่ปุ่นจะอนุญาต (Issue of Permit) ให้เพียง 14 ประการเท่านั้น ซึ่งกล่าวโดยสรุปก็คือ อาชีพที่ใช้แรงงานมีความรู้ (Knowledge Worker) เช่น ศาสตราจารย์ นักแสดง (Drama) ผู้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ผู้ประกอบอาหาร ฯลฯ ซึ่งก็เป็นเรื่องปกติ เพราะทุกประเทศต่างไม่เปิดรับแรงงานไม่มีทักษะอยู่แล้ว ดังนั้นการเจรจาเรื่อง Movement

of Natural Person จึงลำบาก เพราะทางญี่ปุ่นยังไม่อนุญาตให้ทำอาชีพเหล่านั้นได้ สินค้าและบริการของไทยที่กำลังเป็นที่นิยม ไม่ว่าจะเป็น สปา คริวไทยสู่ครัวโลก ผู้ดูแลผู้สูงอายุ หมอนวดแผนไทย บุคลากรเหล่านี้จะโดนกีดกันจากทางญี่ปุ่นเช่นกันเนื่องจากข้อกำหนดของญี่ปุ่น (Qualification) สูงมาก

ผมขอยกกรณีตัวอย่างเช่นผู้ประกอบการอาหารไทยที่ต้องการไปทำงานที่ญี่ปุ่นนั้น ญี่ปุ่นกำหนดว่าจะต้องได้รับใบประกาศนียบัตร (Certification) และต้องทำงานไม่ต่ำกว่า 10 ปี นอกจากนั้นชาวญี่ปุ่นยังมีนามัยในการรับประทานอาหารสูงมากและไม่นิยมทานเผ็ด สิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคประการหนึ่ง ในเรื่องของการนวดแผนไทย ทางญี่ปุ่นก็มีความกังวลในเรื่องมาตรฐานและความปลอดภัยของการนวด ซึ่งต้องใช้เวลาในการพัฒนา

ดังนั้นคนไทยที่สามารถไปทำงานในญี่ปุ่นจึงมีน้อยมาก โดยแบ่งเป็นกลุ่มที่ขออนุญาตเข้าทำงานถูกต้องประมาณไม่ถึง 1 หมื่นคน และแรงงานผิดกฎหมายอีกประมาณ 2 หมื่นคน คนงานบางคนที่ยกไปทำงานพอไปถึงญี่ปุ่นก็เป็นพวกหนีไปด้วยก็มี เหตุผลที่ต้องหนีไปทำงานนั้น ก็เนื่องมาจากค่าแรงที่สูงมากในประเทศญี่ปุ่นนั่นเอง

สำหรับกรณีโครงการ IMM นั้น แม้ว่าการฝึกงานจะไม่สามารถให้ค่าตอบแทนเช่นแรงงานเต็มเวลา แต่ก็ไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ และเมื่อเปรียบเทียบผลประโยชน์แล้ว จะเห็นได้ว่าควรส่งเสริมให้เยาวชนไทยเดินทางไปฝึกงาน ทางกรมการจัดหางานจึงได้ลงนามร่วมกับหน่วยงานที่เป็นผู้แทนจัดหาแรงงาน (Recieving Organization) จากประเทศกำลังพัฒนาของโครงการ IMM โดยทางกรมจะทำหน้าที่ในการคัดเลือก (Recruitment)

สำหรับประเด็นที่ว่า การไปฝึกงานเหล่านี้ ฝ่ายไทยได้ประโยชน์อะไร แนวคิดของทางญี่ปุ่นก็คือ การส่งบุคลากรไปฝึกงานเพื่อให้เกิดความเคยชิน และเมื่อหมดสัญญาากลับมาก็มีโอกาสจะได้ทำงานในบริษัทญี่ปุ่นในเมืองไทย ซึ่งเป็นหน้าที่ของกรมการจัดหางานอีกเช่นกันที่จะต้องจัดหางานให้แก่พวกเขาเหล่านั้น ถือได้ว่าเป็นหลักการบริหารงานอย่างครบวงจร

สำหรับประเด็นเรื่องข้อร้องเรียนของนักธุรกิจที่ว่า ควรออก Work Permit นั้น ทางกรมการจัดหางานและสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) ได้มีการจัดให้จุดบริการแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) ขึ้นที่ถนนรัชดาภิเษก โดยนิติบุคคลที่มีทุนจดทะเบียนถึงสามล้านบาทและชำระครบถ้วนแล้ว สามารถ Issue Work Permit ได้ภายใน 3 ชั่วโมง ประการต่อมาในเรื่องของการผ่อนปรนกฎระเบียบ (Deregulation) ในการขอใบอนุญาตการทำงาน (Work Permit) นั้น ทางญี่ปุ่นก็มีความพอใจกับการดำเนินการของฝ่ายไทย

สำหรับเรื่องของความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (Economic Cooperation) นั้น จากประสบการณ์ของผมในการดูงาน อบรมหรือเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่นผมเห็นว่าคนญี่ปุ่นเป็นคนที่ทำงานเป็นระบบและไม่เลือกปฏิบัติการทำงานจึงเปรียบเสมือนเป็นทีม นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังได้พัฒนาระบบในแนวทางใหม่ คือ นำผู้อาวุโสมานั่งในตำแหน่งบริหาร แต่ให้คนรุ่นใหม่ทำงานระบบการทำงานตลอดชีวิต (Life Time Employment) ก็ไม่มีอีกแล้ว คือทางญี่ปุ่นจะปรับเป็นการทำงานแบบรับเป็นชิ้นงานชิ้นงานไป

นอกจากนี้ลักษณะสังคมที่เป็น Aging Society ทำให้องค์กรแรงงานโลก (ILO) ได้คาดการณ์ว่า ในอนาคตสังคมญี่ปุ่นจะมีคนแก่มาก ประกอบกับคนหนุ่มสาวญี่ปุ่นยุคใหม่มักมีความสามารถที่สู้คนรุ่นเก่าไม่ได้

ส่งผลให้นโยบายเรื่องแรงงานต่างชาติจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงอย่างแน่นอน ศาสตราจารย์คนหนึ่งที่ผมรู้จักก็ได้ร่ำพังกกับผมเหมือนกันว่าไม่รู้จะทำอะไร อาจจะต้องให้กระทรวงแรงงานของทางญี่ปุ่นทำรายงานให้สถาบันแรงงาน แห่งญี่ปุ่น (Japan Institute of Labor) เพื่อเสนอให้นายกฯพิจารณาว่าจะ ใช้มาตรการอย่างไรให้คนรุ่นใหม่มีความสนใจและตระหนักในเรื่องอาชีพ กันต่อไป

สำหรับประเด็นสุดท้ายเป็นเรื่องของความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทย และรัฐบาลญี่ปุ่น ทางกรมการจัดหางานได้รับความร่วมมือจากไจก้า (JICA) ด้วยการส่งผู้เชี่ยวชาญในด้านแรงงานมาช่วยเป็นระยะเวลา 5 ปี เพื่อวางแผน National Comprehensive Employment Plan ซึ่งแผนในลักษณะนี้ ประเทศที่พัฒนาแล้วจะมีการวางแผนเป็นระยะเพื่อกำหนดลักษณะของ ารจ้างงานของชาติในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

รศ.ไว จามรมาน

คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผมมีความเห็นว่า ช่วงนี้เป็นระยะเวลาที่สังคมญี่ปุ่นมีความเปราะบางมากที่สุด เป็นช่วงเวลาของการเปลี่ยนผ่าน ถือได้ว่าเป็นยุคของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ

นอกจากนั้น ญี่ปุ่นกำลังต้องการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรม คือ ญี่ปุ่นต้องการถ่ายเทอุตสาหกรรมเดิมออกไปนอกประเทศหรือกระจายฐานการผลิต เพื่อเป็นการกระจายความเสี่ยง โดยในปัจจุบันฐานการผลิตของญี่ปุ่นส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ที่จีนเพียงแห่งเดียว เป็นการบริหารความเสี่ยงนั่นเอง อีกประการคือ ญี่ปุ่นต้องการสร้างอุตสาหกรรมใหม่ให้เป็นอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง เช่น ชีวอุตสาหกรรม (Biotechnology)

ด้วยเหตุผลเหล่านี้ ในการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีของญี่ปุ่น แม้จะอ้างว่าเพื่อเป็นการแสวงหาหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจและเพื่อแสวงหาตลาดที่ใหญ่ขึ้น (Access) แต่ในความเป็นจริง มีวาระ (Agenda) มากกว่านั้นอยู่ เพราะญี่ปุ่นตระหนักถึงความเป็นจริงของความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางสังคมนั่นเอง ดังนั้นในช่วง 10 ปีหลังจากนี้ ญี่ปุ่นจะมีการกำหนดนโยบายที่แตกต่างออกไปจากเดิมมาก

ประเด็นต่อมา ผมคิดว่าเราต้องตระหนักว่า ประเทศไทยเป็นประเทศขนาดเล็กขณะที่ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศขนาดใหญ่ในทางเศรษฐกิจ เพราะฉะนั้นเวลาเราจําจัดตั้งเขตการค้าเสรี เราไม่สามารถที่จะพิจารณาเฉพาะคู่กรณี คือ ญี่ปุ่นเท่านั้น แต่ยังต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับญี่ปุ่นด้วย

ในทัศนะของผมนั้น ญี่ปุ่นมียุทธศาสตร์ที่สำคัญ คือ การส่งออกเท่านั้น เนื่องจากขนาดของตลาดภายในประเทศไม่ใหญ่มาก จึงต้องการที่เข้าถึง (Access) ตลาดที่มีขนาดใหญ่กว่า ดังนั้นเวลาที่พูดถึงการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีนั้น ญี่ปุ่นจะให้ความสนใจแก่ประเทศจีน เกาหลี และสหรัฐอเมริกา

ผมเคยมีโอกาสพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ที่วางแผนด้านการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของหลายประเทศ ทำให้ได้ทราบว่า แต่ละประเทศมองว่าการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับไทยนั้นเป็นเรื่องยาก เนื่องจากประเทศไทยมีความได้เปรียบในสินค้าเกษตร ซึ่งเป็นไปไม่ได้อีกเช่นกันที่ประเทศไทยจะยอมยกผลประโยชน์ คือ ไม่ต้องการเปิดตลาดประเทศคู่เจรจา ดังนั้นในการเจรจาเรื่องการจัดตั้งเขตการค้าเสรีซึ่งเป็นการเจรจาแลกเปลี่ยนตลาดกันนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเจรจาอย่างระมัดระวัง

นอกจากนี้ ญี่ปุ่นยังมีการทำ Simulation Model ทำให้เขารู้ว่าสามารถเปิดตลาดใดได้บ้าง ผลกระทบต่ออุตสาหกรรมในประเทศเป็นอย่างไร ผลต่ออุตสาหกรรมในอนาคตเป็นอย่างไร ซึ่งบางอุตสาหกรรมที่ญี่ปุ่นเสียเปรียบในเวลานี้ ในอนาคตญี่ปุ่นก็เชื่อมั่นว่าจะได้เปรียบได้

อีกประเด็นที่น่าสนใจ คือ เดิมญี่ปุ่นไม่สนใจอาเซียน ประเทศไทยก็ขาดดุลการค้ากับประเทศญี่ปุ่นมาโดยตลอด เมื่อประเทศไทยเรียกร้องให้ญี่ปุ่นมาลงทุนในประเทศไทยมากขึ้น ญี่ปุ่นก็เปลี่ยนแปลงโดยสนใจมาลงทุนในประเทศไทยเพื่อส่งออกไปยังต่างประเทศ ซึ่งสิ่งนี้คือประโยชน์ที่คิดว่าประเทศไทยได้รับจากญี่ปุ่น

ผมเคยมีโอกาสสัมภาษณ์ปลัดกระทรวงเศรษฐกิจ การค้า และอุตสาหกรรม (METI) ว่ามองอนาคตของญี่ปุ่นอย่างไร ท่านกล่าวว่า คนญี่ปุ่นไม่ฉลาดในเรื่องสังคมศาสตร์ คือ เรื่องลิขสิทธิ์ทางปัญญา คนญี่ปุ่นสามารถค้นคว้าอะไรได้มากมายแต่ไม่คิดที่จะขายเทคโนโลยีตรงนั้น แล้วรักษาความรู้เหล่านั้นด้วยการไปลงทุน ในต่างประเทศ แต่ญี่ปุ่นกลับเอาแต่ถ่ายทอดให้ฟรี กลายเป็นปล่อยให้วิทยาศาสตร์ทำงานเพียงฝ่ายเดียว

นอกจากนี้ ท่านยังเห็นว่า ญี่ปุ่นก้าวออกจากประเทศข้าเกินไปหรือ โลกาภิวัตน์ (Globalization) ของญี่ปุ่นช้ากว่าสหภาพยุโรปหรือสหรัฐฯมาก ด้วยเหตุนี้ญี่ปุ่นจึงต้องเร่งโลกาภิวัตน์ (Globalization) ของตนเอง ซึ่งมีแนวคิด 2 ประการ คือ ด้วยการเจรจาของเอเปค (APEC) ซึ่งในช่วงแรกๆ ก็ดูเหมือนว่าจะสนองความต้องการของญี่ปุ่นได้ แต่ระยะหลังการดำเนินการไม่คืบหน้า จึงเกิดแนวคิดประการที่สอง คือ การเจรจากับการเปิดเสรีการค้าแบบทวีภาคี ซึ่งญี่ปุ่นได้เริ่มกับเม็กซิโกเป็นประเทศแรก เนื่องจากต้องการใช้เม็กซิโกเป็นฐานในการเข้าถึงตลาดของสหรัฐฯ ดังนั้นการจัดตั้งเขตการค้าเสรีทวีภาคีในความหมายของญี่ปุ่นจึงมีนัยของการเป็นสะพานเชื่อมไปสู่เขตการค้าเสรีแบบพหุภาคี คือ ใช้ประเทศหนึ่งเป็นตัวเชื่อมกับอีกกลุ่มเศรษฐกิจหนึ่งนั่นเอง

สำหรับยุทธศาสตร์ญี่ปุ่นนั้น ญี่ปุ่นต้องการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรม (Flying Geese) คือ ย้ายโครงสร้างอุตสาหกรรมเดิมออกไปหาฐานการผลิตใหม่นอกประเทศและกระจายฐานการผลิตประเด็นที่น่าสนใจคือ ญี่ปุ่นคิดจะสร้างโรงงานประกอบรถยนต์ในประเทศจีน แต่ญี่ปุ่นไม่ต้องการให้จีนสามารถปะติดปะต่อเทคโนโลยีบางตัวได้ครบ จึงแยกโรงงานส่วนหนึ่งออกไปทางเอเชียใต้ คือ ญี่ปุ่นยึดหลักการแบ่งให้แต่ละประเทศผลิตชิ้นส่วนที่แตกต่างกัน แล้วนำไปประกอบในอีกประเทศหนึ่ง (Horizontal Division of Labor) แล้วจึงส่งออกขายในสหภาพยุโรปและสหรัฐฯ ซึ่งถือได้ว่าเป็นนโยบายที่สำคัญอีกประการของญี่ปุ่น

สำหรับบทบาทของอาเซียนนั้น คือ การเป็นฐานการผลิต โดยอาเซียนคาดหวังการถ่ายทอดเทคโนโลยี เงินลงทุน ก่อให้เกิดตัวคูณ (Multiplier) ซึ่งจะส่งผลถึงอุตสาหกรรมอื่นๆ ต่อไป

นอกจากนี้โดยศักยภาพทางอุตสาหกรรมของเรายังมีไม่สูงนักภาคอุตสาหกรรมของไทยจึงควรปรับเป็นอุตสาหกรรมสนับสนุน (Supporting Industry) หรือมีบางคลัสเตอร์ (Cluster) เป็นฐาน ในปัจจุบันรถยนต์และอิเล็กทรอนิกส์ของเราพัฒนาไปมาก แต่ต้องย้อนกลับมาถามตัวเองด้วยว่าฐานที่มีอยู่มันเพียงพอหรือไม่ เราอาจจะต้องพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตร (Agro Industry) เพิ่ม อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากฐานทางเศรษฐกิจแล้ว ถือได้ว่าประเทศไทยยังมีฐานที่เล็กเกินไป จำเป็นต้องมีการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา

สำหรับประเด็นเรื่องของการถ่ายทอดเทคโนโลยี ในปัจจุบันถือว่าประเทศไทยได้รับการถ่ายทอดมากขึ้น เนื่องจากเราได้การเชื่อมโยง

อุตสาหกรรมสนับสนุนเพิ่มขึ้น เทคโนโลยีในด้านชิ้นส่วนก็มีมากขึ้น เหล่านี้ก็ขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีของเรามากกว่า

ต่อคำถามที่ว่า หากมีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีแล้ว ภาคเอกชนของญี่ปุ่นจะมีความเห็นอย่างไร เท่าที่ผมได้มีโอกาสพูดคุยกับบริษัทของญี่ปุ่นที่มาลงทุนในอาเซียนนั้น เขาจะมาลงทุนมากขึ้น เนื่องจากเชื่อว่าเขตการค้าเสรีจะเอื้อประโยชน์เพราะจะส่งผลให้สามารถส่งออกไปยังประเทศข้างเคียงได้มากขึ้น นั่นคือความสะดวกในการค้าและการลงทุนมีมากขึ้น

ประเด็นที่ประเทศไทยต้องพิจารณา คือ การย้ายฐานการผลิตเหล่านั้น อาจส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมในประเทศบางส่วน ซึ่งประเทศไทยต้องเข้าใจว่าเราเป็นเพียงฐานในการผลิตเท่านั้น แต่เจ้าของเทคโนโลยีอาจจะไม่ใช่สัญชาติไทยก็ได้ ความได้เปรียบของเราจะขึ้นอยู่กับศักยภาพในการบริหารจัดการ (Organization Capability) ว่าจะมีความสามารถในการถ่ายทอดหรือเลียนแบบเทคโนโลยีได้รวดเร็วเพียงใด

สำหรับปัญหาเรื่องข้าว รวมไปถึงปัญหาเรื่องสินค้าเกษตรโดยภาพรวมเป็นประเด็นปัญหาทางการเมือง แม้ว่าในความเป็นจริงแล้วประเทศญี่ปุ่นจะเสียเปรียบหากไม่มีการตัดรายการสินค้าเกษตรออกจากรายการเจรจาเพื่อเปิดเขตการค้าเสรี ประเด็นปัญหาจึงอยู่ที่ว่าประเทศใดที่ญี่ปุ่นจะยินยอมในการเจรจาเท่านั้น

ในประเทศญี่ปุ่นนั้น กระทรวงเศรษฐกิจ (METI) เห็นด้วยกับการนำเข้าสินค้าเกษตร แต่กระทรวงเกษตรซึ่งมีความเป็นอนุรักษ์นิยม (Conservative) มากกว่า ไม่เห็นด้วยกับประเด็นดังกล่าว เนื่องจากเกรงว่าจะเป็นการทำลายดุลยภาพของญี่ปุ่นในการส่งออกต่างประเทศ และแม้

กระทรวงมิติ (METI) จะเป็นผู้ที่กระตุ้นและพยายามให้มีการนำเข้าสินค้าเกษตร แต่ด้านรายละเอียดนั้น กระทรวงเกษตรจะเป็นผู้กำหนด เช่น โควตา ขีดกลางและเงื่อนไขพิเศษต่างๆ

ปัญหาอีกประการหนึ่ง คือ ภาครัฐ โดยเฉพาะภาคการเงิน ที่ญี่ปุ่นต้องการให้มีการเปิดเสรีอย่างยิ่ง เนื่องจากภายหลังวิกฤตการณ์การเงินในเอเชียช่วงปี 1997 ญี่ปุ่นได้ตระหนักว่าเงื่อนไขประการสำคัญในการส่งออกของญี่ปุ่น คือ การทำให้เงินเยนเป็นสกุลเงินของเอเชียให้ได้

ในอดีตนั้น ปลัดกระทรวงการคลังของญี่ปุ่นเคยกล่าวไว้ว่า สกุลเงินที่สำคัญของเอเชียมี 3 สกุล คือ หยวน เยน และรูปี นั่นคือสกุลเงินของประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่นั้นเอง

อย่างไรก็ตามด้วยความอ่อนแอของภาคการเงินของญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเปรียบเทียบกับความก้าวหน้าในภาคอุตสาหกรรม ญี่ปุ่นจึงมีความต้องการในการเพิ่มบทบาทและพัฒนาในภาคนี้ให้มากขึ้น

เมื่อมองย้อนกลับมาที่ประเทศไทยของเราเองนั้น จะเห็นได้ว่าเราให้ความสำคัญกับภาคบริการที่ใช้แรงงาน มากกว่าภาคบริการที่ใช้ความรู้ ซึ่งในความเป็นจริงภาคบริการที่ใช้ความรู้ นั้นสามารถที่จะเรียนรู้ (Learning) และสะสมความรู้ (Accumulate) เพื่อพัฒนาต่อไปได้

ดังนั้นเวลาที่มองภาพรวมของการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างญี่ปุ่นและไทย ญี่ปุ่นนั้นจะมียุทธศาสตร์ในการเจรจาของเขาอยู่แล้ว ขณะที่ในส่วนของประเทศไทยนั้นก็คงมียุทธศาสตร์ในเชิงลึกอยู่เหมือนกัน อย่างน้อยก็เห็นว่าประเทศไทยจะได้เปรียบมากขึ้นหรือมีแนวทางในการพัฒนาที่ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมากขึ้นในอนาคต ดังนั้นในการเจรจา

ซึ่งเป็นการเจรจาเพื่อประโยชน์ของประเทศนั้น จะต้องมิให้ผู้ที่ได้ประโยชน์ และเสียประโยชน์ ประเด็นปัญหาในข้อต่อมา ก็คือ จะทำอย่างไรให้ กระบวนการเจรจานั้นสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นภายในประเทศ

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากศักยภาพของประเทศไทยที่เป็น ประเทศเล็กและมีความสามารถในการแข่งขันไม่มากนัก ประเทศไทยจำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ในการเจรจาที่ดีและชัดเจนว่าแต่ละอุตสาหกรรมของเรา จะเป็นอย่างไร นอกจากนั้น ยังเป็นการเจรจาเพื่อรักษามิตรภาพในอีกนัย หนึ่งด้วย

สำหรับแนวคิดของญี่ปุ่น คือ ประเทศญี่ปุ่นไม่มีกำลังทหาร ดังนั้น จึงใช้ “ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา” (Official Development Assistance - ODA) เป็นเครื่องมือในการประสานผลประโยชน์กับประเทศต่างๆ

ประเด็นคำถามสุดท้าย คือ ประเทศไทยต้องย้อนกลับมาถาม ตัวเองอีกครั้งว่าในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างไทยและญี่ปุ่นนั้นประเทศไทยจะได้รับประโยชน์อะไรบ้าง นอกจากนี้เราจำเป็นต้องมีการทำแบบจำลอง (Simulation Model) ว่าในอนาคตข้างหน้า จะเกิดการเปลี่ยนแปลง เช่นไร ซึ่งในที่สุดแล้วเวลาจะเป็นคำตอบของทุกสิ่งที่เราได้อภิปรายมากันในวันนี้

นางจุฬารัตน์ สุธีธร

ผู้อำนวยการสำนักนโยบายเศรษฐกิจมหภาค และระหว่างประเทศ กระทรวงการคลัง

จากข้อมูลที่อาจารย์ไผ่ได้อภิปรายเป็นประเด็นไว้ มีประเด็นที่น่าสนใจ คือ สินค้าเกษตร จากการที่ได้หารือในกรอบ Working Group หรือ Task Force ของ JTEPA หรือการได้คุยกับผู้แทนของกระทรวงเกษตรญี่ปุ่น ทำให้ได้ทราบว่าเขามีท่าทีแข็งกร้าวอย่างไรต่อการเจรจาการเปิดตลาดสินค้าเกษตร

ในความเป็นจริงแล้ว ประเทศไทยเราพยายามที่จะหารือกับญี่ปุ่นว่าประเทศไทยเราจะให้ความร่วมมือในการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจที่ใกล้ชิดกันยิ่งขึ้นในอนาคต กล่าวคือตั้งแต่นี้นับว่าจนกระทั่งอนาคตในอีก 20 ปี ข้างหน้าเป็นอย่างน้อยดังนั้นประเทศไทยจึงต้องการให้ทางญี่ปุ่นได้เข้าใจว่าทางไทยตระหนักดีว่าสินค้าเกษตรเป็นสินค้าการเมืองหรือมีความอ่อนไหว (Sentitive Goods) ไทยจึงไม่ได้บังคับหรือบีบคั้นให้ญี่ปุ่นจำเป็นต้องเปิดตลาดสินค้าเกษตรในทันทีทันใด

ในส่วนของการคาดการณ์ของญี่ปุ่น คือ กระทรวงเกษตรนั้น ในระยะหลังเริ่มมีความเข้าใจในจุดยืนดังกล่าวของทางไทยมากขึ้น อย่างไรก็ตามจุดยืนก็ยังคงเดิม สำหรับในส่วนคณะเจรจาของญี่ปุ่นซึ่งประกอบด้วยส่วนราชการหลายกระทรวงโดยมีกระทรวงต่างประเทศเป็นหัวหน้า

ขณะนั้น เท่าที่ได้มีการปรึกษาหารือและเจรจากัน ทางคณะเจรจาดังกล่าว
ค่อนข้างเห็นด้วยในหลักการของการเปิดตลาดในภาพรวม ซึ่งรวมไปถึง
สินค้าเกษตรด้วย

กล่าวโดยสรุป คือ กระทรวงต่างประเทศและกระทรวงเศรษฐกิจ
(METI) มีความเห็นที่สอดคล้องกันในการเปิดตลาดสินค้าเกษตร ขณะที่
กระทรวงเกษตรยังมีแนวคิดในลักษณะอนุรักษ์นิยม (Conservative) คือ
ยังคงอิงอยู่ในกรอบขององค์การการค้าโลก (WTO) ว่าจะต้องปกป้อง
ภาคเกษตรและจะปกป้องอย่างไร โดยมักมิได้พิจารณาถึงสถานการณ์
แวดล้อมในปัจจุบันรวมไปถึงสถานการณ์ที่คาดว่าจะเป็นในอนาคต ประเด็น
ที่ประเทศไทยควรให้ความสนใจในปัจจุบัน คือ จะทำอะไรให้ญี่ปุ่นเข้าใจ
ในจุดยืนของเรา และให้เข้าใจว่าสินค้าเกษตรเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการ
เจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรี (FTA) และ CEP

นอกจากนี้ต้องขอเรียนให้ทราบในภาพกว้างว่า ในการเจรจาจัดตั้ง
เขตการค้าเสรี (FTA) และ CEP นั้นประเด็นสำคัญที่จะต้องอภิปรายกัน
คือ สาเหตุที่ต้องมาทำข้อตกลง นั่นคือ การคาดการณ์ว่าเขตการค้าเสรีน่า
จะเป็นการขยายตลาดเพื่อดึงดูดการลงทุนได้ อย่างไรก็ตามในความหมาย
เชิงลึกแล้ว การเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรี (FTA) และ CEP ไม่ได้
หมายถึงเพียงการเปิดตลาดแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมไปถึงเรื่องของ
แนวโน้มการลดภาษี อุปสรรคทางการค้าที่มีอยู่ในรูปภาษี (NTB) แหล่ง
กำเนิดสินค้า (Rule of Origin) ภาควิชาการค้า ภาควิชาบริการ รวมไปถึง
แรงงานและภาคการเงินซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของภาคการบริการ ซึ่งภาคการ
เงินเป็นภาคที่ญี่ปุ่นต้องการเข้ามาในตลาดของประเทศไทยมากประเทศไทย
จึงต้องเตรียมพร้อมเป็นอย่างดี

จริงๆ แล้ว CEP ที่เราจะทำไม่ใช่แค่เรื่องของการเปิดตลาด แต่ยังมีเรื่องของ IPR (Intellectual Property Rights) การจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ (Government Procurement) อีกด้วย และในเรื่องของความร่วมมือเป็นประเด็นสำคัญอันดับหนึ่งซึ่งจะช่วยให้ทั้งสองฝ่ายสามารถเข้าใจกันได้มากขึ้น อาจจะเป็นในลักษณะของทั้งสองฝ่ายช่วยเหลือเกื้อกูลกันในทางวิชาการหรือในทางข้อมูลอะไรก็ตามก่อนที่จะนำไปสู่ช่วงของการเปิดตลาดจริงๆ ในอนาคต กรอบของ JTEPA นี้ ในส่วนกระทรวงการคลังมีความรับผิดชอบในส่วนของการค้าสินค้า คือ ประเด็นเรื่องของการลดภาษี แหล่งกำเนิดสินค้า การอำนวยความสะดวกทางการค้าและระเบียบวิธีการศุลกากร

สำหรับประเด็นที่เป็นหัวใจหลัก ก็คือ การลดภาษีและแหล่งกำเนิดสินค้า ซึ่งภาคเอกชนมีความเป็นห่วงในประเด็นนี้ นอกจากนี้ทางภาครัฐเองก็ให้ความสำคัญในประเด็นนี้อย่างยิ่ง

ประเด็นที่ต้องมีการพิจารณาต่อไป ก็คือ การเปิดตลาดนั้นมิใช่เป็นเพียงการลดภาษีแต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องพิจารณาถึง NTB, NTM และอื่นๆ ด้วย ซึ่งในการทำงานของกระทรวงการคลังนั้น ขั้นแรกจะพิจารณาถึงการลดภาษีก่อน หลังจากนั้นจะได้นำสินค้าเป็นชนิดๆ มาดูถึงอุปสรรคทางการค้าที่มีได้อยู่ในรูปภาษี (NTB) ต่างๆ แล้วจึงลงไปดูถึงศักยภาพของภาคการผลิตไทย เกณฑ์เรื่องของแหล่งกำเนิดสินค้า (Rule of Origin) มีเงื่อนไขอันใดบ้างที่ภาคการผลิตของไทยรับได้และรับไม่ได้ กฎเกณฑ์ใดที่ทำให้ประเทศไทยได้ประโยชน์และเสียประโยชน์

ณ เวลานี้ ได้มีการหารือในรายละเอียดไปมากพอสมควร ในเรื่องของการค้าสินค้าและการค้าบริการ ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงการคลังก็คือ การค้าบริการทางการเงิน ในกรอบของการเจรจาจัดตั้งเขต

การค้าเสรีจะมีเรื่องของการเปิดตลาด แต่ในความเป็นจริงแล้ว เท่าที่ผ่านมา ยังไม่ได้มีการหารือกันมากมายแต่อย่างใด เนื่องจากประเทศไทยพยายามที่จะประวิงเวลาในการหารือประเด็นนี้ในเชิงลึก เพราะตระหนักดีถึงความไม่พร้อมของภาคการเงินในประเทศ

ในช่วงที่ผ่านมาแผนการพัฒนาระบบในส่วนที่เกี่ยวข้องอีกเรื่องหนึ่งได้แก่ เรื่องของการจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ (Government Procurement) ทางญี่ปุ่นพยายามที่จะให้มีความตกลงในประเด็นนี้ โดยญี่ปุ่นต้องการให้ยึดหลักของความโปร่งใส เป็นธรรม มีการกำหนดมูลค่าที่เหมาะสม แต่สำหรับประเทศไทยก็ไม่ต้องการให้ทางญี่ปุ่นเข้ามามีส่วนร่วมมากนักในกรณีนี้

ในส่วนของการเตรียมการเพื่อให้ประเทศไทยมีความสามารถในการแข่งขันมากขึ้นในส่วนที่กระทรวงการคลังได้มีความรับผิดชอบนั้น ประเด็นแรก ก็คือ เรื่องของการค้าสินค้า กระทรวงการคลังได้ให้ความสำคัญในประเด็นนี้เป็นอย่างยิ่ง โดยมีคณะทำงานประจำคอยดูแลประเด็นนี้อย่างใกล้ชิด โดยภารกิจหลักจะเน้นในเรื่องของการลดภาษีในกรอบของเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) ที่เริ่มมาตั้งแต่ปี 1992 นอกจากนี้ยังมีอีกคณะหนึ่งที่คอยดูแลเรื่องของการลดภาษีในกรอบของข้อผูกพันต่างๆ

ในกระบวนการเจรจาเพื่อจัดตั้งเขตการค้าเสรีนั้น ทางกระทรวงจะได้ให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านภาษีมาพิจารณาระดับอัตราภาษีของสินค้าแต่ละประเภทในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับประเทศต่างๆ ว่ามีความสอดคล้องและเป็นประโยชน์ต่อภาคการผลิตของประเทศหรือไม่ในปีที่ผ่านมา คณะทำงานชุดนี้ได้มีการขยายขอบเขตหน้าที่เพื่อทำการพิจารณาการลดภาษีในทุกกรอบของการเจรจาเขตการค้าเสรี

สำหรับองค์ประกอบของคณะทำงานชุดนี้ก็มาจากหลายฝ่าย เช่น ผู้แทนจากกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงการต่างประเทศ สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย หอการค้า เป็นต้น ซึ่งได้มีการหารืออย่างใกล้ชิดตลอดเวลา

ในการเจรจากับประเทศต่างๆ ทางคณะก็ได้มีการจัดทำกรอบพื้นฐานอยู่ก่อนแล้ว คือจะแบ่งสินค้าออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ นั่นคือ

1. กลุ่มสินค้าสามัญแบบ Fast Track คือ สินค้าที่พร้อมจะทำการลดภาษีทันทีเมื่อความตกลงถูกใช้บังคับเป็นการลดให้ฝ่ายเดียว โดยจะพิจารณาว่าประเทศไทยสามารถดำเนินการอย่างไรได้บ้าง อะไรบ้างและเท่าไร ซึ่งรวมไปถึงกลุ่มสินค้าต่างตอบแทน (Reciprocal) คือ สินค้าที่พร้อมจะทำการลดภาษีเช่นกัน แต่จะทำการลดต่อเมื่อประเทศคู่เจรจาได้ทำการลดตอบแทนคืนด้วย
2. กลุ่มสินค้าสามัญแบบ Normal Track คือ สินค้าที่พร้อมจะทำการลดภาษีเหมือนในกลุ่มสินค้าแรก เพียงแต่อาจจะมีการกำหนดระยะเวลาในการลดภาษีช่วงหนึ่งตามแต่ตกลงกัน
3. กลุ่มสินค้าอ่อนไหวแบบ Sensitive Lists คือ กลุ่มสินค้าที่ไม่พร้อมในการลดภาษี อาจจะต้องใช้เวลาหรือกรอบข้อตกลงพิเศษในการลดภาษี

สำหรับการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีไทย-ญี่ปุ่นนั้น ในส่วนของกลุ่มสินค้าที่ไทยพร้อมที่จะเปิดตลาดได้ทันทีนั้น คือกลุ่มสินค้าประมงและพืชผัก ซึ่งในกลุ่มสินค้านี้และกลุ่มสินค้าเกษตรในภาพรวมนั้นเป็นสินค้าในกลุ่มสินค้าอ่อนไหวของญี่ปุ่น ดังจะเห็นได้จากอุปสรรคทางการค้าในรูปแบบภาษีและมีอุปสรรคที่สูงมากของประเทศญี่ปุ่น ในส่วนของประเทศไทยจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเตรียมตัวในการหาทางให้ประเทศญี่ปุ่น

ยินยอมให้มีการเปิดตลาดในการเจรจา อย่างน้อยก็ในอนาคตในเวลาที่เหมาะสม รวมทั้งแสดงให้เห็นว่าการเปิดตลาดจะไม่ส่งผลกระทบต่อภาคเกษตรของเขาเช่น ในเรื่องข้าว ซึ่งเป็นสินค้าอ่อนไหวของญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามข้าวไทยกับข้าวญี่ปุ่นก็มีความแตกต่างกันมาก ความต้องการข้าวไทยสำหรับร้านอาหารไทยในญี่ปุ่นก็มีอยู่ในระดับหนึ่ง ทางฝ่ายไทยอาจจะแสดงให้เห็นว่าการเปิดตลาดจะไม่ได้กระทบต่อตลาดข้าวญี่ปุ่นโดยตรง นั่นคือเหตุผลที่ฝ่ายไทยเรายังคงต้องพยายามค้นหา

กลุ่มเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ไทยที่พร้อมในการเปิดตลาด เนื่องจากมีปริมาณการส่งออกมากและต้องการการนำเข้าปัจจัยการผลิตอีกจำนวนหนึ่ง

ในกลุ่มของอุตสาหกรรมสิ่งทอ ซึ่งเป็นสินค้าที่ภาคเอกชนได้แจ้งมาว่าสามารถเปิดตลาดได้ทันที และพร้อมที่จะทำตลาด ขณะที่กลุ่มอัญมณีและเครื่องประดับก็เป็นกลุ่มที่มีศักยภาพในการเปิดตลาดสูง พร้อมทั้งจะลดภาษีทันที นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังเป็นประเทศที่เป็นตลาดในการส่งออกสำคัญของไทยด้วย อย่างไรก็ตามส่วนของภาคเอกชนยังมีความกังวลอยู่ในเรื่องของ Lab Test ว่ามีไม่พอเพียงและมีค่าใช้จ่ายสูง ผู้ประกอบการในกลุ่มอุตสาหกรรมนี้จึงได้มีการหารือเพื่อปรับปรุงให้มีความสามารถในการแข่งขันมากขึ้น

ในกลุ่มปิโตรเคมี ที่เป็นสินค้าในกลุ่ม 2 ของเรา คือ ยังไม่สามารถลดภาษีได้ทันที แต่สามารถที่จะลดได้ในอนาคต ในการเจรจาเบื้องต้นทางฝ่ายไทยจึงต้องแจ้งแก่ญี่ปุ่นว่าสินค้าในกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีความอ่อนไหวของเรา

สำหรับกลุ่มเหล็ก เหล็กกล้า และชิ้นส่วนจากเหล็ก เป็นสินค้าที่มีความอ่อนไหว ดังนั้นไทยจึงต้องการระยะเวลาในการปรับตัว เช่นเดียวกับกลุ่มอุตสาหกรรมยานยนต์และชิ้นส่วน แม้ว่าจะมีการเข้ามาลงทุนในประเทศไทยมาก แต่เท่าที่ได้มีการหารือกับภาคเอกชนนั้น ทำให้ได้ทราบว่าภาคเอกชนยังต้องการระยะเวลาในการปรับตัวสักช่วงหนึ่ง เนื่องจากที่ผ่านมาประเทศไทยมีการปกป้องอุตสาหกรรมนี้

กล่าวโดยสรุปในภาพรวม สินค้ากลุ่มเกษตร สิ่งทอและอัญมณี เป็นสินค้าในเชิงรุกที่พร้อมจะเปิดตลาดขณะที่สินค้าในภาคอุตสาหกรรมต่างๆ เป็นสินค้าที่มีความอ่อนไหว ต้องการระยะเวลาในการปรับตัว เมื่อได้ภาพรวมคร่าวๆ ทางกระทรวงจะได้ทำการหารือกับภาคเอกชนต่อไปในประเด็นต่างๆ

ประเด็นต่อมา ซึ่งมีความสำคัญเช่นกัน คือ ในแต่ละภาคการผลิตมีความสามารถในการใช้วัตถุดิบในประเทศอย่างไรควรจะใช้หลักการ Local Content Value Added หรือไม่ และถ้าต้องใช้จะกำหนดอยู่ที่ระดับเท่าไร และภาคการผลิตใดพร้อมที่จะใช้หลักการในอัตราที่กำหนด ซึ่งศักยภาพตรงนี้จะเป็นตัวช่วยกำหนดท่าทีในการเจรจา

ในบางอุตสาหกรรมมีความจำเป็นที่จะต้องดูแลมากเป็นพิเศษว่าจำเป็นต้องใช้ International Sourcing หรือไม่ หากมีความจำเป็นก็เป็นสิ่งที่ต้องหยิบยกขึ้นมาพิจารณาในการเจรจาในอดีตที่ผ่านมา ภาคเอกชนได้ท้วงติงหลักการนี้ว่า ควรที่จะเปิดกว้างเพื่อให้มีการหาวัตถุดิบจากแหล่งที่ถูกที่สุด อย่างไรก็ตามหากเป็นการนำเข้ามาเพื่อผลิตและบริโภคในประเทศก็ไม่ใช่ประเด็นที่น่าวิตก แต่ในกรอบข้อตกลงของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีนั้น การนำเข้าเพื่อการผลิตยังคงต้องพิจารณาตามหลักการนี้ มิเช่นนั้นอาจ

ไม่ได้รับสิทธิประโยชน์จากข้อตกลง หรืออาจจะมีข้อตกลงพิเศษที่กำหนดอัตราภาษีอัตราพิเศษแก่สินค้าที่มาจากประเทศคู่สัญญาเท่านั้น เพื่อป้องกันการส่งผ่านสินค้าจากประเทศที่สามเพื่อหวังสิทธิประโยชน์

สำหรับประเด็นของภาคการค้าบริการ ในส่วนของการค้าบริการทางการเงินนั้นกระทรวงการคลังได้ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือธนาคารแห่งประเทศไทย คณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (ก.ล.ต.) กรมการประกันภัยกรมเจรจาการค้า (กระทรวงพาณิชย์) สมาคมธนาคารไทย สมาคมเงินทุน สมาคมบริษัทหลักทรัพย์และสมาคมบริษัทจัดการกองทุนรวม ได้ร่วมกันหารือ ซึ่งเท่าที่ผ่านมามีทำทียของภาคเอกชนในกลุ่มนี้ยังไม่พร้อมต่อการเปิดตลาดซึ่งเมื่อมีแผนแม่บททางการเงิน (Financial Master Plan) จะทำให้มีความชัดเจนมากขึ้นว่าภาคการเงินจะมีทำทียและความพร้อมเพียงพอต่อการเปิดตลาด

ในส่วนของญี่ปุ่นนั้น ปัจจุบันมีสถาบันการเงิน 3 แห่งมีสาขาในประเทศไทย ส่วนในประเทศญี่ปุ่นเอง ภายหลังจากเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินในปี 1997 ธนาคารใหญ่ได้ควบรวมกันเหลือเพียง 4 กลุ่ม โดยทั้งหมดนี้มีตัวแทนอยู่ในประเทศไทยและมีความพยายามจะยกระดับให้เป็นสาขา อย่างไรก็ตามทางฝ่ายไทยเราก็ได้เจรจาเพื่อให้ทางญี่ปุ่นรื้อแผนแม่บทก่อน นอกจากนี้ทางไทยเราค่อนข้างมีแนวทางที่ชัดเจนคือ สถาบันการเงินจากต่างประเทศต้องเลือกสถานะในการเข้ามาดำเนินธุรกิจในประเทศไทย นั่นคือ การเป็นสาขานาคารพาณิชย์ต่างชาติ Hybrid Bank หรือ Subsidiary ซึ่งในความต้องการของไทยเรา คือ ต้องการให้เข้ามาในฐานะลูกของธนาคารต่างชาติมากกว่า เนื่องจากต้องจดทะเบียนตามกฎหมายไทย ซึ่งหมายถึงว่าจะต้องนำเงินเข้ามาลงทุนเพื่อจดทะเบียนและ

ถือว่าอยู่ในการแข่งขันที่เท่าเทียมเพราะอยู่ภายใต้กฎหมายฉบับเดียวกัน อย่างไรก็ตามเป็นที่เชื่อกันว่าภาคการเงินนี้เป็นภาคที่ญี่ปุ่นน่าจะมีศักยภาพในการแข่งขันสูงกว่าไทยเรา ดังนั้นต้องมีการเตรียมการให้พร้อมเพื่อให้มีผลกระทบน้อยที่สุด โดยอาจจะตกลงให้มีการต่างตอบแทน ซึ่งทางฝ่ายไทยได้มีการพยายามนำเรื่อง Super Service Cooperation เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนกันก่อน หรือว่ามีการ Transfer Technology เพราะว่าทางฝ่ายญี่ปุ่นมีความชำนาญมากกว่า นอกจากนี้เรายังต้องพิจารณาการใช้ประโยชน์จากการจัดตั้งเขตการค้าเสรีมาเป็นเครื่องมือในการช่วยพัฒนาตลาดทุนของไทยเรา โดยเฉพาะเรื่องของเอเชียบอนด์ (Asia Bond) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของภาคที่ไทยเรายังไม่พร้อมที่จะทำการเปิดตลาดนั้น คงต้องมีการหารือกันอีกหลายครั้งเพื่อหาทางป้องกันความเสียหายเหล่านั้น รวมทั้งการหารือเพื่อป้องกันการเปิดตลาดที่เรายังไม่พร้อม ซึ่งก็มีคณะทำงานที่ดูแลในเรื่องนี้อย่างใกล้ชิดเช่นกัน

กล่าวโดยสรุปนั้น ประโยชน์ที่ประเทศไทยจะได้จากการจัดตั้งเขตการค้าเสรีก็คือ การขยายปริมาณการค้าปริมาณการลงทุนจากต่างประเทศ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความอยู่ดีกินดีของประชาชน อย่างไรก็ตามทางภาครัฐมีความตระหนักเป็นอย่างยิ่งว่า บางอุตสาหกรรมอาจจะได้รับผลกระทบบ้าง แต่ก็พยายามที่จะลดผลกระทบให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด ซึ่งความช่วยเหลือเหล่านั้นก็จำเป็นจะต้องมาพิจารณากันอีกครั้งว่าสามารถให้ความช่วยเหลือได้มากน้อยประการใด โดยในเบื้องต้นนี้มีการหารือว่าอาจจะมีการจัดตั้งกองทุนขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือ แต่ก็ต้องพิจารณาอีกครั้งว่ามีความจำเป็นมากน้อยเพียงใด

พศ.ดร.ปัทมาวดี ชูชุกี

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ในช่วงนี้มีโอกาสได้ทำงานเกี่ยวกับอุปสรรคทางการค้าที่มีได้อยู่ในรูปของภาษี (NTB) และความปลอดภัยทางด้านอาหาร (Food Safety) ซึ่งกำลังเตรียมพัฒนาโครงการวิจัย อย่างไรก็ตามแม้จะยังไม่ได้ทำการวิจัยอย่างเต็มรูปแบบ แต่จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นทำให้พอจะเห็นภาพบางประการ ซึ่งจะขอกล่าวถึงโดยเฉพาะในส่วนที่ยังมิได้มีการอภิปรายถึง

ประเด็นแรก ในภาพรวมนั้น ประเทศไทยเป็นประเทศที่อัตราภาษีนำเข้าค่อนข้างสูงขณะที่ไม่ค่อยมีอุปสรรคทางการค้าที่มีได้อยู่ในรูปของภาษี ดังนั้นเมื่อถึงเวลาต้องเปิดเสรีทางการค้าหมายถึงการลดภาษีลงมาทันทีนั้น ผลกระทบจึงสูง แต่ผลดังกล่าวจะเป็นบวกหรือลบนั้นเป็นสิ่งที่ต้องทำการศึกษาต่อไป อย่างไรก็ตาม สิ่งที่แน่นอนที่สุด คือ ทุกฝ่ายต้องมีการปรับตัว ซึ่งถือว่าเป็นโชคดีของภาคการผลิตไทยที่เริ่มมีการปรับตัวกันบ้างแล้วตั้งแต่การเปิดเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) และผลจากการเจรจาการค้าพหุภาคี (WTO)

สำหรับสถานการณ์ในปัจจุบันที่หลายๆ ฝ่ายได้ออกมากังวลถึงผลกระทบต่อภาคอุตสาหกรรมนั้น หากพิจารณาตามทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์นั้น การเปิดเสรีจะมีข้อดี ดังนี้

1. ภาคอุตสาหกรรมที่ด้อยประสิทธิภาพในการแข่งขัน จำเป็นจะต้องมีการปรับปรุงประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นผลมาจากการปกป้องทั้งในรูปภาษีและมีใบภาษีจะได้หมดไป

2. ผู้บริโภคน่าจะได้รับประโยชน์จากราคาสินค้าที่ถูกลง

ประเด็นที่ควรพิจารณาอีกประเด็นหนึ่งในการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรี คือ การพิจารณาผลจากการจัดตั้งเขตการค้าเสรีว่ามีผลประโยชน์ต่อผู้บริโภคเพียงใด ซึ่งจำเป็นต้องมีการศึกษาอย่างเป็นระบบ แต่ในส่วนของไทยนั้นก็ไม่มีข้อมูลเพียงพอที่จะวิเคราะห์ ซึ่งตรงกันข้ามกับทางญี่ปุ่นที่มีแบบจำลองในการวิเคราะห์ (CGE Model) แล้ว

กรณีที่มีการเปิดเขตการค้าเสรีเป็นผล ทำให้มีการนำเข้าวัตถุดิบหรือสินค้าบางอย่างเพื่อที่จะก่อให้เกิดการลงทุนหรือการผลิตของบริษัทญี่ปุ่นในประเทศไทยกลายเป็น Intra Company Trade แม้ว่าการนำเข้าจะถูกลงแต่ประเด็นคำถามคือ ราคาสินค้าจะถูกลงตามต้นทุนที่ถูกลงหรือไม่ ทั้งนี้เพราะบริษัทเหล่านั้นอาจจะมีอำนาจทางการตลาด (Market Power)

นอกจากนี้ หากมีการใช้ประเทศไทยเป็นฐานในการผลิตเพื่อการส่งออก นั้นหมายความว่าอุปสงค์ (Demand) ในตลาดนั้น มาจากต่างประเทศส่วนหนึ่ง ราคาสินค้าในประเทศจึงอาจจะเป็นราคาที่สืบเนื่องมาจากราคาที่ญี่ปุ่น (Derived Price) ซึ่งไม่แน่ใจว่าผู้บริโภคในประเทศไทยได้รับประโยชน์อย่างไรบ้าง

เราอาจสรุปในเบื้องต้นได้ว่า ผู้บริโภคอาจได้รับประโยชน์ในแง่คุณภาพของสินค้าที่สูงขึ้น ซึ่งก็อาจจะมีแค่ประชาชนบางกลุ่มที่มีอำนาจซื้อเพียงพอ ในขณะที่ผลทางราคายังเป็นประเด็นที่ต้องตั้งคำถามเพื่อการศึกษาต่อไป

สำหรับผลประโยชน์ของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีนั้น ผลประโยชน์ของไทยจะมากนักน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับ การเปิดตลาดสินค้าเกษตรและภาคบริการต่างๆ โดยเฉพาะแรงงานฝีมือ

ในส่วนของญี่ปุ่นนั้น อัตราภาษีของสินค้าเกษตรอยู่ที่ระดับ 6 - 12% ซึ่งไม่ถือว่าสูงมากนัก แม้ว่าจะสูงกว่าที่สหรัฐอยู่ที่ระดับ 2% เท่านั้น อย่างไรก็ตามอุปสรรคทางการค้าที่แท้จริงของภาคเกษตรญี่ปุ่น คือ อุปสรรคทางการค้าที่มีได้อยู่ในรูปของภาษี

ในอดีตนั้น เมื่อมีการกล่าวถึงการทำตลาดในญี่ปุ่นว่ายากนั้น มักจะมีการนึกถึงช่องทางทางการตลาด (Marketing Channel) อย่างไรก็ตามภายหลังจากญี่ปุ่นได้เผชิญปัญหาเกี่ยวกับ WTO เขาก็ปรับตัว เพราะฉะนั้นการตลาดในญี่ปุ่นในเชิงช่องทางทางการตลาด (Marketing Channel) จะอ่อนแอลงซึ่งเป็นโอกาสในการเข้าตลาดอย่างไรก็ตามญี่ปุ่นก็มีการปรับตัว โดยมีการสร้างมาตรการใหม่ๆ ขึ้นมาทดแทน เช่น มาตรการความปลอดภัยทางด้านอาหาร

ประเด็นที่ไทยเราควรพิจารณาต่อมา คือ หากญี่ปุ่นมีการเปิดตลาดสินค้าเกษตรแล้ว ประเทศใดกันแน่ที่จะเป็นฝ่ายได้เปรียบ เช่น หากอัตราภาษีนำเข้าสินค้าเกษตรของญี่ปุ่นต่อไทยเป็นร้อยละ 0 ขณะที่อัตราภาษีนำเข้าสินค้าเกษตรของญี่ปุ่นต่อจีนเป็นร้อยละ 6 คำถามสำคัญคือ ความแตกต่างทางด้านภาษีตรงนี้จะมีส่วนช่วยให้ศักยภาพในการแข่งขันทางด้านสินค้าเกษตรของไทยสูงกว่าจีนหรือไม่ ซึ่งไทยเราจำเป็นจะต้องมีการทำการศึกษาในเชิงลึกในประเด็นตรงนี้มากขึ้น

อีกประเด็นที่ต้องให้ความสนใจ คือ มาตรการความปลอดภัยทางด้านอาหาร ซึ่งถือได้ว่าเป็นอุปสรรคทางการค้าอีกรูปแบบหนึ่ง เบื้องหลังของมาตรการนี้ต้องย้อนกลับไปเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2003 ซึ่งญี่ปุ่นได้มีการออกกฎหมายที่เรียกว่า Basic Law on Food Safety เพื่อออกมาควบคุมความปลอดภัยทางด้านอาหารที่เริ่มมีปัญหาสุชนามัยอาหารมาเรื่อยๆ นับตั้งแต่วิกฤตการณ์โรควัวบ้าเมื่อปี 2001 ความเดือนร้อนของประชาชนเป็นแรงผลักดันให้รัฐบาลจำต้องแก้ปัญหาและเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2003 นายกรัฐมนตรีโคอิซุมิได้แต่งตั้งคณะกรรมการความปลอดภัยทางด้านอาหารจำนวน 7 คน ซึ่งประกอบด้วยนักวิทยาศาสตร์และผู้เชี่ยวชาญทางด้านโภชนาการแม้ว่าในส่วนของประเทศไทยจะมีการตั้งมกอช. ขึ้นเช่นกัน แต่ลักษณะของการทำงานก็มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ มกอช. จะทำหน้าที่ในการประสานงานมากกว่า ขณะที่คณะกรรมการฯ ของญี่ปุ่นนั้น ถือได้ว่าเป็นหน่วยงานในภาคปฏิบัติ (Operation Unit) โดยจะให้คำแนะนำแก่กระทรวงเกษตรในการประเมินความเสี่ยงเบื้องต้นของสินค้านำเข้า ประสานงานในการปฏิบัติการว่าจะทำอย่างไร โดยปกติแล้ว ในกรณีที่ไม่มีข้อมูลโดยองค์การการค้าโลกหรือ CODEX ก็ต้องมีมาตรฐานคือสามารถพิสูจน์ได้ในทางวิทยาศาสตร์ อย่างไรก็ตามกฎหมายของญี่ปุ่นกำหนดไว้ว่าในกรณีที่ไม่มีข้อมูลชัดเจน สามารถใช้การระงับภัยเพื่อป้องกันไว้ก่อนได้ นั่นคือ การห้ามนำเข้าประเทศ ซึ่งผู้นำเข้าก็ต้องหาข้อมูลมายืนยันความปลอดภัย

ในส่วนของมาตรการการระงับภัยเพื่อป้องกันนั้น แต่ละประเทศมีอิสระในการกำหนดกฎระเบียบ นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังมีกฎหมายที่ดูแลเกี่ยวกับเรื่องของสารเคมี ในส่วนของการตรวจสอบก็มีการตรวจสอบถึง 2 ส่วน

คือ ส่วนที่เป็นของรัฐบาลกลางซึ่งจะทำการตรวจสอบตั้งแต่ที่ท่าเรือหรือสนามบินโดยมีการกักสินค้าไว้ก่อน เมื่อผ่านการตรวจสอบในขั้นแรก ก็จะมีการตรวจสอบในภายหลังจากรัฐบาลท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นลักษณะของการสุ่มตรวจตัวอย่างที่ส่งไปร้านค้าปลีก

อย่างไรก็ตามญี่ปุ่นก็ยังมีข้อจำกัดในเรื่องกฎหมายอยู่บ้าง เหตุผลประการสำคัญเนื่องจากการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วกว่า 50% ของอุตสาหกรรมอาหาร ร้านอาหารทั่วประเทศที่ต้องมีการสำรวจเป็นจำนวนมากกว่า 2300 ร้าน ในการสุ่มตรวจร้านอาหารบางแห่งก็พบว่ามีสารตกค้างซึ่งมาจากประเทศจีน ซึ่งรัฐบาลญี่ปุ่นที่อยู่ในช่วงของการใช้นโยบายลดจำนวนข้าราชการ ทำให้มีความกังวลว่าไม่มีบุคลากรมากเพียงพอที่จะดำเนินการได้ตามกฎหมายบัญญัติ

นอกจากนี้ ในการตรวจสอบที่ท่าเรือหรือสนามบินก็ใช้การตรวจสอบเอกสารเป็นหลัก ซึ่งเอกสารเหล่านี้ไม่เพียงพอต่อการตรวจสอบสารตกค้าง รวมทั้งประเด็นในข้อกฎหมายก็ยังไม่มีความชัดเจนนักว่าจะต้องมีการสุ่มตรวจอย่างไร ซึ่งปัญหาของทางญี่ปุ่นก็มีความใกล้เคียงกับประเทศไทย คือมีกฎหมาย แต่มาตรการยังไม่ชัดเจน ซึ่งคงจะต้องหารือกันในระยะต่อไป

จากการสอบถามผู้ประกอบการญี่ปุ่นที่นำเข้าสินค้าเกษตรจากไทยว่า ปัญหาในการนำเข้าที่สำคัญคืออะไร ทางฝ่ายญี่ปุ่นได้ตอบมาว่า ความปลอดภัยทางด้านอาหารเป็นปัญหาและมีความสำคัญเป็นอันดับแรก ซึ่งในทัศนะของชาวญี่ปุ่นนั้น เห็นว่าความปลอดภัยทางด้านอาหารเป็นประเด็นที่เกี่ยวกับการค้า เพราะเป็นสวัสดิการที่ผู้บริโภคต้องได้รับ

อย่างไรก็ตามผู้ประกอบการญี่ปุ่นได้ชี้แจงว่า แม้ราคาสินค้าเกษตรของไทยจะสูงกว่าจีน แต่ก็มีคุณภาพที่ดีกว่าเช่นกัน ซึ่งในประเด็นนี้ หากทางไทยสามารถสืบทราบได้ว่าสินค้าตัวใดที่แพงกว่าและแพงกว่าเท่าไร ก็จะสามารถนำมาประเมินผลจากการเปิดเขตการค้าเสรีได้ว่าสามารถลดช่องว่างของต้นทุนได้มากน้อยประการใด

นอกจากนี้ ประเด็นที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งคือ ทิศนะของผู้ประกอบการญี่ปุ่นที่มองว่า มาตรการความปลอดภัยทางด้านอาหารส่งผลให้เกิดความยุ่งยากในการนำเข้า ดังนั้นในอนาคตการนำเข้าสินค้าเหล่านั้น จะพิจารณาจากราคาแต่เพียงอย่างเดียวไม่ได้ โดยจะต้องมีการพิจารณาคุณภาพและมาตรฐานสินค้า ตลอดไปจนมาตรฐานของวัตถุดิบด้วย

สำหรับประเทศญี่ปุ่นนั้น โดยปกติแล้วไม่ได้มีความกังวลในเรื่องสินค้าเกษตรที่มาจากประเทศที่ส่งเสริมการส่งออกสินค้าเกษตรมากนัก เนื่องจากเชื่อว่าจะมีการควบคุมคุณภาพในการผลิตเป็นอย่างดี แต่สิ่งที่ญี่ปุ่นเป็นห่วงและตรวจสอบยากกว่านั้นคือ พิษทั่วไปที่ปลูกโดยมิได้มีเป้าหมายในการส่งออก แต่บางครั้งเมื่อได้ผลผลิตที่ดูสวยแลดูมีคุณภาพก็นำมาส่งออก ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์เมื่อปี 1994 ครั้งที่ญี่ปุ่นประสบปัญหาภัยแล้ง ส่งผลให้มีการนำเข้าข้าวจากหลายประเทศ ซึ่งในช่วงเวลานั้นข้าวไทยเป็นข้าวนอกฤดูที่มีได้มีเป้าหมายในการปลูกเพื่อการส่งออก แต่พอเห็นว่าญี่ปุ่นเปิดตลาดจึงกลายเป็นว่าประเทศไทยได้ส่งข้าวที่ด้อยคุณภาพไปขายให้ญี่ปุ่น ซึ่งส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์ข้าวไทยในระยะยาว

ปัญหาที่สำคัญของข้าวไทยที่มีคุณภาพ คือ ขั้นตอนของการเก็บเกี่ยวและการเก็บรักษา ซึ่งที่ผ่านมาอาจทำให้คุณภาพของข้าวเสื่อมลง ไม่

แน่ใจว่ากระบวนการตรงนี้กระทรวงเกษตรได้เข้ามาดูแลอย่างน้อยเพียงใด เพราะความพร้อมในการพัฒนาพันธุ์เพียงประการเดียวย่อมไม่เพียงพอ

นอกจากนั้นการพัฒนาพันธุ์จนกระทั่งเม็ดข้าวพันธุ์ใหม่ๆ มีความใกล้เคียงกับข้าวหอมมะลิ แต่คุณภาพกลับแตกต่าง ตรงนี้เป็นความละเอียดอ่อนที่อาจจะก่อให้เกิดความสับสนในตัวสินค้า และสำหรับปัญหาที่สำคัญที่สุด คือ ความพร้อมของบุคลากรและห้องปฏิบัติการ ซึ่งหากมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการตามมาตรฐานของต่างประเทศ คงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงการใช้เทคโนโลยีจากต่างประเทศไม่ได้ ปัญหาที่ตามมาก็คือ การต้องเสียค่าใช้จ่ายในการนำเข้าอุปกรณ์และเครื่องมือต่างๆ ในราคาที่สูง ในประเด็นตรงนี้ มีผู้กล่าวว่าเป็นการใช้มาตรการที่มีใช้ภายในการปกป้องทางการค้ารูปแบบหนึ่ง

ประเด็นที่ต้องพิจารณาอีกประการหนึ่งคือเรื่องของมาตรฐานสินค้า ทำให้ต้องมีการตรวจสอบมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้ราคาสูงขึ้น ไม่แน่ว่าประโยชน์ที่ได้รับเพิ่มมากขึ้นกับต้นทุนที่ต้องเสียไปคุ้มหรือไม่

ในส่วนของรัฐบาลไทยนั้นก็มีความพยายามที่จะพูดถึงเรื่องมาตรฐานสองระดับ (Double Standard) ว่าหากประเทศคู่ค้าใดใช้มาตรการใดกับไทย ไทยก็จำเป็นต้องใช้มาตรการเช่นเดียวกัน เพื่อสร้างมาตรฐานในการครองชีพของคนไทยให้ทัดเทียมกับคนชาติเหล่านั้น ซึ่งหากพิจารณาโดยหลักการแล้วจะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องที่ดี แต่ก็มีข้อพิจารณาว่าเป็นคุณภาพที่สูงเกินความจำเป็นของระดับมาตรฐานชีวิตในประเทศไทยหรือไม่ เพราะในท้ายที่สุด มาตรฐานที่สูงขึ้นย่อมหมายถึงระดับราคาที่สูงขึ้นไปด้วย นี่คือประเด็นที่จะต้องพิจารณากันต่อไป

อีกประการหนึ่งที่ต้องมีการพิจารณา นั่นคือ ความซับซ้อนที่มากขึ้นในเรื่องของแหล่งกำเนิดสินค้า ซึ่งจะส่งผลต่อกระบวนการตรวจสอบในที่สุด เช่น กรณีที่ญี่ปุ่นนำเข้ากังจากอินโดนีเซียมาแปรรูปในประเทศไทย ก่อนที่จะทำการส่งออกไปยังญี่ปุ่นอีกต่อหนึ่ง หากมาพบปัญหาคุณภาพก็ไม่ได้มาตรฐานนั้นก็ต้องมาตรวจสอบแหล่งผลิตที่ไม่ได้มาตรฐานซึ่งมาตรการเหล่านี้ยังคงเป็นคำถาม

ในที่สุดแล้ว ประเทศสมาชิกในเขตการค้าเสรีอาเซียนก็อาจจะต้องมีการปรับปรุงกฎระเบียบเป็นการภายในในเรื่องมาตรฐานของสินค้าต่างๆ กล่าวคือ ต้องเป็นการพิจารณากันทั้งระบบ มิใช่แค่ไทยกับญี่ปุ่นเท่านั้น

นางอัญชนา วิทยาธรรมธิ์ ผู้เชี่ยวชาญพิเศษด้านมาตรการการค้า กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

กระทรวงพาณิชย์ได้มีการตั้งเป้าหมายการส่งออกไว้ที่ระดับ 15% ซึ่งจะส่งผลให้อัตราการเจริญเติบโตสูงถึงระดับ 7-8% อย่างไรก็ตามการคาดการณ์ดังกล่าวยังไม่ได้ประเมินผลรวมจากการจัดตั้งเขตการค้าเสรี ซึ่งหากเจรจาบรรลุผลและการจัดตั้งเขตการค้าเสรีมีผลบังคับ คงจะได้เห็นผลที่ชัดเจนเกี่ยวกับการส่งออก ซึ่งแน่นอนว่าการนำเข้าวัตถุดิบย่อมเพิ่มมากขึ้นด้วย สะท้อนให้เห็นว่าทั้งสองฝ่ายจะได้ประโยชน์ร่วมกัน เพียงแต่ฝ่ายใดจะได้มากกว่านั้นเป็นประเด็นหนึ่ง

ประเด็นต่อมา คือ ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีการลงทุนในประเทศไทยสูงมาก กล่าวคือ คิดเป็นสัดส่วนถึง 37% ของการลงทุนทั้งหมดจากต่างประเทศในประเทศไทย จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่าหากมีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีแล้ว ขนาดและรูปแบบการลงทุนจะเป็นอย่างไร

เท่าที่ได้รับฟังการอภิปรายจากผู้อภิปรายท่านก่อนๆ มีความเห็นค่อนข้างตรงกันว่าญี่ปุ่นก็มีความต้องการจะไปลงทุนในประเทศจีน แต่ก็เกรงเรื่องความสามารถในการเลียนแบบของจีน ซึ่งรัฐบาลจีนก็ไม่ได้ให้

ความคุ้มครองตรงนี้น่ามากัก จึงเป็นไปได้อย่างยิ่งที่ไทยจะเป็นประเทศหนึ่งที่ญี่ปุ่นจะเข้ามาลงทุนเพิ่มเพื่อเป็นการกระจายความเสี่ยง

สำหรับประเด็นเรื่องการปกป้องภาคเกษตรของทางญี่ปุ่นซึ่งหลายๆ ท่านได้อภิปรายถึง เมื่อไม่กี่เดือนที่ผ่านมาได้มีโอกาสไปสัมมนาเกี่ยวกับทิศทางของเขตการค้าเสรีในประเทศญี่ปุ่น ผลปรากฏว่าทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นภาครัฐบาล กลุ่มอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ฯลฯ ได้ออกมาสนับสนุนการจัดตั้งเขตการค้าเสรี แต่ภาคเกษตรของญี่ปุ่นที่ในความเป็นจริงนั้นมีขนาดไม่ถึง 2% ของผลผลิตผลรวมรวมประชาชาติเท่านั้นยืนยันกรานว่า ไม่สามารถเสียสละได้ เหล่านี้ก็คงเป็นประเด็นที่ต้องไปพิจารณากันในโต๊ะเจรจาอีกครั้งหนึ่ง

สำหรับประเด็นที่มีการตั้งคำถามกันว่า ประเทศไทยคาดหวังอะไรจากการจัดตั้งเขตการค้าเสรี

ในทัศนะส่วนตัวนั้น ดิฉันเห็นว่าประเทศไทยมีขนาดไม่เล็กและไม่ใหญ่จนเกินไป นอกจากนี้สถานะในปัจจุบันของประเทศไทยก็เป็นที่น่าสนใจของประเทศต่างๆ ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรี การที่ประเทศไทยมีการเจรจาหลายประเทศโดยเฉพาะกับประเทศจีน เป็นสิ่งจูงใจให้ญี่ปุ่นต้องย้อนกลับมาให้ความสนใจกับไทยในการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีอีกครั้ง หลังจากที่มีการเจรจาไม่คืบหน้าไประยะหนึ่ง ซึ่งญี่ปุ่นก็คงจะหันกลับมาให้ความสนใจไทยในฐานะที่เป็นฐานในการขยายการลงทุนแห่งหนึ่งต่อไป

ในส่วนของสินค้าเกษตรหลายชนิดของไทยจะก็มีโอกาสเพิ่มขึ้นโดยปกติเมื่อเทียบกับจีนแล้ว อุปสรรคในการส่งออกไปญี่ปุ่นนั้นน้อยกว่ามาก เนื่องจากญี่ปุ่นมีระเบียบที่ชัดเจน ดังนั้นกลุ่มสินค้าเกษตรที่มีความได้เปรียบของไทย 4 ชนิด คือ ข้าว มัน ไข่ไก่และน้ำตาล ซึ่งมีมูลค่าเพียง

6% ของมูลค่าการส่งออกรวมของประเทศไทย จึงไม่ได้เป็นประเด็นที่ใหญ่โตอะไรมาก ยังมีกลุ่มสินค้าอื่นๆ ที่รัฐบาลควรให้ความสนใจด้วย เช่น สินค้าอาหารแปรรูป อาหารกระป๋อง กุ้งสด อาหารทะเลแช่แข็ง ฯลฯ ซึ่งมีอัตราภาษีค่อนข้างสูง

ในกลุ่มสินค้าอุตสาหกรรมบางชนิด ประเทศไทยก็มีความได้เปรียบเนื่องจากค่าแรงที่แพงในประเทศญี่ปุ่นส่งผลให้ประเทศไทยมีศักยภาพสูงกว่า นอกจากนี้อุตสาหกรรมบางส่วนก็เป็นการย้ายฐานการผลิตมาที่ประเทศไทย ซึ่งไทยผลิตและส่งออกกลับไปญี่ปุ่น

ในด้านของเทคโนโลยี เชื่อว่าภายหลังการเปิดตลาด น่าที่จะมีการเข้ามาลงทุนมากขึ้น ส่งผลให้มีเทคโนโลยีในการผลิตสินค้าใหม่ๆ มากขึ้น อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่ควรมีการระมัดระวังมากเป็นพิเศษ คือ มาตรฐานในการนำเข้าสินค้าของญี่ปุ่นซึ่งจะกลายเป็นมาตรการที่เป็นอุปสรรคในรูปแบบที่มีใช้ภาษี เช่น มาตรฐานความปลอดภัย มาตรฐานสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องมีการเตรียมการในประเด็นนี้ให้พร้อม เพราะเป็นจุดอ่อนที่สำคัญของประเทศไทย โดยเฉพาะมาตรฐานในด้านเกษตร ส่วนมาตรฐานของสินค้าอุตสาหกรรมนั้น สินค้าหลายรายการซึ่งญี่ปุ่นได้เข้ามาลงทุนในประเทศไทยนั้น ทางญี่ปุ่นได้กำหนดมาตรฐานสินค้ามาด้วย ทำให้ปัญหาด้านนี้ลดไปได้ระดับหนึ่ง

ในสินค้าด้านการบริการ สินค้าในกลุ่มนี้ของประเทศไทยจะมีเพียงสปา หมอนวด โรงพยาบาล ฯลฯ ซึ่งต้องฝากถึงกรมแรงงานให้พิจารณาด้วยว่าประเทศไทยมีบริการเพียงพอหรือไม่หรือ

สำหรับความคาดหวังที่ญี่ปุ่นต้องการจากประเทศไทย ประเด็นแรกที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ สินค้าด้านการบริการและการลงทุน แม้ว่าในอดีตนั้น ญี่ปุ่นจะได้มีการมาลงทุนมากและได้รับการส่งเสริมการลงทุน (BOI) อยู่แล้ว แต่ญี่ปุ่นก็ยังคงคาดหวังว่าจะสามารถลงทุนได้ในทุกประเภท นอกจากนี้ยังคาดหวังว่าไทยจะเป็นประตูทางการค้าสู่ประเทศในอาเซียน จีน และอินเดียหรือเอเชียใต้ที่ไทยกำลังมีการเจรจากับกลุ่ม BIMSTEC

ในปัจจุบัน ญี่ปุ่นได้มีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับสิงคโปร์เพียงประเทศเดียวขณะที่มีการเจรจากับเม็กซิโกแต่ก็ยังตกลงไม่ได้ในบางประเด็น เช่นเดียวกับการเจรจากับชิลี นอกจากนี้ยังมีการเจรจากับเกาหลี ซึ่งทางเกาหลีก็มีความกังวลในประเด็นว่า จำเป็นต้องมีการนำเข้าสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ชั้นสูงจากญี่ปุ่นเพื่อนำมาใช้ในการผลิตสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ และสุดท้ายก็ต้องส่งออกกลับไปญี่ปุ่น ผลสุดท้ายก็คือ เกาหลียังคงขาดดุลกับญี่ปุ่น

เนื่องจากการเจรจาที่มีความซับซ้อนนี้เอง จึงอยากให้มองการเจรจาเขตการค้าเสรีเป็นภาพกว้างมากกว่าที่จะไปพิจารณารายประเทศแน่นอนว่าผลกระทบจากการเปิดเขตการค้าเสรีย่อมมี แต่โอกาสก็มีเช่นกัน ซึ่งอยู่ที่การปรับตัวของประเทศไทยเอง

ในช่วงที่ผ่านมามีการต่อว่ากรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศกันว่าเจรจาในสิ่งที่ไม่ได้ประโยชน์และอุปสรรค แต่กรมฯก็ได้พยายามเผยแพร่ข้อมูลอยู่ตลอดนอกจากนั้นกรมฯก็มีความตระหนักดีถึงผลกระทบต่างๆ ต่ออุตสาหกรรมในประเทศ ดังนั้นจึงมีการเชิญภาคเอกชนมาประชุมหารือ ซึ่งก็ได้แนวทางกว้างๆ เช่น มีการแนะนำว่าให้เจรจาทีละประเทศแล้วจึงดึงมา

ผสมผสานกัน นอกจากนี้ประเด็นความกังวลส่วนใหญ่ของภาคเอกชนอยู่ที่ประเทศจีน ไม่ใช่ประเทศญี่ปุ่น

อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมใดที่มีศักยภาพ ก็ต้องผลักดันให้มีการปรับปรุงประสิทธิภาพต่อไป อุตสาหกรรมใดที่ไม่สามารถแข่งขันได้ก็จำเป็นต้องเปลี่ยน ซึ่งประเด็นของการส่งออกก็ต้องมีการอภิปรายกันต่อไปในเรื่องของการทำตลาดด้วย มิใช่เพียงเจรจาเพื่อเปิดตลาดแล้วจบกัน กรมส่งเสริมการส่งออกก็คงเข้ามาช่วยเหลือเรื่องตรงนี้อีกทางหนึ่ง เนื่องจากบริษัทไทยมักจะไม่มีความชำนาญแต่การทำตลาดในประเทศ บริษัทการค้าระหว่างประเทศจึงมีเพียง บริษัทปูนซีเมนต์ไทยและซีพีเท่านั้น

ส่วนประเด็นเรื่องมาตรการอุปสรรคทางการค้าในรูปแบบมิใช่ภาษี (NTB) นั้น คาดว่าคงกำลังมีการเตรียมการโดยนำรูปแบบที่หลากหลายของจีนเป็นโจทย์ในการทำตลาด เมื่อถึงเวลาการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีไทย-ญี่ปุ่นสำเร็จ ก็คงพร้อมที่จะทำตลาดในญี่ปุ่นได้ แต่ทุกประเด็นที่กล่าวมาก็ขึ้นอยู่กับการปรับตัวของประเทศไทยเป็นสำคัญ

นายทรงชัย ไสยศวตวารี รองอธิบดีกรมส่งเสริมการค้าส่งออก กระทรวงพาณิชย์

ผมอยากจะเริ่มในใจความสำคัญ (Keywords) ว่า ประเทศไทยมีกลยุทธ์ในการส่งเสริมการค้าส่งออก คือ การส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศประเด็นหลักในขณะนี้คือ ประเทศไทยกำลังมีการแบ่งกลยุทธ์เป็น 2 ส่วน คือ กลยุทธ์สำหรับตลาดดั้งเดิม (Traditional Market) ซึ่งหมายถึง สหรัฐฯ ญี่ปุ่น สหภาพยุโรป และอาเซียน ส่วนหนึ่ง ขณะที่อีกส่วนหนึ่งคือ กลยุทธ์สำหรับตลาดใหม่ (Non-Traditional Market) ซึ่งหมายถึงตลาดที่มีใช้ประเทศใน 4 กลุ่มข้างต้น

ประเด็นอยู่ที่ว่า หากพิจารณาถึงตลาดดั้งเดิม เช่น ญี่ปุ่น ลักษณะของผู้บริโภคจะมีความใกล้เคียงกันมาก (Homogeneous) นอกจากนั้น ฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนก็มีความใกล้เคียงกัน แต่หากพิจารณาถึงตลาดใหม่ เช่น ประเทศจีน ความแตกต่างของแต่ละมณฑลมีอย่างเห็นได้ชัด อาจกล่าวได้ว่าในกรณีของตลาดใหม่นั้น ลักษณะของผู้บริโภคมีความแตกต่างกัน (Segmentation) ค่อนข้างมาก ดังนั้นกลยุทธ์ที่จำเป็นต้องใช้ใน ตลาดใหม่จึงไม่สามารถใช้กลยุทธ์แบบเหมารวมได้

ความแตกต่างอีกประเด็นหนึ่ง คือ ตลาดใหม่เป็นตลาดที่ยังไม่มีความอิ่มตัว ดังนั้นสินค้าที่อาจจะดูธรรมดาในตลาดดั้งเดิม อาจกลายเป็น

ที่นิยมหรือสร้างความตื่นเต้นในตลาดใหม่ได้ ซึ่งอาจนำไปเป็นกลยุทธ์ในการทำตลาดได้

สำหรับกรณีของตลาดญี่ปุ่น ระบบตลาด (Market Channel) ค่อนข้างจะอยู่ตัว คือ มีการวางระบบอย่างเรียบร้อย นอกจากนี้ในช่องทางกระจายสินค้า (Distribution Channel) แม้ว่าจะมีความผ่อนคลายลง แต่ก็ยังมีขั้นตอนหลายขั้นกว่าที่สินค้าที่ผ่านมาถึงด้านจะสามารถผ่านไปถึงผู้บริโภค ขณะที่ในประเทศไทยหรือตลาดใหม่ ระบบขั้นตอนไม่ซับซ้อนเท่า เมื่อสินค้าผ่านด้านก็หมายถึงสินค้าถึงมือผู้บริโภคทันที

นอกจากนี้ การเจรจากับประเทศเกิดใหม่จะมีความยืดหยุ่นมากกว่าประเทศตลาดดั้งเดิม เนื่องจากระดับของความกังวล (Conscious) รวมไปถึง Quarantine เกี่ยวกับเกี่ยวกับโรคพิษและสัตว์ก็ยังไม่มากเท่า ความแตกต่างเหล่านี้ทำให้ภาครัฐต้องมีความระมัดระวังในการกำหนดกลยุทธ์

สำหรับเป้าหมายของกระทรวงพาณิชย์ในปี 2004 ที่ต้องการเพิ่มสัดส่วนมูลค่าการส่งออกไปยังกลุ่มตลาดใหม่เป็นระดับ 30+ และเพิ่มขึ้นไปเรื่อยๆ นั่นคือ ต้องการลดความสำคัญของกลุ่มตลาดเก่าลง เพื่อเป็นการลดความเสี่ยงจากการพึ่งพาการส่งออกไปยังตลาดกลุ่มเล็กๆ

หากพิจารณาจากความยืดหยุ่นจากความหลากหลายของตลาดทำให้กลยุทธ์ทางการตลาดของประเทศไทยสามารถปรับให้มีความยืดหยุ่นได้มากขึ้นอย่างไรก็ตาม ในส่วนของตลาดดั้งเดิมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development) ก็ยังคงมีความสำคัญอยู่เช่นเดิม โดยเฉพาะในกรณีของญี่ปุ่น ที่วงจรชีวิตของสินค้า (Product Life Cycle) แต่ละตัวจะไม่ยาวมากนัก แม้กระทั่งสินค้าในกลุ่มอาหารที่โดยปกติมักจะมียาวงจรชีวิตที่ยาวมากกว่า

สินค้ากลุ่มอื่นๆ ก็ตาม ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องจากนวัตกรรม (Innovation) บรรจุภัณฑ์ (Packaging) ที่พัฒนาอยู่ตลอดเพื่อความสะดวกของผู้บริโภค ทำให้ประเทศไทยต้องมีความระมัดระวังมากขึ้น

เรื่องของการผลิต (Production) มีความสำคัญ ย้อนกลับไปที่เมื่อ 10-20 ปีที่ผ่านมา ญี่ปุ่นก็ได้มีความพยายามในการทำการผลิตนอกประเทศ (Offshore Promotion) เพื่อให้บริษัทในประเทศยังคงมีความสามารถในการแข่งขันในระดับระหว่างประเทศเนื่องจากต้นทุนในการผลิตนอกประเทศต่ำกว่านั่นเอง และเมื่อผลิตแล้วก็จะส่งกลับไปยังญี่ปุ่น การแข่งขันจึงอยู่ที่ว่าบริษัทใดจะย้ายฐานการผลิตได้เร็วกว่า ซึ่งย่อมหมายถึง ต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่าบริษัทที่ยังคงทำการผลิตในประเทศ

ความกดดันจากการแข่งขันในประเทศที่สูงมาก ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ญี่ปุ่นเคยเผชิญมาตลอด 20 ปีที่ผ่านมา จึงทำให้เกิด Parallel Import นั่นคือสินค้าบางชนิดอาจจะมีการนำเข้าและอาจมีการผลิตในประเทศบางส่วนด้วย ดังนั้นแม้ไม่มีเขตการค้าเสรีเกิดขึ้น การส่งออกหรือนำเข้าเหล่านี้ก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่แล้ว

นอกจากนี้ในกลยุทธ์ระดับโลกของญี่ปุ่นนั้น ชิ้นส่วน (Part Component) แต่ละชิ้นสามารถผลิตที่ใดก็ได้ที่มีประสิทธิภาพ (Productivity) สูงที่สุด หลังจากนั้นจึงอาจจะส่งชิ้นส่วนเหล่านั้นไปประกอบ (Assemble) ที่ใดที่หนึ่ง การอาศัยช่องว่างของกฎหมายเพื่อหลีกเลี่ยงข้อจำกัดในการนำเข้า (Import Regulation) ก็เป็นสิ่งที่ญี่ปุ่นดำเนินการมานานแล้ว

ประเด็นที่ผมต้องการเน้น ก็คือ การเจรจาเปิดตลาดหรือการทำให้ตลาดสามารถเข้าถึงได้ง่ายขึ้น (Market Access) นั้นไม่ยาก แต่ว่าภายหลัง

จากเจรจาสำเร็จเรียบร้อยแล้ว สินค้าอะไรที่ไทยจะส่งเข้าไปขายนั้น จะต้องมีการวางแผนการตลาด (Marketing) ให้พร้อม กรมส่งเสริมการค้าส่งออกจะต้องติดตามความคืบหน้าในการเจรจาอย่างต่อเนื่อง

สำหรับกรณีของประเทศจีน อินเดีย นั้น ประเด็นเรื่องของกลยุทธ์การตลาด (Marketing Strategy) นั้น มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากสินค้าไทยยังไม่เป็นที่รู้จักมากเช่นในญี่ปุ่น ในส่วนของญี่ปุ่นนั้นอาจจะมีการเพิ่มเติมกิจกรรมให้ต่อเนื่อง แต่ในประเทศจีนและอินเดียนั้น คงต้องมีการรณรงค์กันอีกมาก

นอกจากนี้ ในส่วนของกิจกรรมทางการตลาดต่างๆ จะต้องมีความสอดคล้องกับการเจรจาทางการค้าเพื่อการเปิดตลาดด้วย ดังนั้นเพื่อให้ผลของการเจรจาประสบความสำเร็จ คือ สามารถเพิ่มมูลค่าการส่งออกได้ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศและกรมส่งเสริมการค้าส่งออกจึงต้องมีการทำงานสอดคล้องประสานกัน

ปัจจุบัน กรมส่งเสริมการค้าส่งออกได้ร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญจากประเทศญี่ปุ่นในการคัดเลือกสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) เพื่อนำไปเสนอขายในตลาดญี่ปุ่น ซึ่งในภายหลังก็ได้มีการลงนามในบันทึกความเข้าใจ (MOU) กันว่าจะมีการเสนอขายในรายการขายตรงทางโทรทัศน์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการใช้ช่องทางทางการตลาดในการช่วยกระจายสินค้าให้ถึงมือผู้บริโภคได้มากขึ้น

นอกจากนี้ กรมฯ ยังมีโครงการร่วมกับญี่ปุ่นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development) รวมไปถึงการออกแบบผลิตภัณฑ์ (Product Design) โดยเน้นสินค้ากลุ่มเครื่องหนัง ของเล่นเด็ก เฟอ์นิเจอร์

กรณีเครื่องหนังเป็นประเด็นที่น่าสนใจ กล่าวคือ คนญี่ปุ่นก็เป็นผู้ที่นิยมสินค้าแบรนด์เนม โดยเฉพาะจากทางยุโรป ขณะที่แบรนด์ของญี่ปุ่นเองก็คุมตลาดกลางล่างอยู่ ซึ่งแบรนด์เหล่านั้นก็ใช้วิธีการ คือ จ้างโรงงานในประเทศไทยผลิตตามรูปแบบที่ได้ออกแบบไว้

ประเด็นที่น่าสนใจ คือ ประเทศไทยจะมีกลยุทธ์อย่างไรกับอุตสาหกรรมเครื่องหนัง การที่จะสร้างแบรนด์เพื่อสู้กับทางฝั่งยุโรปคงเป็นเรื่องยาก สิ่งที่เราควรจะทำคู่ขนานกับการรับจ้างผลิตจึงเป็นการค่อยๆ แนะนำเครื่องหนังที่เป็นแบรนด์ไทยเข้าไปทีละน้อยๆ ทำการวิจัยอย่างจริงจังถึงรสนิยมของตลาดญี่ปุ่น เมื่อสามารถสร้างรูปแบบสินค้าที่มีความเหมาะสมกับตลาดได้แล้ว จึงทำการสร้างแบรนด์ให้เข้มแข็งต่อไป

ในอีกส่วนหนึ่ง คือ อุตสาหกรรมสิ่งทอ ซึ่งประเทศไทยได้เสียตลาดให้กับจีนและเวียดนามไปแล้ว แต่ในขณะนี้ทางกรมฯ ก็ได้มีการเชิญผู้เชี่ยวชาญจากญี่ปุ่นมาพิจารณาประยุกต์ผ้าใยธรรมชาติพื้นเมืองของไทยคือ ผ้าฝ้ายและผ้าไหม ว่าจะสามารถประยุกต์ให้เข้ากับรูปแบบเสื้อผ้าสมัยใหม่ได้อย่างไร

ในประเด็นนี้ถือได้ว่าเป็นการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มล่าง คือ กลุ่มสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) กับกลุ่มแฟชั่นสมัยใหม่ ซึ่งสามารถสร้างความหลากหลายให้ตลาดได้มากขึ้น

พศ.พงษ์ฟ้า กรัพย์บุญเรือง คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ในประเด็นแรกที่จะขอกล่าวถึง คือ สมควรที่จะมีการจัดตั้งเขตการค้าเสรี (Free Trade Agreement) หรือไม่

ตามทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์นั้น เป็นที่ทราบกันว่าสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับโลก ก็คือ การค้าที่ไม่มีพรมแดนและไม่มีการแทรกแซงจากรัฐ หรือการค้าเสรี

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในโลกแห่งความเป็นจริง จะเห็นได้ว่า ทฤษฎีเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ไปไม่ได้ ทั้งนี้เพราะแต่ละประเทศมีศักยภาพที่แตกต่างกัน เช่น ญี่ปุ่นมีเทคโนโลยีมากมาย แต่ขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ ขณะที่ไทยมีทรัพยากรธรรมชาติมาก แต่ขาดแคลนเทคโนโลยี ในกรณีที่สองประเทศนี้ตกลงที่จะเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกันบนเงื่อนไขที่ว่าไม่มีประเทศอื่นๆ บนโลกใบนี้ ประโยชน์ย่อมตกอยู่กับสองประเทศนี้แน่นอน

แต่เนื่องจากในความเป็นจริง โลกมิได้มีเพียง 2 ประเทศ นั่นคือ ยังมีปัจจัยภายนอกอีกหลายประการที่มีความจำเป็นจะต้องพิจารณาถึง เช่น ศักยภาพของจีนหรือเวียดนามที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อสินค้าเกษตรที่เป็นจุดแข็งของไทย

ประเด็นที่ไทยเราควรให้ความสนใจและระมัดระวัง ก็คือ แม้เราจะได้มีการทำการตลาดอย่างต่อเนื่อง แต่หากว่าสินค้าของเรายังคงไม่มี

คุณภาพ หรือยังคงไม่สามารถพัฒนาเพื่อหนีจากคู่แข่งของเราไปได้ ก็จะเป็นสัญญาณอันตรายอย่างยิ่ง

ในอนาคตนั่น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาตัวสินค้าเพื่อให้มีความแตกต่าง หรือมีมูลค่าเพิ่ม บางครั้งก็จำเป็นที่จะต้องกล้าขอรับเทคโนโลยีจากต่างประเทศ เพื่อนำมาเชื่อมโยงกับทรัพยากรที่มี เพื่อพัฒนาสินค้าด้วย ประเด็นเหล่านี้เป็นประเด็นที่ไทยต้องระมัดระวัง

นอกจากนี้หากพิจารณาจากข้อมูลการส่งออก จะเห็นได้ว่าประเทศญี่ปุ่นเป็นตลาดส่งออกขนาดใหญ่ของไทย แต่ปรากฏว่าสัดส่วนการนำเข้าสินค้าไทยของญี่ปุ่นนั้นกลับมีขนาดเล็กมาก สะท้อนให้เห็นว่าญี่ปุ่นยังมีคู่ค้าที่สำคัญกว่าอีกมาก นั่นหมายถึงในอนาคตญี่ปุ่นอาจจะไปทำความตกลงเขตการค้าเสรีกับประเทศอื่นๆ อีก จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงสินค้าให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ สินค้าเกษตรของไทยหลายๆ ชนิดที่มีศักยภาพสามารถส่งออกได้มาก แต่ในทางตรงกันข้าม เรากลับไม่มีข้อมูล (Information) เพียงพอที่จะประเมินตลาดญี่ปุ่นว่าคนญี่ปุ่นต้องการสินค้าอะไร นอกจากนี้คนญี่ปุ่นก็คงไม่รู้ว่าสินค้าไทยมีคุณภาพหรือจุดเด่นประการใด

ในประเด็นนี้ ภาครัฐควรให้ความช่วยเหลือในการส่งเสริมบริษัทที่มีศักยภาพ ด้วยการป้อนข้อมูลที่จำเป็น เพื่อที่บริษัทเหล่านั้นจะได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีความเหมาะสมกับตลาดมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ หากเราสามารถพัฒนาคุณภาพสินค้าพร้อมไปกับการประกันคุณภาพด้วย ก็จะเป็นสิ่งที่ดีเป็นอย่างยิ่ง

การที่กล่าวถึงเรื่องของคุณภาพอยู่บ่อยๆ เนื่องจากเป้าหมายสุดท้ายของการจัดตั้งเขตการค้าเสรี คือ การค้าเสรีทั้งโลกภายใต้กรอบพหุภาคีขององค์การการค้าโลก ซึ่งเมื่อถึงจุดนั้น ประเทศที่พัฒนาแล้วที่มีความสามารถในการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพย่อมมีความได้เปรียบมากกว่าประเทศที่ยังคงเน้นสินค้าทั่วไปหรือสินค้าขั้นปฐม ซึ่งหมายถึงว่าราคาสินค้าที่ถูกลงมิได้ประกันยอดขายที่เพิ่มขึ้น

นอกจากนี้สินค้าเกษตรใช้ทรัพยากรในการผลิตของประเทศสูงมาก บางส่วนก็ทำให้ทรัพยากรเสื่อมโทรมลง เช่น นาุ้ง ฯลฯ ซึ่งไม่แนใจว่ารายได้จากการส่งออกหรือมูลค่าเพิ่มต่างๆ จะสามารถชดเชยต้นทุนในการฟื้นฟูทรัพยากรตรงนั้นหรือไม่

ในประเด็นเรื่องการทำตลาดต่างประเทศ คุณภาพของสินค้าต้องสามารถสร้างความเชื่อมั่นได้ นอกจากนี้ต้องปลอดภัยต่อผู้บริโภคในประเทศด้วย มิใช่ว่าส่งออกได้มากแต่ผู้บริโภคในประเทศต้องรับกรรม ในประเด็นนี้หากสินค้าของเรามีคุณภาพ ผู้บริโภคในประเทศมีความสุขประเด็นเรื่องของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีย่อมจะตามมาเอง

กล่าวโดยสรุป คือ แม้ว่าประเทศไทยจะสามารถเจรจาเพื่อจัดตั้งเขตการค้าเสรีได้ แต่มิได้หมายถึงการขายสินค้าได้ ยังคงมีประเด็นที่ต้องทำการพัฒนาอีกมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากประเทศญี่ปุ่นได้มีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับประเทศอื่นๆ ความได้เปรียบที่คาดว่าจะได้ก็ย่อมหมดไป การเน้นจุดยืนของการส่งสินค้าขั้นปฐมไปขายจึงไม่ยั่งยืน

นายมานิตย์ บุญฉิม ผู้อำนวยการกองวางแผน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ในส่วนของการท่องเที่ยวนั้น เป็นอีกอุตสาหกรรมหนึ่งที่อาจจะไม่ได้เป็นประเด็นใหญ่มากนักในการเจรจา เนื่องจากความไม่ชัดเจนของความได้เปรียบและผลประโยชน์ที่มีไม่มาก

อย่างไรก็ตามหากพิจารณาจากข้อมูลสถิติ จะเห็นได้ว่านักท่องเที่ยวญี่ปุ่นเดินทางมาเที่ยวในประเทศไทยเป็นลำดับต้น คือ ที่หนึ่งหรือที่สองสลับกับมาเลเซียอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2002 มีนักท่องเที่ยวญี่ปุ่นมาเที่ยวในประเทศไทยจำนวนกว่า 1.2 ล้านคน สร้างรายได้ให้แก่ประเทศถึง 34 พันล้านบาท โดยเฉลี่ยชาวญี่ปุ่นจะพักในประเทศไทย 6.5 วัน และใช้จ่ายเฉลี่ยประมาณ 100 ดอลลาร์ต่อวัน อาจกล่าวได้ว่านักท่องเที่ยวญี่ปุ่นเป็นนักท่องเที่ยวระดับคุณภาพที่ประเทศไทยต้องการทำตลาดเพิ่มมาโดยตลอด อย่างไรก็ตามยอดนักท่องเที่ยวญี่ปุ่นในปี 2003 อาจลดลงไปบ้างอันเป็นผลสืบเนื่องจากสงครามต่อต้านการก่อการร้ายและโรคซาร์ (SARs)

สำหรับยอดนักท่องเที่ยวที่มีประมาณ 9.9 ล้านคนในปีที่ผ่านมา รัฐบาลก็มุ่งหวังที่จะกระตุ้นให้ยอดเพิ่มสูงขึ้นเป็น 12 ล้านคน ซึ่งก็คงต้องเป็นการกระตุ้นตลาดหลักที่มีอยู่เดิม เช่น ญี่ปุ่น จีน อินเดีย รัสเซีย เป็นต้น

สำหรับความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจทางด้านการท่องเที่ยวระหว่างประเทศไทยและญี่ปุ่นนั้น ก็มีความร่วมมือกันมาอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ การเป็นสมาชิกในสมาคมท่องเที่ยวระหว่างประเทศ เช่น สมาคมการท่องเที่ยวแห่งแปซิฟิกและเอเชีย (Pacific-Asia Travel Association) หรือสมาคมการท่องเที่ยวแห่งเอเชียตะวันออก (East Asia Travel Association) ด้วยกัน ซึ่งเป็นการร่วมมือกันในการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว

นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังได้มีการตั้งองค์กรที่มีชื่อว่า ศูนย์เอเชีย (Asia Center) เพื่อให้การสนับสนุนกลุ่มประเทศอาเซียน ในการพัฒนาบุคลากร เพื่อให้การบริการแก่นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามในประเด็นนี้เป็นเรื่องของความช่วยเหลือ มิใช่เรื่องของความร่วมมือ (Partnership) แต่ในอนาคตคงจะได้มีการพัฒนาเป็นองค์กรเพื่อความร่วมมือต่อไป

ในปีที่แล้ว ท่านรองนายกฯ สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ก็ได้เป็นผู้นำคณะฯ ไปทำข้อตกลงทางธุรกิจกับฝ่ายญี่ปุ่นในด้านการท่องเที่ยวที่โตเกียว โอซาก้า ฟูกูโอกะ แต่ก็เพียงการทำข้อตกลงของภาคเอกชน ทั้งกับบริษัทนำเที่ยวชั้นนำ กลุ่มบริษัทอุตสาหกรรมต่างๆ สมาคมผู้สูงอายุ (Senior Club) สถาบันการเงิน ฯลฯ โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของคนญี่ปุ่นในประเทศไทย

โดยกลุ่มนักท่องเที่ยวสูงอายุ รัฐบาลก็พยายามผลักดัน Long Stay ขึ้นมารองรับ ในส่วนของการจัดประชุมสัมมนาก็เป็นเป้าหมายหนึ่งที่ประเทศไทยสามารถรองรับการประชุมของบริษัทต่างๆ ได้ การทำความตกลงกับ วีซ่า การ์ด (Visa Card) ก็จะเป็นการกระตุ้นการใช้จ่ายได้ทางหนึ่ง

นอกจากนี้ในส่วนของรัฐบาลยังได้มีการทำความตกลงกับองค์การการท่องเที่ยวของญี่ปุ่น (Japan National Tourist Organization - JNTO) เพื่อจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวร่วม เพื่อเสนอขายแก่ประเทศอื่นๆ รวมไปถึงความตกลงในการพัฒนาบุคลากร คุณภาพและมาตรฐานในด้านต่างๆ

ในภาพรวมของการท่องเที่ยวนี้ หากประเทศไทยสามารถเป็นหุ้นส่วนกับประเทศญี่ปุ่นได้นั้นก็คงจะมีผลดี อย่างน้อยก็ในส่วนของภาพลักษณ์ที่นานาประเทศจะพิจารณาประเทศไทยในระดับที่ใกล้เคียงกับญี่ปุ่น เนื่องจากญี่ปุ่นมีมาตรฐานในเรื่องของความปลอดภัยและความสะอาดอยู่แล้ว

อย่างไรก็ตาม ในประเด็นของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีนั้น ประเด็นของการท่องเที่ยวยังคงไม่มีความชัดเจน แม้ในด้านแรงงานภาคบริการไทยจะมีความได้เปรียบ แต่ในแง่ของการลงทุนทางธุรกิจนั้น ทั้งในรูปแบบของธุรกิจนำเที่ยวหรือธุรกิจโรงแรมนั้น ตลอดจนข้อกฎหมายที่เปิดโอกาสให้บริษัทญี่ปุ่นเข้ามาร่วมทุน (Joint Venture) ซึ่งในปัจจุบันก็มีมากอยู่แล้ว สะท้อนให้เห็นถึงความไม่เข้มแข็งของภาคธุรกิจไทย

ในส่วนของมัคคุเทศก์ ทุกประเทศก็พยายามที่จะปกป้องให้ประชาชนของชาติตนเองได้ทำงานนี้ ทั้งนี้เพราะเป็นเรื่องของความเข้าใจในเรื่องศิลปวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชาติ

นอกจากนี้ในอนาคต ประเทศต่างๆ ก็จะได้มีการใช้ข้อกำหนดทางด้านสิ่งแวดล้อม คุณภาพความปลอดภัยต่างๆ มากขึ้น ซึ่งญี่ปุ่นก็คงจะดำเนินการเช่นเดียวกัน เป็นประเด็นที่จะต้องติดตามกันต่อไป

กล่าวโดยสรุปนั้น ประเด็นเรื่องการท่องเที่ยว เป็นเรื่องที่ดีสวยหรู ไม่น่าหนักใจนัก แต่เมื่อพิจารณาถึงยอดนักท่องเที่ยวญี่ปุ่นจำนวน 16 ล้านคนต่อปี แต่ประเทศไทยมีส่วนแบ่งเพียงเล็กน้อย ก็ถือได้ว่ายังไม่ประสบความสำเร็จนัก สาเหตุประการสำคัญคงอยู่ที่รูปแบบผลิตภัณฑ์ (Product) ที่ไม่หลากหลาย มีปัญหา ขาดการพัฒนา ขาดความต่อเนื่อง นอกจากนี้ประเทศไทยยังคงมีปัญหาในเรื่องของความปลอดภัย สิ่งแวดล้อมทรุดโทรม ประเด็นเหล่านี้ย่อมมีผลกระทบต่อการตลาดญี่ปุ่นซึ่งมีความอ่อนไหว (Sensitive) กระทรวงท่องเที่ยวและการกีฬาตลอดจนถึงการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็คงต้องพยายามที่จะดำเนินการพัฒนาและแก้ไขกันไป

ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย

ประเด็นแรกซึ่งหลายๆ ท่านได้อภิปรายและมีความเห็นที่ค่อนข้างตรงกัน คือ กลยุทธ์ของญี่ปุ่นมีความชัดเจนว่าต้องการจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับประเทศอื่นๆ ในอาเซียน หรือต้องการจัดตั้งเขตการค้าเสรีญี่ปุ่น-อาเซียน ทั้งนี้เพราะโดยศักยภาพของประเทศไทยนั้นไม่สามารถเทียบกับจีนได้ด้วยประการทั้งปวง กล่าวคือ ไทยมีประชากรเพียง 60 ล้านคนและผลิตผลมวลรวมประชาชาติเพียง 1.3 แสนล้านดอลลาร์ ขณะที่จีนมีประชากรมากถึง 1300 ล้านคน ผลิตผลมวลรวมประชาชาติก็มาถึง 1.8 ล้านล้านดอลลาร์ แต่เมื่อรวมทั้งอาเซียนแล้ว จะมีประชากรถึง 548 ล้านคน และมีผลิตผลมวลรวมถึง 6.5 แสนล้านดอลลาร์ แม้ว่าจะยังไม่สามารถเทียบกับจีนได้ แต่ก็มีแนวโน้มใกล้เคียงมากขึ้น การจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับอาเซียนจึงช่วยในการ Counter Balance กับจีนระดับหนึ่ง

ในอดีต ญี่ปุ่นเคยได้มีการผลักดันโครงการไอโกะซึ่งเป็นโครงการแลกเปลี่ยนชิ้นส่วนระหว่างประเทศในอาเซียน แต่ด้วยขั้นตอนการแลกเปลี่ยนสินค้าที่ยุ่งยาก การตรวจสอบแหล่งกำเนิดสินค้าที่ล่าช้า ทำให้โครงการนี้ประสบปัญหา ในเขตการค้าเสรีอาเซียนเองก็ประสบปัญหาการละเมิดข้อตกลง ฯลฯ ปัญหาเหล่านี้ทำให้ญี่ปุ่นตระหนักว่าการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับอาเซียน 10 ประเทศโดยตรงคงเป็นเรื่องยาก อาจกล่าว

ได้ว่าไทยเป็นเพียงเครื่องมือของญี่ปุ่นในการผลักดันให้เกิดการจัดตั้งเขตการค้าเสรีญี่ปุ่น-อาเซียนในที่สุด นอกจากนี้ยังมีเหตุผลอีก 2 ประการที่ทำให้ญี่ปุ่นสนใจการจัดตั้งเขตการค้าเสรีญี่ปุ่น-อาเซียนมากกว่า คือ

1. ปัญหาในโครงข่ายการผลิต (Production Network) ของญี่ปุ่น ทั้งนี้หากญี่ปุ่นมีการจัดทำเขตการค้าเสรีรายประเทศ กฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้าก็จะเป็นอุปสรรคต่อญี่ปุ่นที่มีโรงงานกระจัดกระจายอยู่ในภูมิภาค ทำให้ไม่สามารถใช้สิทธิพิเศษทางภาษีตามข้อตกลงได้ การเจรจาแบบทวิภาคีจึงไม่ส่งผลดีต่อญี่ปุ่น การจัดตั้งเขตการค้าเสรีญี่ปุ่น-อาเซียนจึงจะเป็นการสอดคล้องกับโครงข่ายการผลิตของญี่ปุ่นที่มีอยู่ทั่วอาเซียนมากที่สุด

2. เอเชียเป็นภูมิภาคที่มีตลาดขนาดใหญ่ แต่ในเชิงของยอดขายรวมแล้วกลับมีเพียง 2 ใน 3 ของสหรัฐฯและอเมริกาเหนือ อย่างไรก็ตามความพิเศษของตลาดเอเชีย คือ อัตราการทำกำไรที่สูงกว่าภูมิภาคอื่นๆ ดังนั้นหัวใจธุรกิจของญี่ปุ่นจึงอยู่ที่เอเชีย อาเซียนเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญ แต่ที่ใหญ่กว่าคือ อาเซียน + จีน ญี่ปุ่น เกาหลี ซึ่งญี่ปุ่นและมาเลเซียเคยได้มีความพยายามในการผลักดันการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน + จีน ญี่ปุ่น เกาหลีมาแล้ว แต่ถูกคัดค้านจากสหรัฐฯ มา ณ วันนี้ โอกาสที่จะถูกนำมารื้อฟื้นอีกครั้งก็มีความเป็นไปได้สูง

ประเด็นต่อมา คือ กลยุทธ์ในการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีของไทย ที่มุ่งเจรจากับ 8 ประเทศและ 1 กลุ่มเศรษฐกิจ และยังมีประเทศอื่นๆ ที่กระทรวงพาณิชย์กำลังศึกษาความเป็นไปได้ นั้นย่อมหมายถึงว่า กระทรวงพาณิชย์ไม่เคยหยุดยั้งความพยายามที่จะเพิ่มประเทศที่ต้องการจะจัดตั้งเขตการค้าเสรีด้วย

อย่างไรก็ตามไม่แน่ใจว่า ผลการประเมินของกระทรวงจะมี Performance Indicator ที่แน่ชัดเพียงใด แต่หากย้อนมาพิจารณาความสำคัญของประเทศที่ไทยควรไปทำการเจรจานั้น สามารถแบ่งประเทศเหล่านั้นออกได้เป็น 3 ระดับตามขนาดของผลกระทบที่จะมีต่อประเทศไทยในการจัดตั้งเขตการค้าเสรี

ประเทศที่มีความสำคัญลำดับแรก คือ ญี่ปุ่น สหรัฐฯ และจีน ขณะที่ลำดับรองลงไป คือ อินเดียและออสเตรเลีย ขณะที่ประเทศอื่นๆ มีความสำคัญในลำดับสุดท้าย จึงอยากให้รัฐบาลมุ่งความสนใจไปยังกลุ่มประเทศที่มีความสำคัญลำดับแรกให้มากที่สุด

นอกจากนี้หากพิจารณาจากแบบจำลองเศรษฐกิจมหภาคนั้น หากสมมติให้ผลประโยชน์ที่ไทยจะได้รับจากการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน + จีน ญี่ปุ่น เกาหลี เป็น 100% แล้ว ผลการศึกษาพบว่าหากประเทศไทยทำความตกลงเขตการค้าเสรีกับประเทศจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีเรียบร้อยแล้ว ไทยจะได้ผลประโยชน์เป็น 60% ของผลประโยชน์ทั้งหมด ขณะที่หากมีการทำความตกลงเขตการค้าเสรีไทย-ญี่ปุ่น ไทยจะได้ผลประโยชน์ถึง 66% ของผลประโยชน์ทั้งหมดเลยทีเดียว

ดังนั้น หากการเจรจาพหุภาคีซึ่งตามทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่เชื่อว่าการค้าเสรีจะเป็นสิ่งที่ดีที่สุดนั้นไม่ประสบความสำเร็จ ประเทศไทยก็ไม่จำเป็นต้องดำเนินอย่างไรมากมายเพียงแค่รักษาผลประโยชน์ที่รองลงมา คือ พยายามที่จะจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับกลุ่มประเทศในภูมิภาคที่ให้ผลประโยชน์รวมรองลงมาก็เพียงพอ โดยหากในกรณีของการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีประสบปัญหา การจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับญี่ปุ่นที่ให้ประโยชน์เป็น 30% ของผลประโยชน์รวมของประโยชน์ที่

ไทยจะได้รับหากการเจรจาภาคีประสบความสำเร็จก็ถือได้ว่ามีความสำคัญยิ่ง

สำหรับสาเหตุที่ประเทศญี่ปุ่นมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจไทยมาก เนื่องจาก ปริมาณการค้า (Trade Volume) ที่มาก เพราะระยะทางที่ไม่ไกลกันนัก อย่างไรก็ตามหากพิจารณาตามแบบจำลอง จะเห็นได้ว่า ปริมาณการค้าในปัจจุบันนั้นต่ำกว่าศักยภาพ (Potential) ที่ควรจะเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากยังมีอุปสรรคทางการค้ามากมาย โดยเฉพาะอุปสรรคทางการค้าในรูปภาษี (NTB) ดังนั้นหากมีการลดอุปสรรคต่างๆ ลง ปริมาณการค้าย่อมมีมากขึ้น นั่นเป็นเหตุผลว่าทำไมไทยจึงได้ประโยชน์มากหากมีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีไทย-ญี่ปุ่น

โดยผลประโยชน์ที่ไทยจะได้รับในเชิงสถิตย (Static) คือ การเพิ่มขึ้นของผลิตผลมวลรวมคงมีไม่มากนัก คือ ประมาณ 0.5% ขณะที่ญี่ปุ่นเพิ่มเพียง 0.05% เท่านั้น แต่ผลในเชิงพลวัต (Dynamic) อาจจะมีมาก เนื่องจากอาจมีการเข้ามาลงทุนมากขึ้น เพราะการลดภาษีเท่ากับเป็นการลดอุปสรรคทางการค้าซึ่งย่อมจะเอื้อให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิต (Productivity) มากขึ้น จากการประมาณการณเบื้องต้นนั้น ตัวเลขการลงทุนจะเพิ่มสูงถึง 20% ของผลิตผลมวลรวมเฉลี่ยทีเดียว (แต่ผู้อภิปรายไม่แน่ใจในความถูกต้องของการประมาณการณ)

อย่างไรก็ตาม ในทางวิชาการ ระยะเวลาที่ระบบเศรษฐกิจจะเคลื่อนจากจุดที่มีอุปสรรคทางการค้าต่างๆ ไปยังจุดที่มีการทำความตกลงเขตการค้าเสรี หรือระบบเศรษฐกิจสามารถเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งเขตการค้าเสรีได้อย่างเต็มที่นั้นไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะ

ใช้ระยะเวลาสักเท่าไร ตัวเลข 20% ข้างต้นจึงเป็นเพียงการคาดการณ์ในสถานะที่เกิดสมดุลใหม่ในระบบเศรษฐกิจภายหลังจากมีการทำความตกลงเรียบร้อย ซึ่งหากนายภักตฤณต้องการบรรลุเป้าหมายการเจริญเติบโต 8% ในปีนี้ ก็ควรที่จะรีบสรุปความตกลงนี้ให้เรียบร้อย เป้าหมายดังกล่าวก็จะสามารถบรรลุได้ไม่ยาก

ย้อนกลับมาที่ตัวเลขการคาดการณ์การลงทุนที่จะเพิ่ม 20% ซึ่งตัวเลขนี้เป็นตัวเลขในเชิงพลวัต (Dynamic) นั้น การที่ตัวเลขเหล่านี้มีขนาดใหญ่ ในด้านหนึ่งย่อมหมายถึงผลดีต่อระบบเศรษฐกิจ แต่ในอีกด้านหนึ่งย่อมหมายถึงการที่หน่วยเศรษฐกิจในระบบเศรษฐกิจจะต้องมีการปรับตัวกันมากมาย นั่นคือ มีการแข่งขันเพิ่มมากขึ้นเพื่อสร้างประสิทธิภาพที่สูงขึ้น และในที่สุดก็ต้องมีคนที่ได้รับผลกระทบอันเนื่องมาจากไม่สามารถปรับปรุงประสิทธิภาพให้สามารถแข่งขันในตลาดที่มีการเปลี่ยนแปลงได้

ในการวิเคราะห์โครงสร้างทางการค้า (Trade Structure) ของไทยและญี่ปุ่นด้วยแบบจำลองทางเศรษฐมิตินั้น จะพบว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจของไทยและญี่ปุ่นจะมีสหสัมพันธ์ค่อนข้างสูง กล่าวคือ ระบบเศรษฐกิจมีการเกี่ยวพันและเติมเต็มซึ่งกันและกัน แต่เมื่อเปรียบเทียบกับตัวเลขความสัมพันธ์เดียวกันของญี่ปุ่นกับจีนจะพบว่า ตัวเลขดังกล่าวมีความสัมพันธ์ที่สูงกว่าของไทยกับญี่ปุ่น สะท้อนให้เห็นว่าระบบเศรษฐกิจจีนมีความเกี่ยวพันกับระบบเศรษฐกิจญี่ปุ่นมากกว่า ด้วยเหตุผลนี้เองที่ทำให้เงินลงทุนส่วนใหญ่มักจะไปอยู่ที่จีนมากกว่าไทย

ในปัจจุบันเงินลงทุนที่มาจากประเทศไทยจึงเป็นเพียงการกระจายความเสี่ยง (Diversify) ในการลงทุนของนักลงทุนญี่ปุ่นเท่านั้น เพราะที่ประเทศจีนยังคงมีความเสี่ยงมากมาย ทั้งในเรื่องลิขสิทธิ์ทางปัญญา

เสถียรภาพทางการเมือง ฯลฯ จึงเป็นเรื่องไม่คุ้มเสี่ยงที่จะนำไปใส่ไว้ในตะกร้าใบเดียว

สาเหตุอีกประการคงเป็นเรื่องเครือข่ายการผลิต (Production Network) ที่มีอยู่เดิม ซึ่งบริษัทอุตสาหกรรมรถยนต์ขนาดใหญ่ก็ได้มีการเคลื่อนย้ายฐานการผลิตมาหมดแล้ว ในอนาคตก็คงจะเป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ซึ่งเป็น Supplier ให้กับบริษัทใหญ่อีกทีหนึ่ง ประเด็นที่เราควรให้ความใส่ใจกับการลงทุนเหล่านั้น ก็คือ การรับประกันสภาพแวดล้อมหรือกติกาในการลงทุนว่าจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงจนเกิดความไม่แน่นอนในตลาด นอกจากนี้ประเด็นเรื่องสนธิสัญญามิตรไมตรี (Amity Treaty) ซึ่งเราได้ลงนามกับสหรัฐฯ โดยให้สิทธิลงทุนในประเทศไทยทุกสาขายกเว้นเพียง 6 สาขา คือ โทรคมนาคม การเงิน ฯลฯ ซึ่งญี่ปุ่นก็ต้องการจะได้รับสิทธิตรงนี้ด้วย

ในประเด็นของทรัพย์สินทางปัญญา หากพิจารณาแหล่งก่อรายได้ของญี่ปุ่นจะเห็นว่าสินค้ากลุ่มเทคโนโลยีก็กำลังเพิ่มบทบาทมากขึ้นในอดีตเมื่อมีการค้าแล้ว ญี่ปุ่นก็เริ่มมาลงทุนในประเทศที่ต้นทุนต่ำ ต่อมาเมื่อมาลงทุนเรียบร้อยแล้ว บริษัทลูกเหล่านั้นก็จะรับเทคโนโลยีมาจากบริษัทแม่อีกต่อหนึ่ง การถ่ายทอดเทคโนโลยีดังกล่าวจึงทำให้เกิดรายได้ (License Fee) ในอนาคตประเด็นของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาจะทวีความสำคัญมากขึ้น

สำหรับประเด็นที่อ่อนไหวของฝ่ายญี่ปุ่นนั้นมาจากฐานเสียงของพรรคเสรีประชาธิปไตย (LDP) ซึ่งเป็นพรรครัฐบาลนั่นเอง ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มสำคัญ คือ

1. กลุ่มเกษตรกรซึ่งอยู่ในเขตชนบท แม้ว่าจะมีจำนวนไม่มากแต่มีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง ระบบการแบ่งเขตการเลือกตั้งของญี่ปุ่นซึ่งเอื้อต่อกลุ่มประชากรในเขตชนบทมากกว่ากลุ่มประชากรในเขตเมือง จึงทำให้ประชากรกลุ่มนี้มีอำนาจต่อรองสูง

2. กลุ่มร้านค้าปลีก ซึ่งคาดว่าผลกระทบต่อประเทศไทยน่าจะยังไม่มากเท่าไร

3. กลุ่มธุรกิจก่อสร้าง ซึ่งเป็นนายทุนใหญ่ของพรรครัฐบาลญี่ปุ่น

ดังนั้นในการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีของญี่ปุ่นกับประเทศไทย ทั้งสามกลุ่มข้างต้นจึงต้องมีการผลักดันเป็นการภายในมิให้เกิดผลกระทบต่อกลุ่มตนเองเป็นแน่ เช่น กลุ่มเกษตรกรก็ต้องผลักดันไม่ให้มีการเปิดเสรีสินค้าเกษตร ในขณะที่กลุ่มธุรกิจก่อสร้างก็มุ่งหวังที่จะสามารถเข้ามารับโครงการก่อสร้างในประเทศไทย โดยเฉพาะในตลาดจัดซื้อจัดจ้างของรัฐ ที่ในขณะนี้มีการเมืองใหม่คนนายกที่มีมูลค่ากว่า 1.2 ล้านล้านบาท ซึ่งไม่แน่ใจว่ากลุ่มธุรกิจก่อสร้าง จะสามารถผลักดันรัฐบาลญี่ปุ่นให้เห็นถึงประโยชน์เพื่อนำไปหักล้างจากผลกระทบต่อกลุ่มเกษตรกรได้หรือไม่ ฝ่ายไทยจึงจำเป็นต้องศึกษาบทบาทของทั้ง 3 กลุ่มนี้ด้วยในการเจรจา

ในส่วนของประเทศไทยที่คงจะได้มีการเจรจากับฝ่ายญี่ปุ่น ก็คือ อุปสรรคทางการค้าในรูปแบบใช้ภาษี (NTB) นอกจากนั้นผลประโยชน์ของไทยในภาพรวมมักจะมีไม่ค่อนมากและกระจัดกระจาย เมื่อเป็นเช่นนี้เป้าหมายในการเจรจาของไทย จึงควรอยู่ที่การเน้นการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจของเอเชีย ซึ่งการจัดตั้งเขตการค้าเสรีไทย-ญี่ปุ่นก็เป็นก้าวที่สำคัญที่จะบรรลุเป้าหมายดังกล่าว นอกจากนั้นอาจจะผลักดันผ่านเขตการค้าเสรีอาเซียนอีกทางหนึ่ง

ในทางกลับกัน เมื่อญี่ปุ่นทำความตกลงกับไทย ก็จะเป็นก้าวอย่างสำคัญในการเจรจากับอาเซียนและเมื่อญี่ปุ่นสามารถจัดการปัญหาความใจกับประเทศเกาหลีและจีนเกี่ยวกับปัญหาประวัติศาสตร์ได้ เขตการค้าเสรีในเอเชียก็จะสามารถเห็นเป็นรูปเป็นร่าง

ในระดับโลก การที่ทวีปอเมริกาสามารถจัดตั้งเขตการค้าเสรีแห่งทวีปอเมริกา (Free Trade Area of America - FTAA) ได้นั้น ทำให้เกิดกลุ่มการค้าขนาดใหญ่ขึ้น เมื่อประกอบกับกลุ่มการค้าเดิมในทวีปยุโรป คือ สหภาพยุโรปที่ขยายตัวมากขึ้นทั้งในทางกว้างและทางลึก หากกลุ่มประเทศในเอเชียยังไม่สามารถรวมตัวกันได้ การเจาะตลาดเหล่านั้นคงเป็นเรื่องยากอย่างยิ่ง เขตการค้าเสรีไทย-ญี่ปุ่นจึงเป็นก้าวอย่างที่สำคัญสู่เป้าหมายที่ใหญ่กว่า

ประเด็นต่อมา คือ ผู้กำหนดนโยบายฝ่ายไทยอย่างน้อยในส่วนของการเมือง ยังคงเน้นการเจรจาในรายอุตสาหกรรม (Sector) ซึ่งตามกฎข้อที่ 24 ขององค์การการค้าโลกนั้นระบุไว้อย่างชัดเจนว่า การเจรจาเขตการค้าเสรีจะต้องเป็นไปอย่างครอบคลุม (Comprehensive) เว้นเสียแต่ว่าจะมีการตกลงจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับประเทศกำลังพัฒนาด้วยกัน ซึ่งเมื่อถึงที่สุดแล้วก็ยังต้องขยายตัวเป็นเขตการค้าเสรีแบบครอบคลุม (Comprehensive) อยู่ดี ดังนั้นประเด็นที่ใหญ่กว่าจึงมีใช้อยู่ที่การเจรจาให้ญี่ปุ่นเปิดตลาด แต่อยู่ที่จะทำให้ญี่ปุ่นลดอุปสรรคทางการค้าในรูปแบบไขว่คว้า (NTB) ลง เช่น ในด้านอาหาร เราก็จัดตั้งคณะทำงานเพื่อจัดการกับปัญหามาตรฐานสินค้า เพื่อให้การค้าเป็นไปอย่างสะดวกมากขึ้น หรือประเด็นเรื่องสินค้าเกษตร ก็ไม่มีความจำเป็นที่เราจะต้องไปเสนอแต่สิ่งที่คิดว่าญี่ปุ่นจะยอมรับ เพราะอะไรที่ฝ่ายญี่ปุ่นรับไม่ได้ก็จะต้องเจรจากันต่อไป แม้จะเป็นเรื่องยากอย่างยิ่งก็ตามที่

จะเจรจาให้ญี่ปุ่นต้องเปิดตลาดสินค้าอ่อนไหวของญี่ปุ่นทุกตัว ดังนั้นในการเจรจาทั้งหมดกับญี่ปุ่นจึงไม่ใช่การวางเดิมพันกับการเปิดตลาดสินค้าเกษตรทุกตัว เพราะผลประโยชน์ของไทยยังมีจากส่วนอื่นๆ อีกเช่นกัน

นอกจากนี้จุดที่ต้องระมัดระวังคือ การเจรจาเป็นการเอื้อต่อผลประโยชน์แห่งชาติ หรือผลประโยชน์ของใคร ดังจะเห็นได้จากรัฐบาลประกาศเป้าหมายการเปิดตลาดอาหารไทยทั่วโลก บริษัทยักษ์ใหญ่ในประเทศก็ได้ประกาศว่าจะเปิดร้านอาหารไทยทั่วโลกเช่นกัน นอกจากนี้การเปิดเสรีธุรกิจก่อสร้าง อาจส่งผลให้การคอร์รัปชันทำได้ยากมากขึ้น ซึ่งจะทำให้ประเทศชาติสามารถประหยัดงบประมาณลงได้ แต่ผู้มีอำนาจบางคนก็อาจเสียประโยชน์

ในด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยี ก็มีกระบวนการอยู่ 2 รูปแบบ คือ

1. การระบุเป็นเงื่อนไขในการส่งเสริมการลงทุน แต่ก็ไม่ค่อยได้ผลเท่าที่ควรดังจะเห็นได้จากบริษัทต่างชาติที่ถ่ายทอดเทคโนโลยีนั้นจะต้องนำไปจดทะเบียนที่กรมทรัพย์สินทางปัญญา แต่ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมากลับมีการจดทะเบียนเพียง 2 ฉบับสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพของกระบวนการนี้
2. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ กล่าวคือ อุปสรรคในการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ผ่านมา อาจสืบเนื่องมาจากความพร้อมของทรัพยากรมนุษย์ ดังนั้นจึงต้องมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความสามารถเพียงพอที่จะรับการถ่ายทอดเทคโนโลยี ญี่ปุ่นมิได้กลัวการลอกเลียนแบบจากไทย แต่ในบางอุตสาหกรรมนั้นญี่ปุ่นกลับต้องการให้ไทยรับเทคโนโลยีไปด้วยซ้ำ เช่น อุตสาหกรรมโทรทัศน์ เป็นต้น

ในส่วนของการศึกษาต่างๆ รวมทั้งการกำหนดกลยุทธ์ในภาพรวมของกระทรวงพาณิชย์นั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการรวบรวมงานเหล่านั้นขึ้นมาเป็นหมวดหมู่ เพื่อที่จะได้ทำการศึกษาเพิ่มเติมได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการมองภาพรวมและวางแผนในอนาคต

